בית יעקב

ליטעראַרישער פאַמיליען-זשורנאַל

יאָרגאַנג 10

אָרגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן
און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילן
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידנזאָן

נומער 98\99

ב"ה, לאָדזש-קראָקע-וואַרשע. טבת תרצ"ג

אַלע שולן און אָרגאַניזאַציעס וועלן באַקומען צוגעשיקט דעם ספּעציעלן פּראָספּעקט פון

הונדערטסטן נומער בית-יעקב-זשורנאַל

גענויע רשימה פון די צענדליקער, ליטעראַרישע און וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן, ווי אויך די בילדער. און פאַרשידענע מאַטעריאַלן, וואָס יעדער, סיי מענער, סיי פרויען, סיי יונג, סיי אַלט, וועלן לייענען מיט דער שטאַרקסטער פאַראינטערעסירונג!

די פּראָספּעקטן בעטן מיר אויסצוקלעבן אין אַלע עפנטלעכע אַגודה-לאָקאַלן. מיר שיקן אויך צו דעם פּראָספּעקט יעדן איינעם וואָס פאַרלאַנגט דאָס!

אויף דער שוועל פון אַ נייער תקופה

(פאַרן אַרויסגאַנג פון הונדערטסטן נומער)

מיטן היינטיקן נומער „בית יעקב" 98—99 שליסט אָפּ אונדזער שריפט אַ תקופה. דאָס אַרויסגיין פון אַזאַ צאָל נומערן פון אַן אָרטאָדאָקסישן זשורנאַל, איז דער ערשטער פאַל אין דער געשיכטע פון אונדזער יונגער פּרעסע און אַפילו אַ זעלטנקייט אין דער אַלגעמיינער יידישער פּרעסע.

וואָס אונדזער שריפט האָט אויפגעטון און געשאַפן במשך די צען יאָר פון איר קיום, נייטיק מיר דאָ אַצינד נישט אויסרעכענען. דעם ברייטן יידישן עולם איז גענוג באַקאַנט די השפּעה פון די „בית-יעקב-בלעטער, אויף דעם גאַנג פון דער גאַנצער בית-יעקב-באַוועגונג, וואָס אַסך פון אירע דערגרייכונגען, מוזן איינציק-אַליין פאַרשריבן ווערן אויף זייער קאָנטע.

אויף דער שוועל פון דער נייער תקופה, וואָס זאָל זיך עפענען מיטן הונדערטסטן נומער בית-יעקב-זשורנאַל, ווילן מיר נאָר אָפּגעבן אַ פייערלעכע דערקלערונג פאַר דער גאַנצער אָרטאָדאָקסישער וועלט, אַז מיר וועלן זיך ווייטער בעזרת-השם נישט אָפּשטעלן פאַר קיין שוועריקייטן, וואָס זאָלן אונדז באַקומען.

מיר געבן זיך אָפּ אַ חשבון פון דער גרויסער אַסימילאַציע-סכּנה, וואָס בושוויט אַלץ ווייטער אין יידישן לעבן. אונדזערע בית-יעקב-בלעטער, וועלן אין דער דאָזיקער מלחמה שאַפן נייע קאַמף-פּאָזיציעס. מיר וועלן נאָך העכער הייבן אונדזער קול און רופן די יידישע עלטערן אַרויסצוראַטעווען זייערע יידישע קינדער פון דער סיטרא-אַחרא, נישט צו פירן זיי צום „מולך" — אין די אַפּיקורסישע שולן און שמד-גימנאַזיעס. מיר וועלן קיינעם נישט שוינען און נישט נושא-פּנים זיין, די וואָס שענדן דאָס הייליקסטע — דעם חינוך פון יידישן קינד.

נאָך מיט טיפערע אַריינדרינגנדיקע ווערטער וועלן מיר ווייטער וועקן די נשמה פון אונדזערע רעליגיעזע שוועסטער, זיי צו אַקטיוויזירן, פאַר דעם אויפבוי פון אַ פעסטער בנות-אָרגאַניזאַציע.

די קרוין פון אונדזער אַרבעט — דאָס שאַפן אַן אמת-יידישע ליטעראַטור, וועט באַזעצט ווערן מיט אַלץ נייע באַצירונגען: נייע שול-ביכער, לייען-ביכער פאַר דערוואַקסענע, באַלערנדע פּאָפּולערע שריפטן, טיפערע חיבורים, אַלץ כדי צו דערציען אַ באַוואוסטזיניק, געטריי יידיש דור.

דער הונדערטסטער נומער, עפנט אַ נייע תקופה אין אונדזער אַרבעט, און זאָל השם-יתברך געבן, אַז אונדזער עבודת-הקודש, וואָס איז נאָר איין רינג אין דער גרויסקייט פון מעשים פון רעליגיעזן כּלל, אַז זי זאָל ברענגען דעם תיקון און די ישועה פאַר דער גאַנצער כּנסת-ישראל!

בנות-ביימער

תוכן: פאַרן הונדערטסטן נומער; צו אונדזערע געטרייע בנות-שוועסטער; בית-עמי: לאָמיר זיך צונויפרעדן; **שרה פּעסא גוטמאַרגן**: פון דער שול און בנות; **מרים טויבע**: ווי אַזוי דאַרף אַרבעט „בנות"; **שרה שענירער**: צום בנות-חודש; **ישראַעמיאַט** (ליד); **דוד צבי זילבערש**[illegible] אָרטאָדאָקסישע טעכטער" — בנות; **א. י. ליפּמאַנאָוויטש**: דר אַרעסטאַנטקיס (ליד); **שמואל אסטערזעצער**: וועג או צ"ל; **אליעזר שינדלער**: אונדזערע געצעלטן (ליד) **בנימינץ**: די געשיכטע פון אַ פאַרלוירענער האָפנונג; **נטע בערלינער**: אין די לעצטע מינוטן (דערציילונג); **ש. שאַכנאָוויטש**: די שבת-ליכט דערמאַנען; **אלימלך שטייער**: ברייוו צו אַ שוועסטער (ליד); **שמואל נאַדלער**: דאָס לי[illegible] פון יא-יא; **אַלטער שנור**: זאָלן געשטאַרקט ווערן די הענ[illegible] (הימן); **קאַרל קינדערמאַן**; אין די מתים-תפיסות פ[illegible] מאַסקווע; **א. ב.**: שלוש-סעודות אין בית-יעקב-סעמינאַר; **נאַטיצ**[illegible] ידיעות פון דער ב"י באַוועגונג, מודעות.

אַבאָנענטן!

מיטן היינטיקן נומער ענדיקט זיך דער אַבאָנאַמענ[illegible] פון די, וואָס האָבן איינגעצאָלט 2 גילדן פון חינו[illegible] נומער אָן. די וואָס וועלן נישט באַנייען דעם אַבאָנאַמענט וועלן נישט באַקומען דעם הונדערטסט[illegible] נומער.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בנות־חודש

צו אונדזערע גיטרייע בנות־שוועסטער!

אין דעם היינטיקן בנות־חודש, ביז חמשה־עשר בשבש, דאַרף אין יעדן אָרט, וואו עס גיפינט זיך נאָר, איינער, וואָס פאַרשטייט דאָס חשיבות פון דער בנות־אידעע, נישט רוען, נאָר מונטערן און רופן אַלע גיטרייע צו שטעלן זיך אויפן פראָנט פון דער מלחמה פאַר אונדזער הייליקער זאַך.

אויף די ערטער, וואו עס עקזיסטירן בנות־גרופּיס, דאַרף די אַרבּיט פאַרפילפאַכט ווערן אויף אַלע גיבּיטן, עס דאַרף פאַרשטאַרקט ווערן די שעורים, עס מוזן פאָרקומען אפטע חברות־שמועסן וועגן די אַקטועלסטע פראַגן אין יידישן רעליגיעזן לעבּן.

עס דאַרף אין יעדן אָרט פאָרקומען אַ ספּעציעל גרויסער אָוונט געווידמעט די בנות־זאַך, עס דאַרף אין יעדן אָרט אַרויסגיגעבּן גיוואָרן אַ גישריבּענע וואַנט־צייטונג גיווידמעט דעם בנות־חודש.

באַזונדער פאָדערן מיר אין אַלע שטעט, וואו עס עקזיסטירט אַ בית־יעקב־שול און ס־איז נאָך נישטאָ קיין „בנות", אַז אַזאַ גרופּע זאָל במשך דעם היינטיקן חודש גישאַפן ווערן. מיר האַלטן, אַז אַ בית־יעקב־שול, אָן אַ בנות־גרופּע דערבּיי, איז די גאַנצע אַרבּיט, חלילה אַן־אַרויסגיוואָרפענע.

עס מוז פאַרשוואונדן די אַפּאַטיע, די גיטריי גיבּליבּענע טעכטער פון ישׂראל, טאָרן נישט אין אַזאַ סכּנותדיקער שעה פאַר יידישן קיום בּלייבּן גלייכגילטיק, צו דער רענעסאַנס־אידעע פון תורה־גיטרייען יידישן פאָלק.

אַלע [illegible] פון ג—טס פאָלק, מוזן זיין טייער די טעכטער ווי די זין, די פרויען ווי די מענער. אַלע, אַלע מוזן מיר אַרבּיטן צו שטאַרקן דאָס אמתע יידישע באַוואוסטזיין ביי אונדזער יוגנט, זיי אָפּהיטן און באַשיצן פון די כּל־ערליי כּפירה־פּיילן, וואָס ווערן גיצילט אין סאַמע פּינטעל פון דער יידישער נשמה—אין דער אייבּיקער תורה.

אונדזערע שוועסטער מוזן אויך אַקטיוויזירט ווערן צו אַרבּיטן צוזאַמען, מיטן גאַנצן יידישן רעליגיעזן כּלל פאַרן קיום היהדות אין גלות און אין ארץ־ישׂראל.

מיר מוזן זיך אויך ערנצט צו הערן צום רוף פון אונדזער אייגן הארץ, צו אַרבּיטן אַצינד פאַר „קרן הישוב", כּדי צו דערמעגלעכן אַן־עלי׳ פון פרומע יידישע טעכטער און זין אין הייליקן לאַנד אַריין.

לאָמיר אין בנות־חודש, פאַרטאָפּלין אונדזער ענערגיע, פאַרגרעסערן אונדזערע מחנות דורכן צייכן פון „תרומת־חברה". זאָלן מיר פאַרמערן און פאַרטיפערן דאָס באַוואוסטזיין פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל, זאָל אונדזער פּאָזיציע אויסגיבּויט ווערן אַזוי שטאַרק, אַז קיין בייזער שטורים־ווינט, זאָל איבּער איר נישט קענען שולט זיין.

הויך די פאָן פון בנות־אַגודת־ישׂראל!

לאָדזש, טבת תרצ"ג

צענטראַלע
בנות־אַגודת־ישׂראל
אין פּוילן

לאָמיר זיך צונויפרעדן!

די ידיעה דאָס ס־וועלן צוגיגעבּן ווערן צום בית־יעקב־זשורנאַל פון צייט צו צייט פירער־בּלעטער, ספּעציעל פאַרן בנות־גידאַנק איז זיכער ווערט וואַרים צו באַגריסן. ווי בּכלל יעדער שריט, וואָס ווערט גימאַכט, כּדי צו גיין אַ טריט ווייטער, נענטער צום ציל, נענטער צו דער אַנטוויקלונג פון דער זאַך. בּפרט, ווען מיר ווייסן ווי שווער ס־איז יעדע זאַך ביי אונדז אויסצופירן!

כ־מוז זאָגן דעם אמת, אַז די בנות־פראַגן זענין ווייט נישט גילעזט. דאָס איז אַ פּראָבּלעם וואָס פאַרלאַנגט ערנצטע און אמתע פאַרטיפונג אין זיך, און פאַר זיך. די ריכטליניעס זענין נאָך אַלץ נישט גינוג בּולט אָנגיצייכנט. ס־טרעפט אַמאָל, אַז עמיץ נעמט אַ וואָרט דערוועגן ס־וואָרט פאַרקלינגט און בּיז מע הערט ווידער אַ וואָרט, איז שוין דאָס ערשטע פאַרגעסן. ממשותדיקס איז דאָ ווייניק. אמת, אַז ס־איז אַ סך דערגרייכט, אבּער ס־איז זיך דאָ אַ סך צו ווינטשן, און נאָך מער צו דערגרייכן.

איך מיין אַז רק די ערשטע צייטן ביים אַנטשטיין פון אַ אידעע, האָבּן צו זאָגן וועגן איר ווייטערדיקן פונאַנדערוואַקסן, וועגן איר ווייטערדיקן כּאַראַקטער. אט די ערשטע און שענצטע מאמענטן חתמינין זי אויך אויף שפּעטער אָפּ. מיר שטיין טאַקי נאָך אין ערשטן סטאַדיום! מיר קענין זיי נאָך לענקין אין אַלע זייטן ווי מע דאַרף. עס גייט וועגן אַ גוטער דיסציפּלינירטער פירונג און לאָמיר אָפן זאָגן, אַז דער בית־יעקב־זשורנאַל האט וועגן דעם ווייניק גיגעבּן, ווייל פון איינצעלנע אַרטיקלען וועט מין דאָך נישט רעדן, אין די קאָרעספּאָנדענציעס וועגן דער באַוועגונג זענין דאָך נאָר כראָנאָלאָגישע נאָטיצן.

בית־יעקב־זשורנאַל איז אַ ליטעראַריש פאַמיליען־בּלאַט, אבּער ווייט נישט קיין לעבּידיקער פאַרמיטלער און וועג־ווייזער פאַר ספּעציעלע בנות־ענינים.

מיר מוזן צוגעבּן אַז די רעדאַקציע האט שוין גיפּרואווט אַ סך מאָל צו שאַפן דעם קאָנטאַקט צו דעם, ס־איז, למשל גיווען די רובּריק: פון שוועסטער צו שוועסטער און ענלעכע פּרואוון, נאָר ס־איז עפּיס גיוואָרן שטיל, די שולד טראָגן, פאַרשטייט זיך די פירערנס, ווייל זיי רופן זיך נישט אָן, כאָטש גיי און קלאַפּ אין טיש אַריין—וועט זיך גאָר אָנרופן די שער!

כ־האָבּ שוין אַמאָל דערוועגן גישריבּן אַז ממה־נפשך: אדער די פירערנס פאַרשטייען נישט די וויכטיקייט פון אַזאַ זאַך, אדער זיי זענין צו באַשיידן, אדער— צו שטאָלץ!

— — — — — — — — — — — — — —

מיר זענין צעשפּרייט איבּער שטעט און שטעטלעך, מיר קומין זיך זעלטן צוזאַמין, טא ווי אַזוי־זשע דען זאָלן מיר זיך פאַרשטיין, אויבּ נישט דורך די ווערטער, וואָס ווערן גישריבּן אין אונדזער זשורנאַל.

די באַוועגונג וואַקסט דאָך אבּער. יאָר־יערלעך פאַרלאָזן דאָך מחנות קינדער, אונדזערע שולן, און טרעטן אַריין אין די רייען פון בּתי׳, בנות. מיר אַלע ווייסן דאָך, אַז מע מוז פאַר זיי צוגרייטן אַ גוטן באָדן, אַז נישט גייען זיי אַוועק.

מיר ווייסן דאָך, ווי שווער ס׳איז צו קעמפן מיט דער גאַס.

מיר זענען איינצלנע אין יעדן שטעטל. מיר באַגעגינין זיך דאָך מייסטנס מיט אַ וואוויל־קלוגערישן שפּאָט־גילעכטער אין דער יידישער גאַס. ס׳דויערט דאָך יאָרן, בּיז מיר קעמפן זיך אויס אָנערקענונג און צוטרוי, פון די עלטערע קרייזן, טא פאַרוואָס־זשע זאָלן מיר נישט זוכן מיטלין ווי אַרום זיך צו שטאַרקן? ווילן און וועלן מיר זיך צופרידנשטעלן מיט האַלבּע אַרבּיט? מיר מוזן זיך דאָך הן אין דער טיף, הן אין דער בּרייט פאַרפּעסטיקן! וועלכע ערנצטע אָרגאַניזאַציע האט נישט קיין פירער־בּלעטער? און מיר זענין שוין אויך צייטיק דערצו! איר מעגט עס גלויבּן! שוין צייטיק און שוין צייט! און ווען מיינע ווערטער וועלן צו אייך קומין און איר וועט זייער שטימע פאַרנעמין וועל איך שוין זיין גינוג און איבּערגינוג באַפרידיקט!

בת־עמי

שרה פּעסאַ גוטמאַרגן

פון דער שול — און „בנות"!

די „בנות"־באַוועגונג איז אַנטשטאַנין גאַנץ אַנדערש, ווי אַלע אַנדערע באַוועגונגין. אין דער צייט, וואָס ביי אַנדערע באַוועגונגין גיפינט זיך שוין דער גידאַנק ביי דער מאַסע און די אויפגאַבּע פון די אָנפירער איז נישט מער, ווי אָנצופירן מיט דער אָרגאַניזיר־אַרבּיט, האט דער בנות־גידאַנק זיך גיפונין נאָר ביי די אָנפירערשאַפט. די דאָזיקע, זענין באַשטאַנין פון אַ גאַנץ קליינע צאָל לערערנס. כּדי אַריינצוברענגין אין די מאַסע דעם גידאַנק, און צו אָרגאַניזירן אַזאַ באַוועגונג האט מין דעמלט פאַרשטאַנין, אַז מע מוז אָנהייבּן פון אָנהייבּ. ד. ה. אַז מע מוז צוג־ערשט ווערן אַ לערער־קראַפט, כּדי דערנאָך צו קענין ווערן אָנפירער. האָבּן אבּער די מאַסע קאָן מין נאָר דורך די בית־יעקב־שולן,

דער סימן פון גיהערן צו בנות — איז אַ תרומת־חברה!

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 2 מתוך 20

וועלכע זאלן זיין דער רעזערוואר פאר די בנות־ארג. דעריבער איז די „בית־יעקב"־שול אוועקגעשטעלט געווארן מיט א רייכן לערן־פלאן פון 7 שול־יארן, ווי ס־זאלן ווערן אויסגעבילדעט באוואוסטזיניקע יידישע טעכטער און זיי זאלן זעען אריינצוגיין שפעטער אין „בנות".

מיר מוזן אבער אנאליזירן און זעען, צי די בית־יעקב שולן פירן באמת אויס דאס, וואס די שעפער האבן גימיינט ביים אנהייב פון זייער מסירת־נפשדיקער ארבעט. די פארהעלטנישן ביים עקזיסטירן פון א „בית־יעקב"־שול טיילט זיך אויף צוויי אופנים: 1) אויף דעם ארט, ווי ס'שאפט זיך דער געדאנק צו גרינדן א בית־יעקב־שול מעג עס אפילו זיין מיטן גרעסטן ברען — קוקט קיינער נישט אריין אינים אמתן ציל פון אזא שול. דעריבער איז דער רעזולטאט: ס'עקזיסטירט א שול א יאר — צוויי מיט אן איבעררייס פון א יאר אדער א האלבס, און עס ווערט צונישט די גאנצע פריערדיקע ארבעט. 2) דא וואו ס־עקזיסטירט שוין א שול [illegible] עס אויך נישט תמיד צוליבן געהעריקן פארשטענדניש, נאר גאנץ פשוט, מע וויל ס־קינד, זאל קענען עברי און יידיש לייענען. מע לערנט אין די בית־יעקב־שולן שנעל אויס, האט מען כסדר נייע שילערנס.

אונדזער ערשטער אויפגאבע ביים פארשטארקן אונדזער ארביט איז דעריבער: צו באזייטיקן די צוויי גרונט־פעלערן און דאס באזייטיקן זיי לאזט זיך אבער נישט אין אלגעמיין, ווייל די סיבה פון די דערמאנטע דערשיינונגען איז נישט גלייך פון איין שטאט ביז צו דער צווייטער.

פאראנען שטעט, וואס דאס התלהבות ביי די פארוואלטונגען האט זיך אפגעקילט. פאראנען ווידער שטעט, וואס די חשובסטע מענטשן פון דער שטאט האבן ווייניק אינטערעס פאר די שולן און דאס פירט דערצו, אז ס־פעלט דער געהעריקער רעספעקט ביי די קינדער פאר דער שול, און נאך פארשידענע ענלעכע סיבות. דעריבער, אויב מיר ווילן באמת שטארקן די בנות־באוועגונג, אויב מיר ווילן אוועקשטעלן די „בנות" אויף געזונטע יסודות, מוזן מיר מיט אלע כוחות ארביטן אוועקצושטעלן די שול סיסטעמאטיש, ד. ה. מע מוז אנווענדן אלע מיטלען, אז עס זאלן אויסגעשטעלט ווערן שילערנס ביז זיבן קורסן.

כדי ווי געהעריק אבער דאס צו דערגרייכן* איז דרינגענט נייטיק ס־זאל באשטעטיקט ווערן דאס אינספעקטארן־קאלעגיום פון וועלכן מע האט גערעט אין קראקע. יעדעס יאר צו באזעצן כאטש 1 שול און פון יעדער שטאט זאמלין דאס מאטעריאל. וואס וועט זיין די בעסטע רפואה ביים שאפן דעם רעספעקט און דיסציפלין פאר די שול, פון וואס מיר האפן, אז די ארביט פון „בנות" וועט זיך דער נאך שטארק פארצווייגן.

פון מיין לאנג־יעריקער פראקטיק ביים אנפירן פון א „בנות" מוז איך זאגן דעם אמת, אז כ־זע נאר גוטע פירות פאר „בנות" ביי די ארביט פון די שילערנס, וואס האבן כסדר געלערנט אין ב"י.

זאלן מיר דעריבער אלע צוזאמען ארביטן פאר אונדזער שול־יוגנט, וועט דאס זיין די אמתע בנות־אגודת־ישראל!

מרים טויבע

ווי אזוי דארף ארביטן „בנות"

אונדזער חשובער פירער ד"ר נתן בירנבוים זאגט: „באהאלט נישט דעם אמת וועט איר זיגן". דאס מוז איך איבערחזרן ווען איך וויל אצינד רעדן וועגן מצב פון דער בנות־ארגאניזאציע.

נאך עטלעכע יאר פון מיין פראקטיק אין דער ארביט לטובת „בנות" געפין איך זיך היינט אין א שטאט, וועלכע האט מיט צוויי יאר צוריק א סך געלאזט פון זיך הערן.

און פאקטיש געפינט זיך דא א פיין איינגעארדנטע ב"י שול, וואס דינט אויך פארן בנות־לאקאל, הערלעכע דרוק־זאכן, בילדער פון א האנט־ארביטער־קורס, וואס האט דא אמאל עקזיסטירט און א גאנצע ריי באגייסטערטע ארטיקלען פון די פאר צוויי יאר דא פארגעקומענער קאנפערענץ.

אבער ווי וויי טוט ס־הארץ ווען נאך א רייכער שיינע פארגאנגענהייט, איז קיין „בנות" היינט־צוטאג נישט פאראן דא אין דערזעלבער שטאט.

די סיבה? — עס איז נישטא דער טיפער זין ביי דער אונטעיוואקסנדער מיידל־יוגנט פאר די ארגאניזאציע מיט אירע אוצרות. נאכן אדורכפירן א ראיאן־קאנפערענץ, ווי ס־האבן אנטייל גענומען א פאר הונדערט בנות־חברות, וואו מע איז דרייסט ארויסגעטרעטן פראקלאמירן אונדזערע אידעען נישט בלויז פאר זיך נאר אפילו פאר אנדערע, ווייסן זיי, די „בנות", וואס האבן אזוי פיל גערוישט און געפילדערט נאך אליין נישט, ווי און וואס מע דארף זיין, כדי ראוי צו זיין צו טראגן דעם דאזיקן נאמען.

א סך פון זיי שטערט עס נישט צו זיין אדער בעסער געזאגט צו הייסן א „בנות־מיטגלידערן", א מיטגלידערן פון אונדזער רעליגיעזער פרויען־מחנה, און דאך גלייכצייטיק טון דאס וואס ס־איז ווייט פון אונדזער דרך. און צוליב וואס? צוליבן נישט פארמאגן דעם רעליגיעזן שטאלץ און דאס אידעאישע באוואוסטזיין. און אזוי שפרייזט מען איבער די גאסן מיט אן־התנהגות, ווי די וואס זאגן „נהי' ככל הגוים", סיי אין לשון סיי אין לבוש און כמעט אין אלץ.

עס איז שמערצלעך און איך שעם זיך אויסצוזאגן, אז נאך די קאנפערענץ און באגייסטערטע רעדעס וועגן יידישער ליטעראטור, וואס איז דא געווען האט מען לחלוטין קיין אינטערעס פאר אונדזער איינציקן בית־יעקב־זשורנאל, אין דער צייט ווען אויף א סך ערטער, ווי ס־ארביט זיך שטיל, באשיידן אבער איינערלעך מיט ישוב־הדעת, ציילט מען די מינוט ווען דער זשורנאל וועט שוין ארויסגיין פון דרוק.

יא, ס־איז נישט קיין חידוש, ווייל אנשטאט צו פלעגן די יידישע נשמה מיט אמת־רעליגיעזער יידישער ליטעראטור איז אויפן ערשטן פלאץ דא ביים איינארדנען א ביבליאטעק געשטאנען דאס אריינצוברענגען פרעמדע ליטעראטור — ווייל צו דעם איז מען געוואוינט.

אונדזער ביבליאטעק דארף קודם־כל ארייננעמען אזעלכע ביכער, וואס זאלן באקענען אונדזערע חברות מיט די רייכע אוצרות פון יידישן פאלק, מיט די אידעלע מעשים פון אירע אויטאריטעטן און דאדורך אויפוועקן דאס דרימלנדיקע געוויסן פון אונדזערע יידישע טעכטער אפצוגעבן זיך א דין־וחשבון מיט וואס זיי שפייזן זייערע יידישע נשמות, ווען מע לייענט נישט קיין ארטאדאקסישע פרעסע קיין ארטאדאקסישע שריפטן און מע דיסקוטירט צווישן זיך נאר וועגן פרעמדע באגריפן און לעבנספארמען, קען נישט זיין קיין רייד וועגן א רעליגיעז באוואוסטזיין. אויך איז נישט קיין חידוש די גרינגשעצונג פאר יידיש, ווען מע איז נאר פארטון אין פרעמד־שפראכיקע שריפטן.

ווען אונדזערע מיטגלידערנס וועלן פלעגן דאס יידישע לשון און וועלן אריינגעצויגן ווערן אין דעם ארביטסקרייז פאר שטודירן ארטאדאקסישע יידישע ליטעראטור, וועלן ממילא ביי זיי אויפגעפרישט ווערן די יסודות פון יידישן לעבן, און עס וועלן נישט קענען פארווישט ווערן די גרעניצן פון יידישקייט.

די אינערלעכע ארביט וועט זיך אפשפיגלען אין זייער אויסערלעכער פירונג און קליידונג — ווייל נישט אין בייען שיינהייטס־קאדקס ליגט דער סוד פון שיינקייט, נישט אין טואלעט־קידעקס אדער קאסמעטיק־קעסטל ליגט דער סוד פון שיינקייט — זאגט רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל.

נאר אין דער צניעותדיקער אידעלער יידישער פירונג און די מידות טובות, מיט וועלכע די יידישע טאכטער דארף זיין באצירט. ס־קינד סימבאליזירט מיט דער שיינקייט, ווייל ס־איז מלאך־ריין, ווייל קיין זינד, קיין פארברעכן האבן נאך נישט געמאכט זייערע סימנים און קנייטשן אויפן פנים פון קינד. דעם קינד איז נישט באקאנט קיין שנאה, תאווה, גאוה א. אז. וו. נאר דער פאטאלער פענזל פון נישטיקייט מאלט אויס דעם העסלעכן צוג אויפן פנים פון מענטש (הירש).

אלזא, נאר דערנענטערן זיך צו אונדזערע קולטור־אוצרות גיט די איידלסטע מידות.

דאס אריינלאזן זיך ראשה ורובה אין דער מאדע און לייכטזין פארטעמפט דאס סובטעלע געפיל פאר העכער גייסטיקער יידישער שיינקייט, דאס פארשטענדיניש פארן ווערט פון וויסן דערהייבט און שטארקט. שיינע מעשים מאכן שיין — זאגט רבי עקיבא. — ער אליין זאגט דער גרויסער תנא האט דאס געלערנט ביי זיין איידעלער פרוי רחל.

אלזא לערנען און ווידער לערנען און דערפילן וואס מיר לערנען. אנזאפן אונדזער מוח מיט וויסנשאפט, גייסט־רייכע אוצרות פון אונדזערע נביאים מיט די אנווייזונגען פון אונדזערע גרויסע אויטאריטעטן, און נאר דעמלט וועט קענען ריכטיק אויפגעבויט ווערן אונדזער רעליגיעזע פרויען־ארגאניזאציע — בנות־אגודת־ישראל.

איך זע עס איצט ביי מיר. נישט געקוקט, וואס די ארגאניזאציע איז שוין געווען צופאלן, האב איך דאך ווידער געמאכט א פרואוו און איינגעפירט אן־אוונט־קורס און ב"ה, עס הייבט זיך צוריק אן אויפצובויען די כמעט שוין חרוב געווארענע ארגאניזאציע.

אויף די יסודות פון לערנען און טון, ללמוד ולעשות, קענען מיר בע"ה אויסבויען א מעכטיקע ארגאניזאציע, וואס זאל זיין לשם ולתפארת.

פאביניץ

פירט ענערגיש די קרן - הישוב - זאמלונג!

הודפס מתוך הארכיון היהודי

צום בנות־חודש

פון שרה שענירער

מיר גרייטן זיך יעצט אין די שטילע ווינטער־חדשים צום „בנות־חודש", מיר דאַרפן זיך דעריבער ווידער אַ מאָל אָפּגעבן אַ חשבון וועגן אונדזער אייגנט־לעכער אויפגאַבע און באַרוף אַלס בנות־חבירות. דאָס וואָרט „באַרוף" האָט אָבער ביי אַ סך מענטשן גאָר אַן אַנדערע באַדייטונג און איבער דעם דאַזיקן אונ־טערשיד דאַרף מען זיך אַ ביסל אָפּשטעלן.

וואָס הייסט אייגנטלעך „באַרוף" אין געוויינלעכן זינז? — די מיטלין, וואָס דינען דעם מענטש פאַר מאַטעריעלער הכנסה רופט מען געוויינ־לעך „באַרוף". צוליב דעם דאַזיקן באַרוף טוט מען דעריבער מקריב זיין אַלע אַנדערע וויכטיקסטע ענינים און אַזעלכע זאַכן ווי ערלעכקייט, געוויסנהאַפטיקייט און אמת ווערן ממילא פאַרבויגן וואָס מער און גרינגגעשעצט. דאָס דאַזיקע איבערגעבן זיך דעם געלט־אָפּגאָט נעמט זיך פונים זיין אייגנטון אין דער מאַטעריאַליסטישער אַנשויאונג, אַז דער העכסטער ציל פון לעבן איז דאָס געלט און די מיטלין ווי אַזוי עס צו דערווערבן זיך וואָס מער. אַ ייד, וואָס ווערט אפילו אַ ביסל אָנגעשטעקט מיט דער דאַזיקער געפערלעכער שיטה וועט שוין ממילא אָן צו פאַרבייגן דאָס היטן שבת, יום־טוב ערלעכקייט אין מסחר אָדער מלאכה א. אַז. וו. און נישט קיין וואונדער! ווען דער עיקר ציל צו וועלכן ער יאָגט זיך מיט אַלע כוחות איז געלט, טאַ פאַרוואָס זאָל ער האַלטן אַזעלכע מצוות, וואָס שטערן אים, אין פלוג, צו דערפילן זיין דאַזיקער תאווה?

אַנדערש אָבער איז דער אמת'ער באַוואוסטזיניקער ייד, וואָס פאַרשטייט אַז דער מענטשלעכער ציל אין לעבן איז אָן אַ שיעור העכערער און דערהויבענער ווי' דאָס יאָגן זיך נאָכן „עגל הזהב" (גאָלדינים קאַלב) — אַזאַ איינער וועט שוין דאָס וואָרט „באַרוף" גאַנץ אַנדערש אויסטייטשן און באַגרייפן.

מיר בנות־חבירות דאַרפן דאָך טאַקי געהערן צום דאַזיקן טיפּ ייד, וואָס באַטראַכט דעם מענטשלעכן באַרוף אַלס דאָס הייליקן זיך און ס'לעבן מיט די מצוות פון די תורה און דעריבער, דאַרפן אַלע אַנדערע כלומרשטע „צילן" אומבאַדינגט גאָר פאַרבויגן ווערן צוליב אים און זיין נאָר מיטלין פאַר אים.

צוליב דעם איז טאַקי דער העכסטער אידעאַל פונים רעליגיעזן ייד דער „קדשנו במצותיך" (הייליק אונדז מיט דיינע מצוות), וואָס ער דריקט אויס אין זיינע שבת־ און יום־טובדיקע תפילות מיט אַזאַ בענקשאַפט. דער אמת'ער ייד באַטראַכט דאָס פירן אַ הייליק און ריין לעבן לויט די מצוות התורה אַלס דעם וויכטיקסטן באַרוף זיינעם און העכסט גליק. כדי אָבער צו הייליקן זיך מיט די מצוות התורה דאַרף מען זיי דאָך קודם כל לערנען און קענען. דעריבער בעט מען אויך נאָכן „קדשנו במצותיך" דעם „ותן חלקנו בתורתך", (גיב אונדז אַ חלק אין דיין תורה) און טאַקי כאָטש אַ חלק, ווייל תופס זיין די תורה אין איר גאַנצן אומפאַנג איז דאָך פאַר אַ מענטש אַזוי שווער אָדער גאָר אוממעגלעך. אין דער אמתן איז דאָך אונדזער גאַנץ וויסן פון דער תורה געוויינלעך, נאָר אַ חלק פון איר, אָבער ווייט נישט איר גאַנצע אומדערשעפּלעכע טיפקייט.

מיר בעטן אויך אין דער זעלבער שבת־ און יום־טובדיקער תפילה: „ושבענו מטובך" (זעטיק אונדז אָן מיט דיין גוטסקייט). דאָס איז דערפאַר ווייל געוויינלעך וויפל דער מענטש האָט מאַטעריעלע אוצרות וויל ער אַלץ נאָך מער. און אויב קריגט ער מער וויל ער נאָך מער און דאָס אָן גרענעץ. מיר בעטן דע־ריבער נישט צו האָבן נאָך מער וויפל מיר האָבן, נאָר פאַרקערט: „ושבענו" — זעטיק אונדז אָן מיט דעם, וואָס מיר האָבן, כדי מיר זאָלן זיך נישט דאַרפן יאָ־גן נאָך מאַטעריעלן גוטס אָן אַ שיעור, אַ שטייגער ווי מע דאַרף עס יאָ טון ביי־דער גייסטיקער חכמת התורה. היות אָבער ווי די אַלע גוטע תפילות האָבן נאָר דעמלט אַ ווערט ווען זיי גייען אַרויס פון אַ ריין און אויפריכטיק האַרץ בעטן מיר דעריבער צו דעם „וטהר לבנו לעבדך באמת" (רייניק אונדזער האַרץ דיך אמתדיק צו דינען). דאָס האַרץ וואָס סימבאַליזירט אין לשון קודש די געדאַנקען און געפילן דאַרף עס ווערן אַזוי גערייניקט און געלייטערט, אַז מיט'ן ערפילן די מצוות התורה זאָלן מיר נישט האָבן קיין שום נעבן־כוונה אָדער חלילה אַ שלעכטע כוונה, נייערט אונדזער גאַנץ טראַכטן און פילן זאָל זיין אויסשליסלעך צו דערפילן דעם אייבערשטנס רצון, אָן שום אַנ־דערן מיין.

די יידישע ימים טובים אין וועלכע מיר זאָגן אַזעלכע דערהויבענע תפילות, האָבן דעם ציל משפיע צו זיין הייליקייט און ריינקייט אויף אונדזער וואָכידיגן לעבן. אונדזער וואָכידיק לעבן דאַרף נישט זיין עפּיס אַ געגנזאַץ צו די ימים טובים, נייערט, זייער מיט הייליקייט אָנגעזאַפּטער פאָרזעצונג. די ימים טובים זאָרפן געבן כוח די וואָכידיקע טעג נישט אויסגעליידיקט צו ווערן אין גאַנצן פון זייער העכערן און דערהויבענעם אינהאַלט, דורכן אַריינגעבן אין זיי וואָס אַ מאָל נייע שטראָמען הייליקייט און דערהויבנדיקייט.

דערין געפינען מיר אַ פאַרגלייך צווישן דעם מצב פון פאָלק ישראל צווישן די פעלקער. דאָס פאָלק ישראל האָט אויך דעם ציל כסדר אַריינצוגעבן צווישן די פעלקער דאָס געטלעכע ליכט, כדי זיי זאָלן נישט אינגאַנצן פאַרגראָבט ווערן אין זייערע תאוות נאָך עולם הזה תענוגים און פאַרגעסן אין אייבערשטן ח"ו. דאָס זעלבע איז אויך מיט די ימים טובים אונדזערע, וואָס דאַרפן אָפּהיטן אונדזערע וואָכן־טעג אַז זיי זאָלן נישט פאַרלירן די קדושה און ריינקייט וואָס זיי האָבן און מוזן האָבן ביז אויך זיי וועלן ווערן איין לאַנגער יום טוב. דערפאַר ענדיקן מיר די דאָ דערמאַנטע יום־טובדיקע תפילה „והשיאנו" מיט: ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים. (געלויבט ביסטו השי"ת, וואָס די הייליקסט דאָס פאָלק ישראל מיט די ימים טובים) ווייל ביידע סיי ס'פאָלק ישראל און סיי די ימים טובים האָבן אַ גלייכן ציל צו לייטערן און הייליקן דאָס וואָכ־זיקע מענטשלעכע לעבן.

נעמט אייך אַלזא ליבע בנות־חבירות דאָס אין זין אַריין בשעת אייער יום טובדיקן „בנות חודש" און נוצט אים אויס פאַר אונדזער דאַזיקן אמתן באַרוף און ציל.

ישראל עמיאַט

* * *

מיין באָבישי [illegible]

...פון האָבן דערגרייכט אַלץ און ווידער נישט האָבן
זיי טאַפּלט געליבט מיר, מיין האַרציקע באָבע!

ווי גוט איז נאָך וואַנדער און פעלזיקע גרונטן
צו זיצן ביי זייט דיר — די וועלט מיר פון אונטן...

און דיין ליכטיקן שמייכל, וואָס איז זיסער ווי וויינען
צושמעלצן די ווייען, צורינען די פיינען

ווי גוט איז אין שאָטן דיר זיצן דערנעבן
און מיינען: ס'האָט וועלט מיר אַלץ שוין געגעבן

און הינטער די שטילינקע רייד דיינע פרומע
פאַרגעסן וואָס לעבן האָט אַלץ צוגענומען.

פון פריינט אַלע מיינע זיביציק און זיבן...
ביסטו די איינציקע־טרייסט מיר געבליבן

און ביסט אין מיין לעבן אַן־אַאַזיס, דער זיסטער
אַרום איז אַ מדבר, אַ גרוילעכער, אַ וויסטער.

און פינצטער אַרום איז דער וועג אַ ווייטער
מיד איז דאָס קעמל און שוואַך איז דער רייטער

איז טויזנט מאָל ליב דעמלט די רו אויסגעבענקטע
וואָס קומט אַזוי זעלטן און איז אַ געשענקטע...

— — — — — — — — —

פון האָבן דערגרייכט אַלץ און ווידער נישט האָבן
זיי טאַפּלט געליבט מיר, מיין האַרציקע באָבע.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

„ארטאדאקסישע טעכטער" — „בנות"

פון דוד צבי זילבערשטיין

„ארטאדאקסישע טעכטער"—אט דער קורצער זאַץ, בסך הכל צוויי ווערטער פלעגט זיין דאָס אויפרייס מאַטעריאַל, מיט וועלכן אונדזערע געגנער פלעגן זיך באַנוצן צו שטערן דאָס התלהבות אויף אונדזערע פאַרזאַמלונגען. ס-איז גינוג גיווען צו לאזן הערן אין זאַל דעם אזוי שטאַרק ארגאַניזירטן צווישן-רוף „ארטאדאַקסישע טעכטער"! און שוין פלעגט דאָס צוטרוי פאַרשווינדן, די שטימונג זיך ברעכן און דער רעדנער האט זיך גיפונין אָן אַנ-אויסגאנג, עס איז ממש נישט גיוועזן וואָס צו ענטפערן, עס פלעגן אונדז פאַרשאַפן די שטאַרקסטע מאראַלישע יסורים. זיי די „ארטאדאַקסישע טעכטער".

* * *

„בנות"—איין ווארט נאר. פאַרקירצט פון „בנות אגודת ישראל", נישט קשה, דער יידישער עולם אריענטירט זיך, מע קאן זיי שוין די דאזיקע פיאנערנס פון דער גייסטיקער עליי׳ אין דער פרויען-וועלט. איין ווארט נאר און אט דאָס איינע ווארט נאר איז גינוג צו דערמאָנען, בכדי צו פאַרמאַכן די מיילער פון אַלע מקטריגים. . פון אַלע אונדזערע געגנער. „בנות"! אט דאָס איינע ווארט צעשמעטערט די העזה און חוצפה פון די שונאים. דרך-ארץ רופט אַרויס צו זיך די באַוועגונג אויב זיי (אגב די איינציקע) האט גיהאַט ביכולת צו דער-האַלטן ישראלס טעכטער ביי יידיש לעבן און יידיש לשון. מיט קנאה קוקן אויף אונדז די פרומע יידן, וואָס האבן דז אגודה אידעאלאג׳עס נישט פאַר-שטאַנין. „בנות" טוט שוין דאָס מסביר זיין.

מיט שנאה קוקן אויף אונדז די מינים און אַפיקורסים, וואָס מיר האבן זיך ב"ה פאַרפעסטיקט און אויסגיבויט. „בנות" רעגט זיי אויף. עס טוט זיי, די אַפיקורסים וויי צו זעען ווי די יידישע טאכטער גייט מיט ריזן שפרייזן צוריק, צוריק צום אַלטן יידישן עבר. זי קוקט מיט ביטול און שפאט אויף דעם גלאַנץ פון היינט, וואָס איז נישט מער ווי דער בליאסק פון דער מערדערישער שווערד, וואָס שניידט הערצער און מאַכט פאַלן קרבנות.

זיי פאַרשאפן כבוד דעם פאַרשוואַכטן פאלק, זיי די „בנות".

ברכה און הצלחה אין זייערע מעשים!

דריי אַרעסטאַנטקיס

פון א. י. ליפּמאַנאוויטש

אין וואַגאָן.
אַ פאליציאַנט פירט מיט עטאַפ דריי מינדער-יעריקע אַרעסטאַנטקיס.
דריי מיידלעך אינים עלטער פון זעכצן ביז אַכצן יאַר.
איינע וואַרפט אַרום זיך בליקן פול כּעס און פאַרביטערונג.
די צווייטע זיצט דערשלאָגן און גלאָצט פלעגמאַטיש פאַר זיך.
די דריטע שטייט אויסגידרייט צו דער וואַנט און קלאָגט יאמערלעך.

ווער זענען די דאזיקע זינדיקע קינדער?
וואָס זענען זייערע חטאים?
מאראַלישע אדער פאליטישע?
איך קוק מיך איין אינים פנים פון פאליציאַנט
איך וויל פון זיין אויסדרוק עפּיס דערגיין.
זיין פּנים איז שטום און קאַלט.
דאָס פּנים פונים שטאַלינים אורטייל!

איך הער מיך איין צו די שמועסן פון די פּאַסאַזשירן.
אַ ים סברות, השערות אורטיילן און פאראורטיילן, מיטגיפיל און שנאה,
מיינע מיט-פּאַסאַזשירן לעגיטימירן זייער אייגינים פּרצוף...
וועגן די אַרעסטאַנטקיס קאן איך קיין טאלק נישט דערגיין.

* * *

אויגן פאַרוויינטע, אויגן כּעס שפּייענדיקע,
אויגן רחמים שטומע, איך ווייס ווער איר זענט.
שווערע אַנקלאַגער קייגן אונדז, קייגן אונדזער דערציאונג-סיסטעם, קייגן
פאַרגוואַלטיקן די מצוות פון בין-אָדם לחבירו.

די השפּעה פון דער יידישער פרוי

*

וואָס מער אַיידעלע, עַרלעכע יידישע פרויען, וועלן קענען משפּיע-זיין אויף דעם יונגין דור — אַלץ גיפעסטיק-טער און שענער, אַלץ גיזונ-טער און שטאַרקער, אַלץ העכער און ריינער, וועט וואַקסן אונדזער יידישקייט.

א. ש.

ארכיון אסופות

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

וועג און ציל

(א ווארט וועגן רעיון־העולים פון נתן בירנבוים)

פתחו לי שערי צדק, אבוא בם אודה י״ה
זה השער לד׳ צדיקים יבואו בו.

עפנט מיר די טויערן פון צדק; איך וויל דורך זיי אריינגיין ג—ט לויבן. דאס איז דער טויער פון ג—ט, צדיקים גייען דא אריין", ס־איז, ווי מע זעט, פאראנען נאר איין שער ד׳, אבער א סך שערי צדק. דאס זענען די טויערן פון די אלע דרכים, וואס די מענטשן זענען פון אייביק אן גיגאנגען צום שער ד׳. דרכים זענען לפי זה דא א סך. דער סימן זייערער איז זייער סוף־זייער ציל. איז דער דרך א דרך הקודש, מוז ער פירן גלייך צום שער ד׳. אויב ער פירט נישט אפן גלייכן וועג אהין, איז דאס א דרך פון דער סיטרא אחרא ר״ל.

אויך פאר די יידישע מענטשן, וואס גייען אף די דרכי התורה, זענען פאראנען א סך דרכים. יעדער קען און מעג גיין אן־אנדערן דרך, גייען אבער צוויי מענטשן צוויי פארשיידינע דרכים און ביידע האבן די זעלבע כוונה, צו שטרעבן צום שער ד׳ מיט אלע כוחות, כדי זיך וואס מער אהין צו דערנענטערן, זענען זיי אוודאי לפי שעה אפגישייט איינער פונים צווייטן, זיי טרעפן זיך אבער ביים סוף פון זייער וועג, ביים שער ד׳. דארטן פארשווינדן גיך די לפי־שעהדיקע חילוקים און ווי גלייכע חבירים גייען די צדיקים אריין אין יענים טויער. אנדערש אבער, ווען איינער פון זיי איז ח"ו אראפ פונים גלייכן וועג. ער בלייבט אייביק אפגישייט פונים אנדערן און צווישן די ביידע קען קיין מאל נישט קומען קיין התחברות, אן א שיעור איז דער מרחק צווישן די אומגלייכע דרכים, אבער גאר נאנט גיפינען זיך די גלייכע דרכים איינער לעבן אנדערן. איין קוק נאר אף דער יידישער גישיכטע וועט דאס אלץ תיכף באשטעטיקן. דער איז גיגאנגען דעם דרך פון קבלה, יענער דעם דרך פון חקירה, איינער דעם דרך פון חסידות, דער אנדערער דעם דרך פון מוסר און דער דריטער א סתם אלטן יידישן דרך, און אלע האבן זיך גיך צוריק גיפונען ביים סוף פון זייער וועג, דארטן ביים גרויסן ציל, ביים שער ד׳. גאר נישט שייט אפ דעם רמב״ם פונים אר״י הקדוש, דעם בעש״ט פונים ווילנער גאון אדער פון ר׳ ישראל סאלאנטער זי״ע. יענע אבער, וואס זענען אראפ פונים גלייכן וועג אף א קרומען, זענען קיין מאל נישט אנגיקומען צום שער ד׳, זיי בלייבן אייביק אפגישייט פון די צדיקים און זענען אף אייביק פארלוירן.

אויב מיר האבן דערקענט דאס ציל פארן סימן פונים וועג, מיינען מיר אבער נישט נאר דאס צייטלעכע ציל, וואס מע קען הערשט פעסטשטעלן נאך א גיוויסער אנטוויקלונגס־צייט, נאר מיר מיינען מער דאס אידעאישע ציל, וואס א גיניט אויג קאן דערקענען תיכף אין אנהייב, כמעט ביים ארויסגאנג. די שערי צדק האבן זייערע בולטיקע סימנים, וואס האט זיי אנגיצייכנט דורך זיין תורה, דאס זענען די דרכים פון דער תורה און דעריבער די דרכי ד׳. מע קען דערפאר זען אין אונדזער גישיכטע: ווי באלד איינער האט גיעפנט א נייעם טויער און האט גיפרואווט גיין א נייעם דרך, האט מען א שטיקל צייט מפקפק גיוועזן און מ־איז מסופק גיוועזן, דער צובייגנדיק זיך, יענער אפווארטנדיק, איינער האט די זאך אוועקגימאכט און דער אנדערער האט אפילו שוין גישריגן גיוואלד. דער ספק האט אבער גידויערט נאר א קורצע צייט, באלד האט זיך ארויסגיוויזן, וואס פאר א מין דרך דאס איז.

און גיט מען ווייטער א קוק אף דער יידישער גישיכטע, זעט מען תיכף, אז דאס איז די גישיכטע פון א פאלק, וואס בלייבט כסדר יונג. אלע מאל, ווען דאס פאלק איז גיוועזן אין א סכנה, אלט צו ווערן און זיך צו דערנענטערן צום יום המיתה, איז עס ווידער יונג גיווארן און האט ווידער אנגיהויבן א לעבן, פול מיט מעשים און לעבנס־כוח. דער לעבנס־כוח פונים פאלק איז אבער פון אנהייב אן גיוועזן דער רוח ד׳, וואס דערמיט האט ג—ט עס מזכה גיוועזן, די תורה. ווי באלד דער כוח איז שוואכער גיווארן ערגיץ וואו אדער ווען, האט זיך תיכף אנגיהויבן צו פילן דאס שוואכקייט פון דער עלטער, און דער קיום פונים גאנצן פאלק אדער פון יענים חלק איז גיוועזן אין א גרויסער סכנה. האט מען אבער דעם כוח ווידער אויפגיפרישט און מחזק גיוועזן, האבן זיך באלד באוויזן סימנים פון יונג ווערן און התחדשות. דאס ספר שופטים איז אן־אייביקער עדות דערויף, ס־ווייזט אונדז אויך, אף וואספארן אופן ס־איז גיקומען דאס התחדשות. ג—ט האט גישיקט דעם פאלק א מענטשן פון זיין חסד, א גאונותדיקן רופא פון דער נשמה, וואס האט פארשטאנען צוריקצופירן דאס פאלק צו

פון **שמואל אסטערזעצער**

ג—ט און צו זיין תורה און אים אזוי צו ראטעווען דאס לעבן. פון משה רבינו ביז צו די ביידע ר׳ ישראלס (בעש״ט און סאלאנטער) לייכט ארויס פון דער יידישער גישיכטע די גרויסע שורה פון די מענטשן פון ג—טס חסד. יעדער פון זיי האט פארשטאנען, ווי אזוי צו דערהייבן דאס פאלק פונים שטויב ביז צו א הימלדיקער הייך, עס ארויסצופירן פונים גייסטיקן מושב זקנים אין א נייער שולע, וואו ס־האט יעדן טאג גילערנט נייס, מיט אפינע אויגן דערזען ג—ט און די תורה מיט נייע אויגן און האט זיך ווידער ארויפגיארבעט, גיווארן יונג, א פאלק מיט כוח צום לעבן, א פאלק פון א לעבעדיק גייסטיקייט און א גייסטיק לעבעדיקייט. כמעט א יעדער פון די מנהיגים האט גיעפנט אן־אנדערן טויער פון די שערי צדק און גיפירט דאס פאלק אף אן־אנדערן דרך צום שער ד׳, ווייל יעדער פון זיי האט מיט זיין גאונות פארשטאנען אויסצוזוכן דעם דרך, וואס איז ראוי צו ברענגען א זיכערע רפואה פאר די מענטשן פון זיין צייט און פון זיין ארט און וואס איז גיוועזן דער צוגיפאסטער צו זייער מהות. די פעולה פון זייערע מעשים באווייזט, אז זיי האבן תמיד גיפונען דעם ריכטיקן שער און דעם ריכטיקן דרך.

וויל מען זיך נענטער צוקוקן צו אזא אר פטור, איז דאס בעסטע צו נעמען זיך צום חסידות, ווייל ס־איז אונדז זער נאנט הן אין דער צייט און הן ברוח. א גרויסער חלק פון אונדז קער דאך נאך צו אים. ס־איז גיוועזן מיט אן־ערך פין צוויי הונדערט יאר צוריק. אין דעם רעליגיעזן לעבן פונים המון — פון דער אייבערשטער שיכט לומדים רעט מען, פארשטייט זיך, נישט — איז אריינגיקומען א סכנהדיק פארגליווערונג און ס־האבן זיך באוויזן בולטיקע סימנים פון ירידה. דאס רעליגיעזע האט פארלוירן זיין לעבעדיקייט און די מצוות מעשיות זענען גיווארן מצוות אנשים מלומדה, אן א שטיקל לעבן און התלהבות. אין אזא מצב האט, פארשטייט זיך, דאס יידישע פאלק נישט גיקאנט וואקסן און זיין קיום איז גיוועזן אין א גרויסער סכנה. דא איז נתגלה גיווארן דער בע״ש הקדוש. ווי א בליץ האט ער באלייכט דאס טונקעלקייט פון דער נאכט און גיבראכט די ישועה. ער האט אויפגימאכט א נייעם טויער, פון וואנען ס־האט זיך א גאס גיגעבן א נייע ליכט און א נייער לעבנס־כוח אף דעם יידישן המון, און האט זיי אויפגיוועקט צו א ניי לעבן. ווידער א מאל האט זיך באוויזן דאס נס, דאס אלטע פאלק איז ווידער יונג גיווארן.

ס־איז אבער גיוועזן א דרך מיט סכנות, וואס דער בעש״ט איז גיגאנגען, אפשר דער מיט די גרעסטע סכנות פון אלע דרכים, וואס מ־איז ביז איצט גיגאנגען, אפילו די גדולים האבן זייער מפקפק גיוועזן און א טייל פון זיי האבן טאקי גישריגן און האבן אפילו מחרים גיוועזן אויך. מ־האט נישט גיקאנט אזוי לייכט דערקענען צי איז דער שער, וואס מ־האט פלוצים אויפגימאכט, באמת איינער פון די שערי צדק. מ־איז אבער נאר א קורצע צייט בערך גיוועזן מסופק, באלד האט מען די הולכים פון דעם דרך גיפונען ביים שער ד׳ און מ־האט דערקאנט, אז ס־איז א הייליקע ליכט, וואס ס־גיסט זיך דא ארויס און אז דער פלאם, וואס באווייזט זיך דא, איז א שלהבת י״ה. אפילו שארפע מתנגדים האבן אנגיהויבן צוצואווענדן זייער פנים צו דער ליכט, זיך מתענג צו זיין פון זיין גלאנץ און נהנה צו זיין פון זיין ברכה. ווייל א גרויסע ברכה האט דאס חסידות גיבראכט דעם יידישן פאלק, דאס לעבעדיקע התלהבותדיקע יידישקייט, וואס האט זיך אזוי בולט באוויזן אין די לעצטע צוויי הונדערט יאר ביים מזרח־יידישן המון, איז א לעבעדיקער עדות דערויף.

זייט א שטיקל צייט לעבט איבער דאס יידישע פאלק ווידער א רעליגיעזן קריזיס. אויב די אויפגיקומענע שאלות וועלן נישט פארענפערט ווערן אף א פאסיקן אופן, וועלן זיי אונטערגראבן דאס יידישע לעבן און ברענגען עס אין א סכנה. ס־איז די העכסטע צייט, ס־זאל ווידער גיטון ווערן עפיס. איצט די הענט פארלייגן און אלץ לאזן גיין, ווי ס־גייט, איז א מעוות אשר לא יוכל לתקון, א חטא, וואס מע וועט נישט קענען ווידער מתקן זיין און וואס איז עלול גורם צו זיין ביטערע פעולות, בפרט ביים יונגן דור. מע מוז ווידער זוכן א נייעם דרך, וואס קען אונדז ברענגען די ישועה.

איצט האבן זיך מענטשן צוזאמיגינומען, וואס ווילן, אונטער דער הנהגה פון נתן בירנבוים, און מיט דעם רוף „עלה!" ענווהדיק פרואוון צו גיפינען אן־אויסוועג פונים קריזיס. זיי ווילן ארביטן, כדי התלהבותדיק דביקות אין ג—ט אמתדיק מיט־גיפיל מיט די מענטשן און דאס נהנה זיין פונים בוראס אפגלאנץ

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אוף דער וועלט, — דאָס אַלץ, וואָס איז דער אמתער מיין פונים יהדות בכלל און פון די מצוות מעשיות בפרט,— זאָל ווידער אויפלעבן בײַ אונדזער פאָלק. קודם כל מײַנען זײ מיט דעם רוף זיך אַלײן. זײ פּרואוון, מיט זײער שוואַכן כּוח זיך אַוועקצושטעלן אַנטקעגן דער אײגענער ירידה און טריט בײַ טריט זיך אַרויפצודראַפּן צו דער אַלטער הײך. זײ ווילן פּרואוון אויסצוגיפינין דעם דרך, וואָס מע דאַרף איצט גײן און וואָס איז צוגיפּאַסט צו פירן איצט די מענטשן צום שער ד׳. זײ ווילן אבער בשום אופן נישט בלײַבן בײַ דעם חינוך עצמי, ווײַל ס-גײט דאָ נישט אין דעם, מע זאָל מחנך זײַן עטלעכע „אויסדער-ווײלטע" מענטשן, אָפּגישײדטע פון דער סביבה, נאר אין דעם, מע זאָל אַרויסזוכן אַ דרך, וואָס אַ רבים קען אין זאָל גײן. פאַרן ידישן פאָלק מוזן גישאַפן ווערן אַנדערע תּנאים פאַר זײַן עקאנאמיש לעבן און פאַר זײַן. רעליגיעזן סדר, שטאָט די איצטיקע, וואָס זענען גורם די ירידה, וואָס קילן אָפּ דאָס התלהבות פאַר ג-"ט. שוואַכן אָפּ דעם חוש פון מענטשלעכן מיט-גיפיל און טונקין עס אײַן אין אַ נישט-בכבודיקן אומשײַנקײַט. דאָס ידישע פאָלק מוז אַרויס פונים שעדלעכן לעבן מיט אײן-זײַטיקע פּרנסות און אַ גרויסער טײל מוז זיך אומקערן צו דער נאַטירלעכער אַרביט (מלאכה און ערד-אַרביט) און צו דער נאַטור. ס-מוז באַקומין אַחדותדיקע רבנישע פירער, ווי ס-שטײט אָן דעם עם ד׳, און ס-מוז ווידער לערנין סדר און דיסציפּלין. בײַ אַזעלכע שינויים וועט זיכער קומין די אמתע עליה.

דאָס איז אין גרויסע שטריכן דער וועג, וואָס ס-ראָטן די עולים דער ידישער וועלט צו גײן. זײ רופן צו איר: קומט און העלפט אונדז צוצוגרײטן דער דרך, נעמט אַ חלק אין דער אַרביט, ווײַל דער עתיד וועט אײַך געבן אַ דאַנק און אַ ברכה, פונקט ווי מיר דאַנקן אונדזערע אָבות דערפאַר, ווײַל זײ האָבן אַזוי אויפגיהאַלטן און אונדז מוסר גיווען אונדזער לעבנס-כּוח, די תורה, אַז מיר זענין הײַנט דורך דעם אַ גיזונטער אָרגאַניזם, אַזוי וועלן אונדזערע קינדער אונדז דאַנקן, אויב ס-וועט אונדז גיראָטן דאָס זעלבע צו דערהאַלטן לעבידיק די תורה און דאָס ידישקײט און זײ מוסר צו זײַן.

פאַרשטײט זיך, אַז מע גיפינט בײַ אַ סך מענטשן—דאָס האָט מ׳ין זיך גיקענט ריכטן — ספקות און צוריקגיהאַלטנקײט, און אַפילו אויך התנגדות: די נײַע באַוועגונג האָט נאָך גאָר נישט באַוויזן, נאָך גאָר נישט אויפגיטון און נאָך נישט גיבראַכט קײן ראַיות פאַר איר קיום-רעכט. פאַר דעם קיבוץ פון אירע אָנהענגער איז אבער גינוג דער פּסוק, וואָס שטײט אָנגישריבן אויוון אָפן צווײטן זײַטל און ווײַזט טאַקי אָן אָפן ציל: דער פּסוק „ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ווײַזן זײ שוין זיכער, אַז דער טויער איז אַ שער צדק, וואָס פירט צום שער ד׳.

בנוגע דעם לעת-עתהדיקן וואַקסן פונים רעיון איז כּדאַי צו דערמאָנין זיך, אַז אַקעגן דעם רעיון ווערן אַרויסגיזאָגט פונקט די זעלבע חששות, וואָס די מתנגדים האָבן אַמאָל אַרויסגיזאָגט אַקעגן חסידות. מע קען דאָ נישט מאַריך זײַן און אַרומרעדן די חששות, אפשר אײ״ה אין אַ באַזונדערן מאמר. נאר דער פאַקט אַלײן, אַז זײ זענין דאָ און דאָרטן גלײַך, איז זײ ממילא מבטל, ווײַל דאָס חסידות האָט גינוג דערוויזן, אַז די חששות זענין גיווען אומזיסטע. וואָס פאַר אַ שאָדן, נישט אָפּצושאַצן, וואָלטן גיהאַט דאָס ידישקײט און די ידן, ווען דאָס חסידות וואָלט גיווען בטל גיוואָרן צו-ליב די דאָזיקע חששות. הײַנט קענין מיר דאָס שוין אָפּשאַצן, און פאַר דעם עתיד דאַרפן מיר זיך אַרויסנעמין דעם ריכטיקן מוסר דערפון.

יתן ד׳, אַז די עולים-באַוועגונג זאָל זיך קענין באַרימן מיט דעם אײגינים גורל ווי דאָס חסידות, נישט נאר בנוגע די חששות, נאר אויך בנוגע דער פעולה אויף די מענטשן אירע.

*

צום נייען שול־זמן מוזט איר אומיטום אָנהייבן אַ ברייטע פּראָפּאַגאַנדע פאַרן בית־יעקב־גידאַנק!

דאָס קענט איר אַמבעסטן דערגרייכן דורכן אויסקלעבן אין אַלע

בתי־תפלות אונדזער **גרויסן פּראָפּאַגאַנדע פּלאַקאַט:**

„פאַרשרייבט אייערע קינדער אין בית־יעקב־שול"

10 שטיק קאָסטן 4 גילדן מיט 50 גראָשן.
חייניקער ווי 10 שטיק און אָן געלט פריער-
אויס ווערט נישט גישיקט. אויף נאָכ-
נאָמע גייט צו 2 גילדן צו אַ שיקונג.
געלט שיקן P.K.O. 67.795

אליעזר שינדלער (מינכען)

אונדזערע גיצעלטן

שיין זענין גיווען אונדזערע גיצעלטן,
און מיר האָבן זיי פאַמיאָוסט און צושטערט.
מיר די קינדער פון נביאים־פאָלק —
וואָס האָבן בײַם סיני אָנכי גיהערט.

פאַלט אונדזער תפארת אַלץ ווײַטער,
זינקט מטה־מטה פון דור צו דור.
און אָרים, פאַרשפּלט אין דלות,
שטײט אין דער וועלט דעם אײבערשטנס בכור.

יעדע יידישע פרוי מוז האָבן אַ חלק אין דער באַוועגונג פון בנות־אַגודת־ישראל !

אַלע וואָס ביי זיי איז טייער דער קיום און די אַנטוויקלונג פון דער בנות־באַוועגונג, דאַרפן זיך פאַרשאַפן דעם איינציקן צייכן פון זיין אָנגישלאָסן אין דער איינציקער אמתער יידישער גיטרייער פרויען-אָרגאַניזאַציע

די תּרומת־חברה־קאַרטע

אויפן יאָר תרצ״ג

תּרומת־חברה שליסט איין די יידישע פרוי אין דער גרויסער היסטאָרישער אַגודה־באַוועגונג, וואָס איז פאַרשפרייט אין דער גאַנצער וועלט און שטאַרקט דאָס יידישע פאָלק, זיין גייסט, זיין אמתער קולטור און זיין גרויסער נאָמין.

פון צו צאָלן תּרומת־חברה, זאָגט זיך נישט אָפּ קיין איין יידישע רעליגיעזע טאָכטער, בפרט איז נישט באַפרייט פון דעם דאָזיקן יערלעכן אָפּצאָל, קיין איין בנות־חברה. די אָרגאַניזאַציע ווידער, וואָס צאָלט נישט קיין תּרומת־חברה, האָט די צענטראַלע נישט מיט איר קיין שום שייכות.

יידישע רעליגיעזע טעכטער!

וואו איר זענט פאָדערט אַרויס אייער תּרומת־חברה קאַרטע, וואָס קאָסט נאָר 1 גילדן!

דאָס געלט פון תּרומת־חברה ווערט גישיקט אין דער לאָדזשער באַנק:
Bank Kupiecko Kredytowy P. K. O. 65.500
אויפן טשעק צושרייבן „פאַר תּרומת־חברה פון בנות".

די וואָס ווילן זאַמלין תּרומת־חברה דאַרפן אַרויספאָדערן די ספּעציעלע זאַמל־ביכלעך. אין בנות־נומער פון „בית יעקב" גיפינט זיך אַ רשימה פון די זאַמלערנס פון פאַר אַ יאָרן, וואָס האָבן זוכה בגורל גיווען אין ביכער־פּרעמיעס. זאַמלערנס באַקומין אויך ערן־מיטגלידס־קאַרטן.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאָס ליד פון יאַ־יאַ

פון ש. נאַדלער

איך לאָז דיך, יאַ־יאַ, פון מײַן האַנט,
וויקל פון שנירל דיך אויף,
און קום צוריק לײַכט, עליגאַנט,
און ווידער אַראָפּ און אַרויף.

*

זײַ וויסן, מײַן קלײנער יאַ־יאַ:
דו ביסט אין אַ יידישער האַנט,
זײַ וויסן אַז אַט אַזוי־אַ
פאַל איך ביז צום אָפּגרונט ראַנד.

און תּמיד גישעט מיר אַ נס;
איך הייב מיך ווי דו ווידער אויף
און אין דעם תּהום איך פאַרגעס...
יאַ־יאַ מײַנער, דרײַ דיך אַרויף!

*

זײַ וויסן מײַן ליבער יאַ־יאַ,
דו הענגסט אויף אַ מענטשישן פינגער,
ווער ווײַסט, מאָרגן וועט ער אַזוי־אַ
אַ ביקס אַ דרוק טון בײַם צינגל.

אַרויספליען וועט אַ קויל
און טרעפן אַ מענטשן אין קאָפּ
און ס־חזרט „לא תּרצח" דאָס מויל...
יאַ־יאַ מײַנער, פאַלסט מיר אַראָפּ!

*

נאָר קום צוריק, מײַן יאַ־יאַ,
צוריק צו דעם מענטשנס פינגער,
סוף־כּל־סוף מאַכט דאָך דער־אַ
דאָס לעבן אונדז שענער און גרינגער.

ער בויט ביז וואָלקנס און העכער נאָך
מאַכט ליכטיק מיט זײַנים אַ דריק —
ווער קען דען אַלץ אויסרעכענען...
יאַ־יאַ מײַנער, קום מיר צוריק!

*

איך וואַרף דיך, מײַן שלאַנקער יאַ־יאַ,
דו מײַנסט אַז דו ביסט פראַנק און פרײַ,
מיר אויכעט אַט אַזוי־אַ
לויפן אין טומל און אין שרײַ.

און מײַנען מיר זענען גיוועלטיקער,
מיר בויען און פּלאַנען דעם מאָרגן
ביז אַ האַנט אַן־אַנדערוועלטיקע
אַ, צי־גוט אַ שטריקל אַ פאַרבאָרגנס.

און אויס! וואָס מיר האָבן גיפּלאַנט
ווי אַ קאָרטן־הײַזל פון קינדער...

איך וואַרף דיך יאַ־יאַ פון מײַן האַנט,
גידענק, דו ביסט צוגיבונדן!

*

מאי קא משמע לן, גוטער יאַ־יאַ,
וואָס לאָזט ווידער מיך הערן?
אַז אַלץ דרייט זיך אַזוי־אַ:
די זון, די לבנה, די שטערן.

אַז אַלץ נאָר דרייט זיך און דרייט,
די וועלט איז אַ גרויסער יאַ־יאַ —
און זעסטו: די זון פאַרגייט
אין ים ביזן טיפסטן דנאַ —

זײַ זיכער, זי גייט מאָרגן אויף
יונג און ריין ווי קרישטאָל;
יאַ־יאַ מײַנער, קום איצט אַרויף
הײַ, צום טויזנטסטן מאָל!

סוף־כּל־סוף וועט דאָך ווערן ליכטיקער
מע וועט דיך פאַרגעסן יאַ־יאַ — —
און קיניגן וועט דער אַלמעכטיקער
האַר פון דער וועלט: י' י'!

גישטאַרקט* זאָל ווערן

(הימן)

פון אַלטער שנור

גישטאַרקט זאָלן ווערן די הענט וואָס האָבן
גיצונדן פאַקעלן אין חשכות פון נאַכט
צוזאַמען גיהויבן דעם פאָן פון גלויבן,
צופלאַטערט, גיטראָגן, באַהיט און באַוואַכט.

וואָס זענען די ערשטע אין קאַמף גילאָפן —
די מאַמיס פון דורות, ווי שוועסטער גיטרײַ —
דורך בערג און טאָלן, פון שטיינער גיטראָפן
השם אחד גירופן, אָפן און פרײַ.

גישטאַרקט זאָלן זײַ זײַן, דאָרט וואו זײַ זענען,
און צינדן, פלאַקערן אין הערצער דער פלאַם
זאָלן אים ווינט־שטורמען פאַרלעשן ניט קענען
פאַרפלייצן, פאַרגיסן, קיין כוואַליעס פון ים.

און דערזעט, מענטשן, — בײַם שײַן פון די פלאַמען —
אין זומפּן גיפאַלן, פאַרבלאַנדזשעט ווי ווײַט
העכער הייבט דעם פאָן, גיקלאַמערט צוזאַמען
איבער פאָלק און לאַנד, איבער אָרט און צײַט.

מאַרשירט ווײַטער, שוועסטער, אויפן דורות־וועג
פאַרזייט מיט דעת, און גלויבן פאַרשפּרייט,
פאַרוואַנדלט לבנה־נעכט אין זוניקע טעג
פאַרגאַסינע טרערן — אין קוואַלן פון פרייד.

אויף תּכלת־גיוועבן, יריעות גישפּינען
פאַר תּורה, פון טעכטער, פּרוכת־גישאַנק
ווערט איר פאַראייביקט, אויף פאַרמיט מיט פענין
ווי יידישע אמהות אויף דורות לאַנג.

און ס־פּליסטערן ברכות, די מאַסן מענטשן
די שענסטע און בעסטע פון אויסדערוויילטן פאָלק
איבער אײַערע קעפּ, האַלטן הענט און בענטשן:
אין קאַמף האָט נצחון. אין מעשים — דערפאָלג!

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בנימין מינץ

די גישיכטע פון אַ פאַרלוירענער האפינונג

דוד ראובני און שלמה מלכו

דער מצב פון יידישן פאלק

איז אין יענער צייט גאָר נישט גיווען קיין גיהויבינער, עס איז גיווען אין די ערשטע עטלעכע צענדליק יאָרן נאָך דעם גרויזאַמין גירוש שפאַניע, אין ערשטן פערטל פון זעכצנטן יאָרהונדערט.

די וועלט איז גישטאַנין אויף דער שוועל פון אַ דער תקופה, וועלכע די גישיכטע־שרייבער באַצייכינין גיווייגטלעך אַלס „די נייע צייט". דער שוואַרצער הימל פון פינצטערן מיטלאַלטער האט זיך גינומין אויסלייטערן און אויף אַ רגע האט זיך אויסגידאַכט, אַז דער ליכטיקער מארגנשטערן האט אויפגישיינט פאַר דער הויסגימאַטערטער, אין תאוות און אין רציחה־פאַרזונקינער מענטשהייט. אבער באַלד האט דער וועלט־באַראמעטער, דאָס יידישע פאלק גיוויזן, אַז די אַטמאספערע האט זיך גאָר נישט גיענדערט, גיענדערט האט זיך נאר דער אויסערלעכער גלאַנץ.

שווערע כמאַריס זענין גיהאנגין איבער די הימלין פון יידישן פאלק. דאָס פאלק איז נאך גיווען טיף דערשיטערט נאָך דעם שרעקלעכסטן פון אַלע גישעענישן, פון חורבן בית־המקדש אָן, דעם גירוש שפאַניע און פארטוגאַל. דאָס יאָר פון גירוש איז גיווען אַ ווענדע־פונקט נישט בלויז פאַר די פאַרטריבינע ספרדים, נאר אויך פאַרן גאַנצן פאלק זענין דאך די ספרדים גיווען דער שטאַרקער זייל, אין וועלכן ס־האבן זיך אָנגילענט אַלע יידן—און דער זייל איז גילעגן צובראָכן.

גלות, שמד, טויט אין דער מיאוסטער גישטאַלט, יאוש, הונגער, מגפות, פייער, שיף־ברוכן—אַלע דאזיקע מכות האבן די ספרדים פאַרטיליקט און קוים עטלעכע פראצענט זענין גיבליבן לעבן און ווי שאָטנס גיוואַנדערט, געיאָגטע און גיפלאָגטע פון לאַנד צו לאַנד, זוכנדיק אַ מקום מנוחה, צענדליקער יאָרן נאָכן גירוש האט מין נאך גיקענט זעען די וואָגלערס איבער ווייטע ימים און וויסטע וועגן. דאָ אַ מחנה, דארט אַ צוריסינע משפחה און דאָ ווידער, אַן־עלנטן ווי אַ שטיין.

אבער די אייביקע וואַנדערער האבן נישט גיקענט גיפונין קיין מקום מנוחה. אייראָפּע האט פאַר זיי פאַרשלאָסן אירע טויערן. אין ענגלאַנד האט זיך שוין פון לאַנג אַן נישט גיטאָרט גיפינין קיין ייד, אין פראנקרייך און אין דייטשלאַנד איז אויך דער מצב גיווען אַ קלאַגידיקער, פאַרשטויסינע, ווי קרעציקע פלעגן זיי מוזן לעבן אין באַזונדערע מחנות, קליידן זיך אין קאמישע מלבושים, מיט קיין שום מלאכה האבן זיי זיך נישט גיטאָרט פאַרנעמין, קיין שום רעכט נישט גיהאַט, און שטענדיק איז זיי זייער לעבן גיהאנגין פאַר די אויגן. מ־האט יידן אין דייטשלאַנד גופא גיטריבן פון שטאָט צו שטאָט.

נאר אין צפון מזרח אייראָפּע האט זיך דעמלט גיווען אַ שטיקל שוץ פאַרן גיפלאָגטן פאלק, פוילן האט נאך צו יידן נישט גיוויזן קיין פיינטלעך פנים, אבער פוילן און בפרט דאָס פוילישע יידנטום איז נאָך דעמלט גילעגן אין די וויקעלעך, אין דער וועלט איז נאך נישט גיווען אַזוי קלאָר, וואָס עס טוט זיך ביי די ברעגיס פון דער ווייסל, די פוילישע מאורי הגולה, דער מהרש"ל דער רמ"א און אַנדערע האבן נאך די וועלט נישט באַלויכטן מיט זייער תורה, דער וועד אַרבע הארצות האט נאך נישט עקזיסטירט, דאָס לאַנד איז נאָך גיווען אומבאַקאַנט און ווי פאַרשלאָסן, און די ספרדים האבן אַהין נישט דערגרייכט.

איין קריסטלעכע מדינה האט זיך דעמלט גיפונין אין אייראָפּע, וואו ספרדים האבן גיפונין אַ מקום מקלט, דאָס איז גיווען איטאַליע, אמת נאר אויף אַ קורצע צייט האבן זיי זיך דארט באַזעצט, אין דער צייט אבער פון אונדזער גישיכטע, האבן זיך שוין אַסך גולים גיפונין אויף איטאַליענישער ערד.

איטאַליע איז גיווען דעמלט צוריסן אין קליינע מלוכהלעך, אין רוים און אין דער סביבה האט גיהערשט דער פויבסט, נעאַפּאל איז גיווען אַ באַזונדער קיניגרייך, ווענעדיק אַ מעכטיקע ים־הערשערישער רעפובליק, פעראַראַ, טאָסקאַנאַ, פלארענץ מיט פירשטן אין דער שפיץ, דאן יצחק אַברבנאל, דער מעכטיקער מיניסטער פון שפאַניע, וואָס האט זיך שוין גיהאַט באַזעצט אין נעאַפּאל האט ווידער גימוזט נעמין דעם וואַנדער־שטעקן אין האַנט אַריין נאָך דעם ווי די פראַנצויזישע חיילות האבן איינגינומין די שטאָט. זיין זון ר' יהודא אדער לעאן מעדינאַ, האט גיוואוינט אין גענואַ און זיין צווייטער זון ר' שמואל מיט זיין פרוי דאָנאַ בענווועניצאַ אַברבנאל האבן גיוואוינט שפעטער אין נעאַפּאל, ר' שמואל איז אין זיין צייט גיווען דער מעכטיקסטער ייד אין איטאַליע, ער איז גיווען פינאַנץ־מיניסטער אין נעאַפּאל און זיין פרוי בענווועניצאַ האט גיהערט צו די אַריסטאקראַטישסטע דאַמין פון איטאַליע, זי איז גיווען טיף רעליגיעז, צאַרט־פילנד, קלוג און מוטיק, און אַ מייסטער פון „באָן־טאָן" אין פיינים אומגאַנג, דער וויצע־קיניג האט זיינע טעכטער גיהייסן פאַרקערן אין איר סאַלאָן און זיין טאכטער קיזיסאַ, די שפעטערדיקע הערצאגין מעדיצו פון טאסקאַנאַ, האט זי גירופן מוטער, ר' שמואל און זיין פרוי זענין גיווען די באַשיצער פון די יידן אין איטאַליע.

אין ווענעדיק האט זיך אויך יידן נישט שלעכט גילעבט, כאטש דער סענאַט פון דער רעפובליק האט דאָ איינגיפירט דעם ערשטן געטא אין איטאַליע, אבער יידן האבן דאָ פאַרקערט אין דער העכסטער גיזעלשאַפט, גיווען זייער רייך און אָנגיזעען. אַ צייט לאַנג האט דאָ גיוואוינט דער מעכטיקער יידישער דאקטאר כאַנטין, ער איז גיווען אַ גרויסער גילערנטער, גיקענט אַ סך שפראַכן, גיווען לייב־דאקטאר פון פויבסט פאַאול דעם דריטן און קייזערלעך־דייטשן גיזאַנדטן אין ווענעדיק, אבער יעקב מאַנטין איז צווישן יידן נישט גיווען באַליבט צוליב זיין שלעכטן כאַראַקטער.

אין איטאַליע האבן דעמלט נאך גילעבט ר' יוסף און ר' דוד ייחיא, אין פאַדואַ איז גיווען די באַרימטע ישיבה פון ר' יהודה און זיין זון ר' אברהם מינץ און אין פעראַראַ איז ביים דארטיקן פירשט גיווען זייער אָנגיזעען ר' אברהם פריציל (פאַריסאל) מחבר פון אַ סך ספרים און באַרימטער געאגראַף.

אבער אַמרואיקסטן האט זיך יידן גילעבט דעמלט דווקא אין רוים, די פויבסטן אין יענער צייט אַלעקסאנדער IV, יוליוס II, לעא X און קלעמענס רעזיבעטער זענין גיווען יידן־פריינטלעך גישטימט און דער לעצטער איז ממש גיווען אַ מלך חסיד, אַלע האבן זיי גיטאַדלט די יידן־פאַרפאלגונגין פון זייערע „זין", די קריסטלעכע מלכים, זיי האבן גיהאַט יידישע לייב־דאקטוירים, אויס מורא אַז די קריסטלעכע זאלן זיי נישט פאַרסמין צוליב די פאליטישע סכסוכים, און די פויבסטן האבן טאַקי גיהאַט אַ גיוויסע השפעה אויף די איטאַליענישע פירשטן.

אין רוים איז דעמלט גיווען זייער אָנגיזעען דער באַרימטער דאקטאר און נישט ווייניק באַרימטער מפרש התנ"ך ר' עובדי' ספורנו, און נאך אַסך אַנדערע יידן האבן פאַרקערט אין וואַטיקאַן און אין די פאַלאַצן פון די העכסטע קאַרדינאַלן.

אבער דאָס אַלץ האט נישט אָפגישוואַכט דעם יאוש פון די וואָגלער. די אומרואיקייט אין לאַנד און די שטענדיקע מלחמות האבן גיברענגט דערצו אַז אפילו די הויכגישטעלטע יידן זענין נישט זיכער גיווען אַפילו מיט זייער לעבן, ווער שמועסט נאך די ברייטע מאסן.

די השגחה האט אבער שוין אָנגיגרייט אַ גייער מאַבט, וואו טויזנטער פאַרטריבינע ספרדים האבן דארטן גיפונין זייער מקום מנוחה, דאָס איז גיווען טערקיי מיט אַלע אירע פאַרנומינע לענדער.

פון וויטן אַזיע זענין די טערקן גיקומין און יאָרן לאַנג גיריסן שטיקער פון דער מזרח־רוימישער, איםפּעריע—ביצאַנץ. אין דעם 23־טן מאַי 1453 איין און פערציק יאָר פאַרן גירוש־שפאַניע איז קאנסטאַנטינאפאל גיפאַלן.

דער זיגער, מוחאַמעד דער צווייטער האט די שטאָט אַ נאָמין גיגעבן סטאַמבול און זי גימאַכט פאַר זיין הויפט־שטאָט. ער האט אַרויסגיוויזן אַן־אויסערגיווייגטלעכע פריינטשאַפט צו יידן און אַרויסגילאזט אַ ספעציעלן אויפרוף צו די יידישע איינוואוינער אין וועלכן ער גיט זיי פולקאמע גלייכבאַרעכטיקונג און לאַדט זיי איין צו זיך אין הויפט־שטאָט. און נאָכן גירוש האט טערקיי נישט בלויז ברייט גיעפנט אירע טויערן פאַר די אַנטלאָפינע, געיאָגטע אָרימע אָפגיריסינע ספרדים, נאר זי האט זיי אויך גיהאָלפן מיט אַלים וואָס נאר מעגלעך.

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דער טערקישער סולטאַן ווען ער האָט געהערט וועגן גירוש שפּאַניע, האָט געהייסן אויפנעמען די גולים מיט אַלים גוטן און געזאָגט: „זאָל דאָס זיין טאַקי פערדינאַנד דער קאַטוילישער (דער קיניג, וואָס האָט די יידן פאַרטריבן פון שאַניע). וואָס די קריסטן זאָגן אויף אים, אַז ער איז אַ קלוגער? איך זע, אַז ער איז אַ מלך טפש, וואָרן ער פאַראָרימט זיין לאַנד און איז מעשיר מיינס".

און באמת האָבן זיך אַסך, אַסך ספרדישע גדולים באַזעצט אין אַלע לענדער פון דער אייראָפּעאישער און אַזיאַטישער טערקיי.

און ארץ־ישראל האָט זיך זייער אַסך געענדערט. נאָכדעם, ווי די טערקן האָבן עס איינגענומען אין רע"ז. פריער, בשעת די מאַמעליקן סולטאַנען פון מצרים האָבן דאָרטן רעגירט, איז געווען אַ מהומה אין לאַנד, קיין יידישער יישוב איז כמעט נישט געווען, און דאָס ביסל וואָס איז יאָ געווען, איז געלעגן און גע־קרעכצט אונטער אַזאַ אויסערלעכן און אינערלעכן יאָך, אַז עס איז פּשוט געווען מוראדיק. ר' עובדי' ברטנורא, וועלכער איז געקומען קיין ירושלים אין יאָר רמ"ח, דערציילט זיך אָן פון דאָרט שרעקלעכע זאַכן, נישט קיין וואונדער וואָס דער יידישער ישוב האָט זיך דאָ נישט געקענט צוּוואַקסן.

ערשט נאָכדעם ווי די טערקן האָבן איינגענומען דאָס לאַנד הויבט זיך אָן אַ געוואַלטיקע עלי' קיין ארץ־ישראל עפ"י רוב ספרדים און פאָרטוגעזן, אַנט־לאָפענע פון די גירושים און שמדות. די גרעסטע יידישע גדולים האָבן זיך דאָ באַזעצט, און אין אַ קורצער צייט אַרום איז ארץ־ישראל געוואָרן דער צענטער פון תורה, בפרט פון קבלה, וועלכע האָט זיך פאַרלייגט איר רעזידענץ אין צפת.

אין שפּאַניע האָבן די רשעים פערדינאַנד און איזאַבעלאַ אַרויסגעגעבן אין יאָר רנ"ב דעם גזירת גירוש, פאַר אַלע וואָס וועלן נישט אָננעמען דעם קריסטלעכן גלויבן. דער רוב איז אַוועק, די איבעריקע, וואָס האָבן זיך נישט געקענט אָפּרייסן פון זייער געליבט לאַנד, זענען געבליבן, אָננעמענדיק לפנים דאָס קריסטנטום. דאָס זעלבע איז געווען אין פאָרטוגאַל.

און אין דער וועלט־פּאָליטיק, וואָס הייסט אין דער אייראָפּעאישער, איז אויך דעמאָלט גאָר נישט געווען היימלעך, עס האָבן זיך עפּיס געגרייט גרויסע זאַכן.

דריי מעכטיקע קריסטלעכע מלוכות זענען דעמאָלט געווען אין אייראָפּע. די דייטשע מלוכה, אונטער דער מעכטיקער האַנט פון קייזער קאַרל דעם פיפטן האָט זיך פאַראייניקט מיט האָלאַנד, בעלגיע און שפּאַניע און אירע קאָלאָנ־יעס אין אַמעריקע. קאַרל האָט געוואָלט זיין אַ מושל בכפה, אָבער קעגן אים האָט זיך קעגנגעשטעלט דער קיניג פון פראַנקרייך. ביידע זענען זיי אַריין קיין איטאַליע, און ביידע האָבן זיי געריסן פון איר שטיקער, און ביידע האָבן זיי געוואָלט שליסן אַ בונד מיט דעם פּויבסט.* אָבער דער באמת איידעלער פּויבסט איז געשטאַנען אין אַ קלעם און נישט געוואוסט מיט וועמען צו האַלטן, אַמבעסטן וואָלט ער ביידע געשיקט וואו דער פעפער וואַקסט, אָבער דאָ איז נישט געווען קיין חכמות, ביידע „ניטרייע" זין פון דער קאַטוילישער קירך, האָבן פאַר־לאַנגט פון „הייליקן פאָטער" ער זאָל זיך שטעלן אויף זייער זייט, אַז נישט האָבן זיי געדראָט, און געקומען איז טאַקי שפּעטער אַ צייט, ווען דער אַזוי פרומער קאַרל, וואָס האָט אין שפּאַניע געברענט די מאַראַנין פאַר אַ האָר „אַפּיקורסות" האָט אַריינגעפירט קיין רוים די אַפּיקורסישע פּראָטעסטאַנטישע דייטשע חיילות, פאַרטריבן דעם פּויבסט און אונטערגעצינדן דעם וואַטיקאַן. אָבער דאָס געהער נישט דאָ אַהער.

דערווייל אָבער, האָט פון דרום־מזרח זיך גערוקט אויף אייראָפּע אַ שרעקלעכע מאַכט, וואָס האָט אַלץ חרוב געמאַכט אויף איר וועג. די טערקן האָבן שוין געהאַט איינגענומען דעם גאַנצן באַלקאַן. אונגאַרן איז שוין געשטאַנען אונטער די טויערן פון ווין אַרומגענומען פון דער אַנדערער זייט און זיך פאַרמאָסטן אויף רוים. די גאַנצע קריסטלעכע מאַכט איז געווען אין סכנה. מ־האָט גע־דאַרפט צוזאַמענעמען אַלע קריסטן אויף אַ הייליקן קריג קעגן די טערקן, ווער האָט זיי אָבער געקענט צוזאַמענעמען, אַז זיי האָבן זיך געריסן צווישן זיך?

נאָך אַ גרויסע מאַכט האָט זיך דעמאָלט געפונען אין אייראָפּע. זי האָט געשפּילט די זעלבע ראָלע, וואָס ענגלאַנד היינט. זי איז געווען אַ קאָלאָניאַל־מאַכט. דאָס איז געווען פאָרטוגאַל. עס איז דעמאָלט געווען אַ צייט פון וועלט־טיילן־און לאַנד־אַנטדעקונגען. פאָרטוגאַל האָט אַ גרויסן פלאָט און די בעסטע קענער פון געאָגראַפיע. דאָס איז דעמאָלט געווען אַ גרויסע געהיימע חכמה, נישט צוגענגלעך פאַר יעדן בשר־ודם. און די געאָגראַפן האָבן געהאַט צווישן זיך גרויסע מחלוקתן און טיילמאָל האָבן זיי קיינער נישט געוואוסט, וואָס זיי רעדן. דער ערד־קוגל איז נאָך נישט געווען באַוואוסט.

דער עיקר האָט מען דעמאָלט געזוכט דעם וועג קיין אינדיע, וועלכער איז געווען זייער רייך אין אוצרות. די ווענעציאַנישע רעפּובליק, וועלכע האָט אויך געהאַט אַ גרויסן פלאָט איז טאַקי פון דעם רייך געוואָרן. אָבער ווי געזאָגט, איז פאָר־טוגאַל געווען די מעכטיקסטע ים־מלוכה.

די פאַרשידענע פּאָרטוגעזישע רייזנדער האָבן אויף זייער וועג אין אינדיע און אין אנדערע לענדער אָנגעטראָפן אויף יידן, יידן מעכטיקע, וואָס האָבן זיי דערציילט פון יידישע אומאָפּהענגיקע מלוכות און שבטים. אין אייראָפּע האָט מען זיך דערפון דערוואוסט און די געפייניקטע אַנוסים, און די געיאָגטע יידן אין די קריסטלעכע לענדער האָבן אָנגעהויבן האָפן, אפשר, אפשר וועלן דאָך די ווייטע ברידער קומען צו הילף זייערע אַזוי געפייניקטע און געפּלאָגטע ברידער. מ־האָט דאָך געזען, אַז די אַלע מלחמות, מרידות און מהומות זענען נישט פּשוט. מע האָט געוואַרט אויף אַ שליח פון זיי, פון די ווייטע אומ־באַקאַנטע יידן, פון די עשרת השבטים.

און מ־האָט זיך דערוואַרט.

אין יאָר רפ"ד האָט זיך באַוויזן אַ ייד, אַ נידריקער, אַ דאַרער, אַ העלדישער אַ שטאַרקער, אַ פעסטער, אַ שוואַרצלעך־הויטיקער, גערעט האָט ער נאָר אַ שטאַמלדיקן „לשון קודש" — און געזאָגט האָט ער, אַז ער איז דער שליח פון די עשרת השבטים. עס איז געווען דוד הראובני.

(ווייטער—זע ב"י נומער 100)

אַ בריוו צו אַ שוועסטער

פון אלימלך שטייער

כ'האָב דיין בריוו באַקומען שוועסטער,
אַזוי פיל מיט צווייפלען, אַזוי פול מיט ווײ...
געליינט אים אין שפּעטן חצות,
און געוואָלט ענטפערן דיר אָט־אַזוי:

גיין. נישט אַזוי שוועסטער.

אַלץ איז גוט —
און גאָר נישט איז שלעכט,
פאַראַנען טעג בלויז,
נישטאָ גאָר קיין נעכט...

נישטאָ גאָר קיין טרערן,
טרערן און נאַכט.
פאַראַנען בלויז שטערן,
און אַז געלעבט — איז געלאַכט!...

אַלץ איז אַזוי זיכער,
און קלאָר ווי דער טאָג
אַלץ האָט אַ מאָס —
און אַלץ האָט אַ וואָג...

גאָלד איז די זון,
ווייס איז דער שניי —
פאַראַנען איז פרייד בלויז,
נישטאָ גאָר קיין ווײ...

אַלץ איז גאָר פּשוט —
אַלץ אַזוי פּראָסט —
וואַרים די זון איז —
קאַלט איז די פראָסט...

אַלץ האָט אַ זמן,
אַלץ האָט אַ ציל.
בלאָזט דער ווינט —
דרייט זיך די מיל...

צווייפלען איז זינד —
און פרייד איז געבאָט —
און אומעטום איז ג—ט,
און אייביק נאָר ג—ט!...

בקיצור: אַ מענטש איז ניבענטשט
און אַלץ איז רק גוט —

און איך, מיין שוועסטער,
איך בין אַ גראַניט —
איך בין פינף פעלדזן פעסטער
און דו — זיך אָנלען אין מיר,
כ'וויז דעם וועג דיר —
מיין בלאָנדזשענדע, בלאָנדזשענדע
שוועסטער!..

איר האָט נאָך נישט געטון אייער חוב פאַר דער בית־יעקב־שול
ווען איר האָט נאָך נישט איינגעפירט
„יידיש לשון"

ארכיון אסופות
הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 10 מתוך 20

אין די לעצטע מינוטן

נטע בערלינער

(נתן הסופר)

דערציילונג

אויף אַ שטרוי-זאַק אין ווינקל פון הקדש, איז געלעגן אַ פרעמדע יונגע פרוי אין כאַרכלינדיק גיסאַפּיט, די פלעגמע, וואָס האט זיך אַנגיזעצט ב"י איר אין האַלדז, האט זי אומברחמנותדיק גימאַטערט. נאר פון צייט צו צייט פלעגט איר אויף אַ ווייל בעסער ווערן — ווען עס איז איר געלונגען אויסצושפּייען דאָס שטיק לונג...

זי איז געלעגן אין היץ. דאָס פנים איז ביי איר געווען בלייך, קאַלעך-ווייס, נאר אויף אירע איינגיפאַלינע באַקן האט אַרויסגישלאָגן אַ ראזע פאַרב...

אין דרויסן איז געווען טונקל. די זון איז אונטערגיגאַנגין און איבערן הימל-גיוועלב האט זיך צוגאסן אַ קרענקלעך-ראזע פאַרב, ווי אויפן פנים פון דער קראַנקער...

אויף דער שוועל האט זיך באַוויזן אַן-עלטערע היכע און דאַרע פרוי, מיט אַ צוקנייטשט פנים, אַריינפירנדיק אַן-עלעגאַנט-גיקליידיטן יונגן דאקטער.

זי האט אויף גישווינד אָנגיצונדן אַ נאַפט-לעמפל און צוגיפירט דעם דאקטער צום געלעגער פון דער קראַנקער.

דער דאקטער האט זיך אַריבערגיבויגן איבער דער קראַנקער און זיך צוגיהערט צו איר עָטימין. ער האט גינומין איר האַנט אין זיינער און אָנגיטאַפּט דעם דֶפּק.

די קראַנקע האט אויפגיעפנט די אויגן. פון די טיפע און פאַרגרעסערטע אויגן-לעכער האבן אַרויסגיקוקט אַ פּאָר פעך-שוואַרצע אבער מאַט-אויסגילאשינע שוואַרץ-אַפּלין. אבער ווי נאר זיי האבן זיך באַגעגנט מיטן דאקטערס פנים, האבן זיי באַקומין אַ משונה-דיקן גלאַנץ...

ער האט דערפילט אויף זיך איר שטאַרק איינגיגעסינים בליק. נישט ווילנדיק, האט ער אויפגיהויבן די אויגן.

די קראַנקע האט אויפגישוידערט... אירע אויגן זענין נאך גרעסער געווארן און האבן גיקוקט ווילד...

ער האט נישט גיקאַנט אויסהאַלטן איר שאַרפן בליק און אָפּגיקערט זיין פנים אָן אַ זייט.

עפּיס אַ גידאַנק זייער נישט קיין היימלעכער, האט זיך אָפּגיריסן ביי אים אין מוח...

אַ צוטומלטער, האט ער לייכט אַוועקגיליגט איר אויסגידאַרטע האַנט אויף דער שמוציקער און צוריסינער קאָלדרע, מיט וועלכער זי איז געלעגן צוגי-דעקט, האט פאַרשריבן עפּיס אַ רעצעפּט און וואַרפנדיק נאך אַ מאָל אַ ווייטיק, אַ בליק צו דער קראַנקער האט ער פאַרלאָזט דאָס הקדש.

די היכע פרוי האט צוגינומין דעם רעצעפּט, אַראָפּגידרייט דאָס לעמפל און אַרויסגיגאַנגין.

די קראַנקע איז גיבליבן ליגן אַן-איבעראַשטע און מיט ברייט-צועפנטע אויגן; זי האט שטאַר גיקוקט צום פינצטערן דרויסן און דאָס האַרץ האט ביי איר האַסטיק גיקלאַפּט...

זאל דאָס זיין ער, כימאן ?... דער, וועמין זי האט אַמאָל אַזוי. הייס געליבט און אַזויפיל צוטרוי גישאַנקין און וועלכער האט איר אַזוי מיאוס אָפּגינאַרט און פאַראַטן ? זאל איר האָבן באַשערט גיוועזן איצט, ווען זי געפינט זיך שוין אויף דער שוועל פון טויט, נאך אַ מאָל צו זעען דעם דאזיקן גרויזאַמין מענטשן, וועלכער האט ווי אַ בייזער ווינט אַריינגידרונגין אין איר שטיל-באַ-שיידן לעבן און ביי איר, דער פרומער יידישער טאכטער, אַרויסגיריסן דאָס טייערסטע, וואָס זי האט פאַרמאָגט: איר גאט, איר לעבנס-פרייד און איר צו-געבונדנקייט צו טאַטע-מאַמע ?... א, רבונו של עולם, ווי שרעקלעך איז דיין שטראָף !...

א, ער איז עס, זי דערקענט אים, ער, נישט קיין אַנדערער...

א, וויפל אומגליקלעכע, עלנטע יאָרן זענין שוין אָפּגילאָפן זינט יענער צייט !...

פאַר אירע אויגן טראָגן זיך פאַרביי בילדער פון איר ווייטער פאַרלוירינער יוגנט...

...זי איז אַ יונג, פּיפּצן-יעריק מיידל. בלוט און מילעך... אַ גיצערטלטע בת-יחידה ביי איר טאַטע-מאַמע, וועמינס לעבן עס הענגט אָפּ אָן איר, צו וועמין זי איז צוגיבונדן מיט אַלע פעדים פון איר נשמה.

אָן זאָרג זענין פאַרביי געלאָפן אירע קינדער יאָרן אין איר חסידיש-פרומען עלטערן-הויז. זי איז אויסגיוואַקסן אַ גוטע, שטיל-באַשיידינע פרומע יידישע טאכטער. ווי אַ שטיל שפּיליודיק וואַסערל אונטער די וואַרים-ליכטיקע זון-שטראַלן, וועבט זי זיך איר צוקונפט-חלום... און אין איר ריין, גיזונט האַרץ וואַקסט עפּיס אַן-אומבאַשטימטע פרייד...

ווי גליקלעך איז זי דעמלט גיווען ! ווי ליב איז איר גיווען איר היים, אירע גוטע, ליבע טאַטע מאַמע... ווי אידיליש-שיין איז גיווען איר באַשיידינע נעסט...

איר ריין האַרץ איז נאך נישט גיווען פאַרסמט פון יאוש און האַס. אַלץ איז אין אירע אויגן גיווען שיין און גוט... אַלץ איז איר גיווען ליב און טייער: דאָס לעבן, די וועלט, די היים, דאָס שטעטל... אַלץ איז גיווען אַזוי נאָנט, אַזוי היימיש, צו אַלים איז זי גיווען אַזוי צוגיבונדן און צערטלעך...

ווען ער וואלט נאר נישט גיקומין... ווען...

עס פליען פאַרביי שטיקער אָפּגיריסינע, אָפּגישליסינע זכרונות...

וואָך ציע-צייט. אינים, קליינים שטעטל באַווייזט זיך אַ יונגער זיביצן-אַכצן יעריקער גימנאזיסט. דער טאָג איז אַ שייגער, אַ זוניקער באַשאנקין מיט גין-גאלדינע זון-שטראַלן, וועלכע שלאָגן זיך אָפּ אָן די זילבערנע קנעפּ פון זיין אוניפאָרים און אָן זיינע צוברענטע, זוכנדיקע אויגן...

...ער דערזעט זי, און נעמט איר פאַרפאלגן... זי באַהאַלט זיך אויס פאַר אים, זי אַנטלויפט פאַר אים. אבער זי ווערט ביסלעכווייז גירייצט. עס הייבט איר אָן פאַראינטערעסירן...

...און אט קומט אַ טאָג און ער באַגעגנט איר איינע אַליין, ער דערנענטערט זיך צו איר. זי בלייבט שטיין אַ צוטומלטע און מיט אַראָפּגילאָזטע אויגן.. אבער זי אַנטלויפט נישט...

זיי באַקענין זיך...

...און דאָ הייבט זיך אָן אַ ניי לעבן, צושרויפטע און פאַרחלומטע טעג און נישט-שלאָפנדיקע, יסורים-פולע נעכט... נייע מחשבות גנבינין זיך אַריין אין מוח, פרעמדע געפילן וועקן דאָס האַרץ און ווערן היימיש... דאָס איינגיפונדי-ויטע, דאָס שטענדיק נאָענטע, ווערט ווייט, ווייט, און דאָס היימישע ווערט פרעמד, פרעמד, פרעמד...

זי דערפילט, ווי פון איר האַרץ ווערן ביסלעכווייז אויסגיריסן שטיקער... ווי דורך אַ נעפּל זעט זי, ווי איר לעבנס-שיף פאַרלאָזט די היימישע, ליבע ברעגיס... עס צופלאַקערט זיך אַ קאַמף, אַן-אינערלעכער... אבער זי גייט אַרויס אַ באַזיגטע...

...אין איר היים טוט זיך חושך... דער טאַטע בעט זיך, רעט און שרייט און כעסט זיך. ער ווערט מיט אַ מאָל אַ בייזער, אַ שלעכטער, דער טאַטע... און די מאַמע וויינט און וויינט...

* אוי. מאַמע, מאַמע, אָרימע מאַמע !...

. מיט נייע אויגן הייבט זי אָן קוקן אויף אַלץ און אויף אַלימין אַרום איר. די וועלט איז אַ בייזע, די מענטשן זענין שלעכט, אָן געפיל... נישטאָ קיין טאַטע, קיין מאַמע. אַלץ איז עגאיסטיש, יעדער מיינט נאר זיך, זיין אייגינים „איך"... און דאָס לעבן איז אַזוי מיאוס, אַזוי אומגליקלעך... וואלט דען נישט גלייכער גיווען איין מאָל פאַר אלע מאָל אַ סוף צו מאַכן צו אַזאַ לעבן ?...

זינט יענים פרייטיק-צו-נאַכטס, ווען דער טאַטע האט איר צוריקגייענדיק פון דאַווינין, גיטראָפן שפּאַצירן מיט סימאָנין, איז איר שטילע אידילישע היים פאַרוואַנדלט גיוואָרן אין אַ גיהנם... דער טאַטע גייט אַרום אַ בייזער, אַ צוטראַ-גינער. ער איז אין גאנצן פאַרענדערט גיוואָרן, דער טאַטע. און די מאַמע האלט אין איין וויינין...

אויך יוסף, איר פּאָטערס ברודערן-זון, וועלכער האט זיך זייענדיק אַ קליינ-דיקער יתום, צוזאַמין מיט איר אויפגיצויגן ביי זיי אין שטוב, האט זיך שטאַרק גיענדערט זינט יענער צייט. זיין שטענדיק בלאַס פנים, איז גיוואָרן נאך בלאַסער און פון זיינע אויגן שפּאַרט זיך אַ ברויזנדיקער צער, באַגלייט מיט אַ קרענקלעכער היץ...

וואָס איז מיט אים גישען? זאל דאָס זיין נאר דאָס, וואָס ער נעמט זיך צום האַרצן דעם צער פון אירע עלטערן. אדער זי אַליין האט אויך דאָ עפּיס אַ שייכות? זאל זי גלייבן, אַז דער דאזיקער באַשיידינער בחור, וועלכער האט

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

זעלטן ווען צו איר אויפגיהויבן די אויגן, זאל עפּיס פּילן צו איר ?... און אפשר ווייסט ער אויך שוין דעם סוד, וועלכן זי איז ערשט מיט אַ יאָר צוריק, צופעליק, גיוואָר גיוואָרן, אַז זיי ביידע זענען נאָך אין זייער קינדהייט פאַר־אייניקט גיוואָרן דורך אַ תקיעת־כּף, וואָס איר טאַטע האָט גיגעבן זיינים אַ פּאָר מינוט פריער איידער יענער האָט אויסגיהויכט זיין נשמה ?... נעמט ער זיך צום האַרצן דאָס, וואָס זי האָט זיך גינומען אויף פרעמדע וועגן ?... וואָס זי גייט פאַר אים פאַרלוירן ?...

עס נעמט איר אַרום אַ רחמנות־גיפיל צום דאָזיקן בחור, צו וועלכן זי האָט שטענדיק גיפילט אַ שטאַרקע שוועסטערלעכע צוגיבונדנקייט, און נאָך מער, זינט דעם מאָמענט, וואָס זי איז גיוואָר גיוואָרן פון דעם דאָזיקן סוד... אָבער ווי קומט ער, דער דאָזיקער בית־מדרש־בחור, צו סימאָנען, אַ וואָסער גרויסער קאָנטראַסט עס איז צווישן זיי ביידע !...

... די וואַקאַציע־צייט האָט זיך גיענדיקט. סימאָן איז אָפּגיפאָרן אין דער גרויסער שטאָט, נאָך דעם, ווי ער האָט איר צוגישוואוירן אייביקע טרייקייט... זי איז אין גאַנצן פאַרנומען מיטן דערוואַרטן און לייענען זיינע בריוו...

ווי שיין ער רעדט און ווי שיין ער שרייבט !...

אָבער זי פילט זיך אומגליקלעך... דער טאַטע איז איינגישפּאַרט. ער האָט איר אָפן גיזאָגט, אַז ער וועט פריער פון דער וועלט גיין, איידער זי חתונה צו מאַכן מיט אַ „פּושע ישראל”, און אַז איר חתן איז און וועט זיין נישט קיין אַנדערער, ווי זיין ברודערן־זון, יוסף...

...טאָג־טעגלעכע סצענעס... פאַרשטערטע שבתים און ימים־טובים... גישרייען גיוויינען און ספּאָזמען... אַ הויז ווערט חרוב, אַ פאַמיליע גייט אונטער...

...יוסף איז קראַנק. גיפערלעך קראַנק... אויף זיינע באַקן שפּילט שוין דער טויט... זי פילט זיך שולדיק... דאָס לעבן איז איר מיאוס און איבעריק... צו וואָס טויג אַזאַ אומגליקלעך לעבן ?...

זי דערמאָנט זיך די סצענע, ווי זי האָט גיפּרוּווט זיך טמין... אַ שוידער גייט אַדורך איר אויסגיטריקנט לייב...

דער מלאך־המות האָט צום ערשטן מאָל איבערגיטרעטן זייער שוועל... יוסף איז אַוועקגישטאָרבן, ווי אַן־אויסגייענדיק ליכט... דער מאַמין האָט זיך גילאָזט דאָס בלוט פון האַלדז, און דער טאַטע איז קראַנק גיוואָרן פאַר צער און פאַר בושה..

...אַ שרעקלעכער עלנט האָט זיך אַריינגיגנביט אין זייער רחבותדיקער שטוב... גאָט צאָרן האָט ווי אַ פייער אַרומגינומען זייער גן־עדנדיק גיבענטשט הויז.. דער טאַטע און די מאַמע ליגן קראַנק, פון זייער פאַרמעגן איז שוין גיוואָרן אַ תל, מ־עסט שוין אויף די לעצטע פאַר גילדן... ווי אַ שאָטן דרייט זי זיך אַרום ביי די קראַנקע טאַטע־מאַמע, אַ צוּדילטע, מיט אויסגיטרוקנטע אויגן פון וויינען... און דאָ האָט אויך ער, סימאָן אויפגיהערט צו שרייבן. ווער ווייסט, וואָס מיט אים איז גישעען ?...

.. זי בלייבט איינע אַליין אויף דער וועלט... עלנט און אָרים... די אָרימע טאַטע־מאַמע האָבן נישט גיקענט מער לעבן, און זיי זענען גישטאָרבן...

אין סימאָן ?... יאַ, ער איז פאַרשוואונדן, ווי אין וואַסער אַריין... נו, וואָס דאַרף ער זי אַצינד ? אַן־אָרים און עלנט מיידל... ער האָט איר גישריבן אַ בריוו, דעם לעצטן בריוו, אין וועלכן ער*) בעט ביי איר אַנטשולדיקונג...

...זענען אַוועק יאָרן פון פאַרוואָגלטקייט און עלנט.. אַן־אָפּגינאַרטע און אַנטוישטע אָן אַ ציל און אָן אַ ווילן, האָט זי פאַרלאָזט איר אומגליקלעך היים־שטעטל...

וואָס האָט זי נישט אַדורכגילעבט אין דער דאָזיקער צייט ?...

מיט איר בייען לעבנס־שטייגער, מיט וועלכן סימאָן האָט איר מזכה גיווען, האָט זי זיך מער נישט גיקאָנט שיידן... אַ פאַרצווייפלטע האָט זי זיך גיוואָרפן אין די כוואַליעס פון דער צייט...

...זי וואַנדערט איבער שטעט און שטעטלעך... ווערט אַ לערערן... ליידט נויט און הונגער... איר לעבן איז צובראָכן איר גיזונט רואינירט... עס באַווייזט זיך די מוראַדיקע שווינדזוכט...

...און אָט, האָבן אירע פיס זי גיפירט אין דער דאָזיקער שטאָט פון וועלכער זי וועט דאַכט זיך, שוין מער נישט אַרויס קיין לעבעדיקע... האָט איר גיקענט איינפאַלן, אַז זי וועט זיך דאָ באַגעגינען מיטן צושטערער פון איר היים און איר יונג לעבן ?...

וואָס האָט ער פון איר גיוואָלט ? פאַרוואָס האָט ער זי אַרויסגיריסן פון איר איינגיפונדיווטער רואיקער היים און גיוואָרפן אויף די פליגל פון הפקרדיקע בייזע רוחות... פאַר וואָס האָט ער זי אַראָפּגיפירט פון יידישן וועג, אויף וועלכן זי האָט זיך גיפילט אַזוי גוט און זיכער... פאַרוואָס האָט ער זי גי־מאַכט פאַר דער מערדערן פון איר אייגענער פאַמיליע ?.. פאַרוואָס ?

ער האָט זי דערקענט, יאַ, ער האָט זי דערקענט, זי האָט עס אַרויסגילייענט פון זיינע אויגן פון זיין נישט קענען קוקן איר גלייך אין פּנים אַריין...

האָט נאָך דער דאָזיקער מענטש אַ גיוויסן ?...

אָבער... ווי גוט ער זעט אויס !.. יונג, פריש און שיין... ער איז, ווייזט אויס, רייך... עס איז אים גוט... אָ, ווער ווייסט, וויפיל נאָך קרבנות עס זענען גיפאַלן אויפן וועג פון זיין אַוואַנטוריסטיש לעבן ? !...

זי האָט ווידער גיעפנט די אויגן. אין דרויסן איז גיווען אַ ליכטיקע נאַכט. די לבנה האָט זיך אָפּגישטעלט און טרויריק אַריינגיקוקט אינים הקדש־פענצטער...

אויפן גידאַנק שווימט אויף יענע לבנה־נאַכט, איידער ער איז אָפּגיפאָרן. זיי האָבן שפּאַצירט אויפן שלאָס־באַרג הינטערן שטעטל. דער הימל איז גיווען קלאָר און טיף, און די לבנה האָט גיוואָרפן אַ מאַטע שיין אויפן באַרג. ער האָט דעמלט אַזוי שיין גירעדט און אַזוי האַרציק. מיט הערלעכע פאַרבן האָט ער איר גימאָלט זייער צוקונפט. ווען ער וועט ענדיקן זיין שטודיע... און אַ פייערלעכע שבועה האָט ער איר גיגעבן, און גינומען האָט ער די לבנה פאַר אַן־עדות, אָט די דאָזיקע לבנה. וועלכע קוקט איצט צו איר אַריין, אַז ער וועט איר בלייבן אייביק טריי און ערלעך.

פאַרוואָס שווייגט זי, די דאָזיקע לבנה, פאַרוואָס איז זי שטום ?...

— — — — — — — — —

די קראַנקע האָט מיט אַ מאָל פאַרלוירן דעם אָטעם. עפּיס אַ גאַנצער קנויל האָט זיך איר אַנגיקליבן אין האַלדז און שטיקט איר און שטיקט... עס איז אַזוי ענג...

ווי אַ גישאַכטן טייבעלע, האָט זי פאַרוואָרפן דעם קאָפּ אַ ביסל אָן אַ זייט. מיט גיביילטע פויסטן האָבן זיך אירע דאַרע הענט אויסגיצויגן איבער דער צורי־סינער קאָלדרע. דאָס קליינע מויל איז גיבליבן האַלב אָפן און פאַרדרייט אין אַ קראַמפּהאַפטער גרימאַסע...

עס מישט אין קאָפּ. די שטוב דרייט זיך. זי זינקט, דאַכט זיך, איין... עס דרייען זיך רעדער, שוואַרצע, גאַל־גרינע, רויטע, פייערדיקע... עס קלינגט.. עפּיס אַ מאָדנע גיזאַנג דערטראָגט זיך צו אירע אויערן, ווי פון ווייטע, ווייטע וועלטן...

— — — — — — — — —

די לבנה האָט זיך אָפּגיקערט פון פענצטער, ווי זי וואָלט נישט וועלן זיין קיין עדות פונים טראַגישן סוף..

אין דער שטילקייט פונים פינצטערן הקדש־שטיבל האָבן זיך פאַרלוירן די לעצטע גסיסה־טענער, באַגלייט מיט אָפּגיהאַקטע, האַלב - פאַרשטענדלעכע ווערטער:

...מאַ־מע.. מאַ־מע.. נע־עם. מי־ך... אַ־ווע־עק... מע־ער־דער... מע־ער־דער... גאַ־אָט... האַ־אַב... רח־מ־נות. גאַ־אָט.. האַ־אַב... רח־מ־נות... יו־סף... יו... האַ־אַב... רח. האַ־אַב... רח־מ־נות... טאַ־טע... נע־עם... נע־עם.. גאַ־אָט... גאַ־אָט.. רח..

— — — — — — — — —

פּלוצלינג האָט אָנגיהויבן ליכטיק ווערן... און די ליכטיקייט איז גיוואַקסן און גיוואַקסן... ליכטיקער, ליכטיקער... אַ בלענדנדיקע ליכטיקייט... אַלץ אַרום איר איז ווייס און ליכטיק. אפילו דער הימל איבער איר איז בלענדנדיק ווייס...

אַ, ניין, עס איז דאָך גאָרנישט דער הימל... עס איז דאָך אַ חופּה... אַ חופּה איז עס... איר, איר חופּה. זי האָט היינט חתונה... מיט יוספן האָט זי חתונה.. מיט איר יוספן... אָט שטייט ער דאָך דאָ ביי איר זייט, יוסף, אַ שיינינדיקער און אַ פריילעכער... נאָך קיינמאָל האָט ער אַזוי נישט אויסגיזעען... אָבער ער שווייגט...

פאַרוואָס שווייגט ער, פאַרוואָס זאָגט ער גאָרנישט ?...

מע זינגט.. זי הערט, מע זינגט... ווי שיין, ווי הערלעך מ־זינגט !... אָט איז דער טאַטע... אין אַ ווייס־בלענדנדיקן קיטל גייט ער, און אויפן קאָפּ טראָגט ער עפּיס אַזאַ גרויסע, ליכטיקע קרוין... אַלע אַרום גייען אָנגיטון אין ווייסן... די מאַמע גייט אויך אין ווייסן... אַ ווייס זיידן קלייד... זילבער־ווייס זייד... ווי שיין זיי זעען ביידע אויס !.. אָבער וואָס איז ער אַזוי טרויעריק, דער טאַטע, און די מאַמע, פאַרוואָס וויינט זי אַזוי ?.. עס איז דאָך איר חתונה... איר חתונה מיט יוספן... און ווער איז דער. וואָס קוקט דאָרט אַזוי מיט אַזעלכע

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

די שבת-ליכט דערמאנען...

פון ש. שאכנאוויטש

(דאס צענטע קיפיטל פון דער דערציילונג „מערעלייקע")

מיט אומזעבארע, שרעקיוודיקע טריט האט זיך מערעלייקע שטיל אריינגיגנבעט אין שענק, ממש ווי א גנב. אלץ האט איר איצט דא אויסגיזעען פרעמד און ווייט. ביים שענק-טיש איז גישטאנין סענדער און עפיס גירעכנט אין זיין נאטיץ-ביכל. דערזעענדיק די טאכטער האט ער גיזאגט:

אך זייער גוט, וואס דו ביסט שוין גיקומין, ס'איז דא זייער פיל געסט און איך בין איצט שטארק פארנומין. מערעלייקע האט זיך אוועקגישטעלט אויף איר ארט און דער פאטער איז אוועק.

— אייגנטלעך, האט זי זיך גיטראכט, איז דאך נאך גארנישט גישעען — דערווייל איז דאך נאך דא מיין היים און איך דארף דערפילן מיינע פליכטן.

אין שענק האבן זיך גיפונין פיל קוילן-גרעבער און צווישן זיי איז גישטאנין אונדזער באקאנטער דארפס-שיכור וואנקא און גירעט פאר פייער און כאר וואסער.

— מיט אונדז אין די קוילן-גרובער אריין, זאלן זיי מיטגיין, די דאזיקע אלע שיינע פריצים, איידל-לייט, אריסטאקראטן, עקאנאמין מיט די גרינע פעדער-הוטן, וואלטן זיי ערשט גיזעען, וואס הייסט שווערע ארבעט.

— דו קענסט דאך אליין נישט דעם וועג אין קוילן-גרובן — האט זיך א קוילן-גרעבער גיוויצלט איבער אים.

— יא, ווען עי וואלט גיוואוסט, אז דארט הינטן וועט ער גיפונין א גלעזל פינף און ניינציקער, וואלט ער שוין גיוואוסט, דער ריח פון בראנפן וואלט אים שוין אראפגיפירט.

— גוט אזוי, וואנקא! — האט זיך אנגירופן א צווייטער און אים גוט-ברידעריש א קלאפ גיטון אין פלייצע.

וואנקע האט דאס אנגינומין אלס דערמוטיקונג און ער האט ווייטער גיזאגט:

— און דאן קומין די אנדערע, די צדיקים אין פעלצן, און ווילן אונדז מאכן פרום. די גינעדיקע פירשטן האט אונדז א קאשטשאל אויפגיבויט, אז מיר זאלן בעטן צו גאט, פארגלאצן די אויגן צום הימל, אז מיר זאלן דערווייל פארגעסן אין אונדזער הונגער. אט אזא אלטע כלבטע איז דאס.

— וואנקע! — האט זיך מערעלייקע צו אים גיווענדיט מיט פארוואורף.

— אך מערעלייקע — האט זיך וואנקא ענטשולדיקט דערזעענדיק דאס מיידל, ענטשולדיקט פריילין, מערעלייקע, איך ווינטש אייך פיל גליק אויף אייער נייעם וועג... ניין, ס-איז נישט פאר מיר קיין סוד... וואנקא ווייסט אלץ...

— וואס ווייסטו? — האט מערעלייקע זיך גיפרעגט א דערשראקינע.

— איך ווייס שוין! כ-ווייס שוין! האט ער גיזאגט צופאלנדיק מיט דער צונג. וואנקא האט זיך אלץ דערפארן, און זונטיק אויף די תנאים, זאלסטו מיר געבן א גוטן שנאפס.

— אלזא, דאס ווייסט ער — האט מערעלייקע לייכטער אפגיאטעמט און א צופרידן שמייכעלע האט זיך באוויזן אויף אירע ליפן.

אין צווייטן שענק-צימער, אין דער אזוי-גירופינער „פריצישער אפטיילונג" זענין שוין גיוועזן פארזאמלט אלע אינטעליגענטע געסט פונים דארף, דער דאקטאר און דער גמינע-שרייבער, דער לערער און דער ארגאניסטער, און נאך אזעלכע „הויך-גישטעלטע" דארפס-לייט. איינער נאר האט דאס מאל גיפעלט פון דער חברותא. דאס איז גיוועזן באריסאווסקי..

— באריסאווסקי — האט אנגיהויבן דער ארגאניסטער — האט היינט אוונט גימוזט אוועקפארן קיין קראקע, אין עפיס א שליחות פון דער פירשטין. די זאך ווערט גיהאלטן זייער גיהיים. דער גלח האט אבער פאר מיר גילאזט פאלן עפיס א ווארט, און איך שטויס מיך אביסל אן. ער איז גיפארן אין א זייער וויכטיקער אנגילעגנהייט פונים קלויסטער.

מערעלייקע האט זיך פונדערווייטנס צוגיהערט צום גישפרעך, און דערהערנדיק די דאזיקע ווערטער איז איר אדורך א שוידער דורכן לייב. עס איז פאר איר נישט גיוועזן קיין שום צווייפל, אז באריסאווסקיס אפרייזע האט א שייכות צו איר.

— אבער צו וואס אזוי שנעל — האט זי זיך גיטראכט וואס איז דא שוין אזוי דאס גיאייל מיטן קלויסטער, וואס קאנין זיי זיך נישט איינהאלטן. דאס מיידל האט אין גאנצן גיציטערט פאר שרעק, זי האט זיך דערמאנט, אז בעת דעם היינטיקן וויזיט ביי דער פירשטין האט זי זיך גיפונין ווי עפיס אין א חלום. אויף אלץ האט זי גיענטפערט מיט „יא". זי האט זיך דערמאנט, אז די פירשטן האט איר גיזאגט, וועגן דער בויטיקייט שוין דעם קומידיקן זונטיק זיך צו גיפונין ביי די תפילות אין קלויסטער, זי האט מיט איר עפיס אויך גירעט וועגן א הייליקער רעדע אין קלויסטער, וואס איז אמפאסיקסטן רייטיק ביי נאכט, זי האט דאן אויף אלים גיענטפערט „יא", און מ-האלט זי ביים ווארט. באריסאווסקי איז מסתמא גיפארן מאכן די פארברייטונגין און פרייטיק ביי נאכט וועט מין זי נעמין. א ציטער איז אדורך דורכן איר לייב. וואס זאל זי טון? זי איז דאך אזוי הילפלאז, וועמין זאל זי דערציילן אירע איבערלעבינישן? אפשר דער גוטער מאמין? זי וועט דאך זי פארשטיין. זי וועט איר ארויפפאלן אויפן האלדז און איר אלץ, אלץ דערציילן, און אלים זיך מודה זיין. אבער ווען, מע דארף נישט, צו וואס אנטון דער מאמין אזא צער, ס-איז דאך נאך גאר נישט גישעען. יענע זענין דאך ריטערס, איידל-לייט, זיי וועלן דאך זי נישט אוועקפירן מיט גיוואלט, אז זי וועט נישט וועלן וועט זי נישט פארן... אזוי האט זיך דאס מיידל גיפרואווט אליין בארואיקן.

די מוטער איז אריינגיקומין און צו איר גיזאגט:

— מערעלאה, דו ביסט אזוי מיד, ווועסט היינט אביסל אריין גיין אין שטוב, שמואל וועט דיך איצט פארטרעטן, קיין סך געסט זענין היינט סיי-ווי-סיי נישטא. זאסט קינד מיינס, האט זי גיזאגט שטיל, דארט, אין שטוב איז דא דוד, ער ווארט, ער וויל מיט דיר רעדן, רעד מיט אים, קינד מיינס, הער, וואס ער זאגט דיר, ער איז דאך אזא איידילער יונגערמאן.

מערעלייקע איז גיווארן רויט פאר כעס, זיי ווילן מיך אלזא צווינגען, אז איך זאל צו אים אריינגיין, ניין, זיי וועלן דאס ביי מיר נישט פועלן, ניין, און אט אויף די דאזיקע מענטשן זאל איך האבן רחמנות און זיי נישט אנטון קיין צער, ניין, ניין, עס מוז נעמין אן-ענדע צו דעם אלים. מער קאן איך שוין נישט, און זי האט אנגינומין א פעסטן באשלוס זיך איבערצוגעבן דעם ווילן פון דער פירשטן.

— ניין מאמע — האט זי גיזאגט פעסט און באשטימט — היינט נישט.

— פאר וואס נישט היינט, און ווען דען?

— איך קאן היינט נישט, אפשר מארגן, איבער מארגן, אדער גאר שבת...

— „שבת" — האט זי זיך גיטראכט מיט א באהאלטינעם שמייכל, — יא, זיי וועלן שוין האבן א גוטן שבת...

בייזע אויגן?... הא?... סימאן?... ער גאר?... ווי קומט ער דא אהער?... וואס וויל ער דא?... ער האט דאך איר גינארט... ער האט איר דאך אוועקגיווארפן.. ניין, ניין.. זי וויל אים נישט קענין... ער איז איר פרעמד, ער מיט זיינע דרכים... יוסף איז דאך איר חתן, נישט ער... אבער וואס קוקט ער אזוי?... זי האט מורא... זי שרעקט זיך פאר אים... עס ווערט איר נישט גוט... אט, אט פאלט זי...

— מאמע!... מאמע!...

און דא גיט איר יוסף א נעם אן פאר דער האנט... זי ווערט מיט א מאל לייכטער... אזוי לייכט... און זיי נעמין פליען... זיי הייבן זיך אויף אין דער הייך... די ערד אונטער זייערע פיס פארשוואונדט... אלץ פארשוואונדט פון זייערע אויגן... זי זעט נישט מער קיינים, נאר זיך מיט יוספן... זיי פליען צווישן די וואלקנס און איבער די וואלקנס... העכער, העכער... צו די הימלין... איבער הימלין... העכער... העכער...

זיי פליען..

— — — — — — — — — —

דאס עלפטע קיפיטל

פרייטיק פארנאכט. מערעלייקע איז נאך גיזעסן אונטערן בופעט פארזונקין אין גידאנקן. די שענק איז שוין גיוועזן ליידיק, די געסט האבן שוין גיוואוסט, אז דא גרייט מין זיך מקבל צו זיין דעם הייליקן שבת. מערעלייקע האט גיקוקט אויף די ליידיקע בענק און גיוועבט פלענער, ווי אזוי אויסצוברייטערן און

ארכיון אסופות
הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 13 מתוך 20

צוויי יאָר אין די מתים-תּפיסות פון מאָסקווע

אין דער בלוט-מלוכה — לעניגס קבר — דער רויטער תּליון דזשערזשינסקי — לונאַטשאַרסקי — דײַטשע קאָמוניסטן — אין עמיגראַנטן-היים — אַ מסירה — שפּיאָן פרידמאַן — „כאַווער" ראָזנפעלד — אין די לאַפּעס פון דער טשעקאַ

III

[א]

אונדזער צוג איז פאַמעלעך אַדורך אַן־אײַזערן טויער, וואָס אויף אים איז געשטאַנען אָנגעשריבן אין עטלעכע שפּראַכן: „פּראָלעטאַריער פון אַלע מדינות נעמט אײַך צונויף!" אין דעם מאָמענט זענען מיר אַריבער די סאָוויעטישע גרענעץ. מ׳האָט באַלד געפילט מיט אַלע חושים, אַז מע געפינט זיך אין אַן־אַנדערער וועלט. לעבן די באַן־שינעס האָבן זיך געצויגן שיס־גריבער און שאַנצן, עטלעכע זעלנער זענען געשטאַנען אין זייערע ברודיקע אוניפאָרמען, פויל און תּמיהוואַטע געקוקט, ווי דער צוג קומט אָן. אַ סטאַדע גרויסע הינט האָבן זיך אַרומגעטלוקעט אויף דער נאָענטער לאָנקע...

אַלע פּאַסאַזשירן האָבן דערווײַל געמוזט בלײַבן אין צוג, אָפּצוואַרטן די פּאַס־ און צאָל־קאָנטראָל. די פּאַספּאָרטן און אַנדערע דאָקומענטן זענען צוגענומען געוואָרן, און אַ שעה אַרום האָבן מיר זיי צוריק באַקומען. די צאָל־רעוויזיע

איז געמאַכט געוואָרן אין דער גיך, און אָרנטלעך, נאָר פּלוצים האָב איך דערזען, ווי ס׳זענען פון צוג אַרויסגעפירט געוואָרן צוויי רייזענדערס. געטריבן האָט מען זיי צום באַנהויף, האָבן מיר שוין תּיכּף אויף דער גרענעץ געוואָר געוואָרן וועגן דער געהײמער טשעקיסטישער גרענעץ־און־באַן־פּאָליציי...

הײַנט איז שוין דאָס „אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד", אַז וועגן יעדן אויסלענדער און עמיגראַנט, וואָס פאָרט אַרײַן קיין סאָוויעטנלאַנד, גיט די טשעקיסטישע צענטראַלע אין מאָסקווע „אינפאָרמאַציעס" איר גרענעץ־פּאָליציי, און די דאָזיקע ווייס שוין דעם „גאַנצן יחוס" פון די פּאַרשוינען, וואָס דאַרפן אַריבער די גרענעץ. ליגט אויף אַ פּאַסאַזשיר נאָר אַ שאָטן פון אַ חשד, ווערט ער אָן טענות און מענות פון דער באַן־טשעקע אויפן אָרט אַרעסטירט און ס׳העלפן אים נישט קיין תּחנונים און קיין טרערן. אין זעבעש, דעם גרענעץ־שטעטל געפינט זיך אַ גרעסערע טשעקיסטישע אַגענטור, און זי שיקט די פאַרדעכטיקע פאַרשוינען קיין מאָסקווע.

גאָר באַזונדער האָט די טשעקע אַן־אויג אויף די עמיגראַנטן [יענע רוסישע בירגער, וואָס זענען בשעתן בירגער־קריג אַנטלאָפן פון רוסלאַנד]. דער שרעק פאַר שפּיאָנאַזש איז זייער גרויס, די באָלשעוויקעס ציטערן פאַר יעדן אויסלענדער און עמיגראַנט, און דאָס אַלץ פאַרשטאַרקט די אַטמאָספערע פון אומצוטרוי און פאַרדאַכט. —

איך האָב אויסגענוצט דעם געטומל, און בין אַביסל אַרומגעגאַנגען אויף דעם קליינעם וואָקזאַל. אין איינעם פון זײַנע שטובן האָט זיך געפונען אַ בופעט, אַ זייער פּרימיטיווער, נאָר אַ מיטיק איז געווען זייער טײַער. און איך האָב שוין נישט געקלערט וועגן עסן. אַ טעלער יויך, האָט אויף דעם באַנהויף־בופעט פון זעבעש געקאָסט דרײַטהאַלבן קערבלעך, אַ חשבון פון פיניף דײַטשע מאַרק.

[ב]

די גרענעץ־אָרטשאַפט זעבעש, איז אַ קליין אָרים דערפל, מיט צעוואָרפענע כאַטעס. עטלעכע פּויערים זענען אײַגנס געקומען צו דער באַן. פאַרחידושטע האָבן זיי געקוקט אויפן צוג און אויף די פרעמדע פּאַרשוינען. מ׳וואָלט גערן געוועזן מיט זיי גערעדט, נאָר דער קאָנדוקטאָר האָט געשריגן: „צוריק אין די וואַגאָנען!" און דער צוג איז באַלד אַוועק.

אַ צײַט זענען מיר געפאָרן דורך פלאַכע אויסגעצויגענע פּלוינען, נאָר טיילמאָל האָט זיך באַוויזן אַ בערגל. די הײַזלעך זענען געשטאַנען אײנצײקווײז, אָפּגעזונדערט און אַרומגעפּאַרקנט, און ווערדליג ס׳האָט מיר אויסגעוויזן — אָן אַ סדר און אָן אַ פּלאַן.

פּויערים זענען געפאָרן אויף קליינע ברישטשקעס, אומעטיק זיך געשלעפּט אויף די שמאָלע סטעזשקעס. שײנע בהמות האָבן זיך געפּאַשעט אויף די לאָנקעס. אַ סך פון דעם אָרום האָט מיך דערמאָנט אָן מײַן באַדיש היימלאַנד, אָבער דער אונטערשייד איז געווען דער עיקר אין דעם פּרימיטיוון לעבנס־אופן און אין דער קולטור־אָרימקייט, וואָס האָט זיך בולט אַרויסגעוויזן.

עטלעכע מאָל זענען מיר געבליבן שטיין אויף פאַרשידענע סטאַנציעס, די מאַשין האָט געמוזט נעמען וואַסער און האָלץ. די קאָנדוקטאָרן האָבן זיך דערווײַל אַריבערגעכאַפּט אין די שמוציקע און פאַר־מרה־שחורהטע באַנהויפן, און מיר פּאַסאַזשירן האָבן שפּאַצירט אויפן „פּעראָן". אויף אַט אַזאַ „פּראָמענאַדע" האָבן מיר זיך באַקענט מיט אַ פּאַרשוין, וואָס האָט זיך בשעתן שמועס מיט אונדז, פאָרגעשטעלט פאַר אַ פּראָפעסאָר פון דער קיעווער אוניווערזיטעט, און געזאָגט, אַז ער פאָרט מיט אונדז אין דעם זעלבן צוג שוין פון בערלין אָן. איך האָב אָבער באַשטימט געוואוסט, אַז דער „קיעווער פּראָפעסאָר" איז אַרײַן אין דער באַן ערשט אין גרענעץ־שטעטל זעבעש. זײַן נײַגעריקייט איז געווען גאָר שטאַרק, אַלץ האָט ער געוואָלט וויסן. מיר האָבן קיין סודות נישט געהאַט, האָבן מיר אים אַלצדינג דערציילט, צוליב וואָס מיר פאָרן קיין רוסלאַנד, ווי לאַנג מיר קלערן דאָרט צו זײַן, וועלכע ערטער און פּראָווינצן מיר האָבן בדעה צו באַזוכן און כּדומה און נישט נאָר דאָס, מיר האָבן אים אַפילו געוויזן פאַרשידענע בריוו און דאָקומענטן פון קאָמוניסטישע טוערס אין דײַטשלאַנד און פון די סאָוויעטישע אַמבאַסאַדע־לײַט אין בערלין. דער „קיעווער פּראָפעסאָר" איז ווײַזט אויס צופרידן געווען מיט אונדזערע ידיעות. ער איז צוריק אַרײַן אין זײַן באַן־אָפּטייל און בײַ דער נאָענטסטער סטאַנציע

אויסצופּײַנערן דאָס געשעפט, עס פּאַרוואַנדלען אין אַ מאָדערנעם באַר, מיט עלעקטרישע ליכט, מיט מוזיק און מיט דעם גאַנצן קאָמפאָרט.

פּלוצלינג האָט זי זיך ביטער צעשמייכלט.

צו וואָס? פאַר וועמען? האָט זי ביטער געלאַכט, עס רוקט דאָך אָן דער פרײַטיק צו נאַכטס, מאָרגן איז שבת, און איבערמאָרגן, יאָ, איבערמאָרגן איז... זונטיק...

— — — — — — — — — — — —

— מרים, עס איז שוין שפּעט! — האָט דבורה אַרויסגעשריגן פונים צימער — דער טאַטע מיט שמואלן זענען שוין געגאַנגען מקבל שבת זײַן אין שול אַרײַן איך האָב שוין ליכט־געבענטשט, שליס שוין דאָס געשעפט, עס קאָן נאָך עמיץ אַרײַנקומען און דיך אויפהאַלטן.

— שוין, ליבע מוטער! כ׳גיי שוין!

מיט אַן־אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ איז מערעלייקע אַרײַן אין חול־באַלויכטינעם צימער, זי האָט אינסטינקטיוו פאַרשטעלט די אויגן מיט די הענט, גלײַך, ווי דאָס ליכט וואָלט איר געווען געברענט.

— טײַער קינד, — האָט די מוטער צו איר צערטלעך געזאָגט, — איבערמאָרגן שרײַבסטו מיט מזל תּנאים, דו ווערסט אַ כּלה, און דו הייבסט אָן אַרײַן צו גיין אין אַ נײַ לעבן. קום אַהער נשמה מײַנע, איך וועל מיט דיר זאָגן די תּחינה, וואָס אַ כּלה דאַרף זאָגן בײַם ליכט־בענטשן — האָט די מוטער געזאָגט מיט טרערן אין די אויגן.

מיט נישט קיין איבעריקן חשק האָט מערעלייקע גענומען דאָס קליינע פאַרוועלקטע ספרל און אַרײַנגעקוקט דערין. פריער איז דאָרט געשטאַנען אַ תּחינה, וואָס אַ מוטער בעט פאַר איר טאָכטער, וועלכע ווערט אַ כּלה, אויף דעם דאָזיקן אָרט האָבן זיך נאָך געפונען אַ פּאָר פרישע פלעקער פון נאָך נישט אָפּגעטרוקנטע טרערן, נאָך דעם דאָזיקן געבעט איז געשטאַנען פאָלגנדע תּחינה, וועלכע איז באַשטימט פאַר אַ כּלה־מיידל:

„אַ, גאָט, דו ביסט דאָך אַ באַרימהאַרציקער פאָטער, און דו ווייסט דאָך, וואָס עס טוט זיך אין די טיפענישן פון מײַן געמיט, דערלייכט מײַן האַרץ פון די זיסע שבת־ליכט און גיב מיר קראַפט דיר טרײַ צו בלײַבן און נישט אַראָפּ צו גיין פון ריכטיקן וועג...

מערעלייקע האָט נאָך אַ מאָל פאַרשטעלט דאָס פּנים מיט איר האַנט. דאָס ליכט בלענדט דאָך אַזוי שטאַרק און טוט אַזוי וויי!...

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 14 מתוך 20

איז ער אַרויס און מיר האָבן אים שוין מער נישט גיזען. דער „קיעווער פּראָפעסאָר" איז גיווען איינער פון די טשעקיסטישע גיהיים־אַגענטן, וואָס „אַרביטן" ביי דער גרעניץ..

[ג]

פאַן דיטמאַר איז נישט פּינקטלעך גיקומען, האָבן מיר אים טעלעגראַפירט, אַז מיר ווילן זיך טרעפן אין מאָסקווע. אונדז איז גיווען זייער פריקרע, וואָרן פאַן דיטמאַר האָט ביי זיך גיהאַט פאַרשידינע וויכטיקע פּאַפּירן פון קאָמוניסטישע קאַפּאַציטעטן, וואָס וואָלטן אונדז שוין לאַנג גיווען צוניץ גיקומען.—

אין זעלבן צוג מיט אונדז, איז גיפאָרן פון בערלין אויס, דער לעגאַציע־ראַט הילגער, וואָס איז גיווען אין דינסט ביי דער דייטשער אַמבאַסאַדע אין מאָסקווע. ער האָט אַרויסגיוויזן אַ סך אינטערעס פאַר אונדזער סטודענטישער נסיעה, אונדז גיגעבן פאַרשידינע עצות און ידיעות און אונדז באַקאַנט גימאַכט מיט גיזעצן און פארשריפטן, וואָס אַן־אויסלענדער דאַרף זיי גוט גידענקין, בשעת ער גיפינט זיך אויף דער באָלשעוויסטישער טעריטאָריע. הילגער האָט אונדז אויך צוגיזאָגט צו העלפן מאָראַליש און מאַטעריעל איף אונדזער סיבירער נסיעה. און אונדז גיבעטן אים צו באַזוכן אויף דער דייטשער גיזאַנדשאַפט אין מאָסקווע.

דעם דאָזיקן צופעליקן פּריוואַטן שמועס מיטן לעגאַציע־ראַט הילגער, האָבן סטאַלינס משרתים דערנאָך צוליגט אויף טישן און אויף בענק, און פון אים גימאַכט אַ גאַנצן צימיס, בעת דעם מאָסקווער סטודענטן־פּראָצעס, און אונדז חושד־גיווען, אַז מיר, צוזאַמען מיט הילגער, זענען מיטגלידער און אָנפירער פון אַ פאַשיסטיש־ראַדיקאַלער גיהיים־אָרגאַניזאַציע.

יא, דער סאָוויעטישער מלוכה־אַנוואַלט קרילענקאָ, האָט בשעתן פּראָצעס אַפילו גיטענה'ט, אַז די דייטשע אַמבאַסאַדע אין מאָסקווע איז גיווען דער „פאַרבונד־אָרגאַן" צווישן דעם „בערלינער צענטער" פון אונדזער גיהיימער, פאַשיסטישער אָרגאַניזאַציע און אונדז, אירע שליחים און שפּיאָנען... די דאָזיקע חוצפּהדיקע באַהויפּטונג קרילענקאָס, האָט אַרויסגירופן אַ שאַרפן פּראָטעסט מצד דער דייטשער רעגירונג.—

אויף פאַרשידינע סטאַנציעס, זענען גישטאַנען רעדלעך פּויערים און מיט אומגידולד גיוואַרט אויף אונדזער צוג, ווען וואָלשט, איך און אַ כינעזישער *אַקאַדעמיקער, זענען אַמאָל גיגאַנגען אויף און אָפּ פאַר די באַן־וואַגאָנעס, זענען די מוזשיקעס צוגיקומען און שטאַרק פאַרוואונדערט גיקוקט אויף אונדזערע קליידער, און איינער פון די מוזשיקעס האָט זיך אַפילו אַראָפּגיבויגן צו דער ערד, אָנגירירט אונדזערע שיך און באַגייסטערט אויסגירופן „עטאַ כאַראַשאָ!" „דאָס איז גוט!"

אַ שאָד איז אונדז גיווען, וואָס מיר האָבן נאָך נישט גיקענט אַזוי גוט רוסיש, כדי זיך מיט די דאָזיקע פּשוטע מענטשן אויסצושמועסן. נאָר איינמאָל האָבן מיר באַגעגנט אַ יונגן פּויער, וואָס איז אַ לענגערע צייט גיווען אַ מלחמה־גיפאַנגענער אין דייטשלאַנד און גירעדט אַ נישט־קשהדיקן דייטש. האָט ער מיך גיפרעגט ווי ס'זעט איצט אויס אין דייטשלאַנד און צי ס'איז טאַקי אמת אַז די דייטשע פּאָליציסטן שלאָגן מיט בייטשן און גומי־שטעקנס די דייטשע פּויערים און אַרביטער, ווי ס'שרייבן כסדר די סאָוויעטישע בלעטער.

איך האָב אים גיענטפערט, אַז די נויט אין דייטשלאַנד איז שרעקלעך מוראדיק, אָבער פון פּאָליטישע רדיפות און טיראַניזירונגען, איז אַפילו קיין רייד נישט. איך האָב אים אויך גיזאָגט, אַז ביי אונדז אין דרום־דייטשלאַנד גידענקט מען נאָך עד־היום צום גוטן, די פליייסיקע רוסישע מלחמה־גיפאַנגיגע, און מע דערמאַנט זיך אָן זייערע אומעטיקע גיזאַנגען און ניגונים, וואָס זיי פלעגן צו זינגען און צו שפּילן נאָך דער אַרבעט.

פון פאַרשידינע שמועסן מיט די רוסן און שפּעטער פון די צייטונגען, האָבן מיר זיך איבערצייגט, ווי די גאַנצע באָלשעוויסטישע פּרעסע איז פול מיט גוזמאות און שקרים וועגן דער לאַגע און די פּאָליטישע גישעענישן אין דייטשלאַנד. אַלע ידיעות זענען גיווען צוגיפאַרבט און שטאַרק טענדענציעז. די קאָמוניסטישע בלעטער האָבן דעם עולם דווקא גיוואָלט איינרעדן, אַז אין דייטשלאַנד לעבן די האַריפּאַשניקעס, סיי פּויערים, סיי אַרביטער, ווי אין אַ גיהנום, און אַז רוסלאַנד, ווי שווער דאָס לעבן זאָל דאָ נישט זיין — איז לגבי דייטשלאַנד, אַן אמתער גן־עדן־התחתון... אויך דערנאָך איז מיר אַ סך מאָל אויסגיקומען צו הערן פון די רויט־אַרמעער און פון די טשעקיסטן, אַז אין דייטשלאַנד ווערן די אַרביטער גיבראַנט און גיפייניקט, גישטיקט און גידרוקט, און אַז די רוסישע קאָמוניסטן זענען דאָס פון דער היסטאָריע „אויסגיקליבן" גיוואָרן צו ברענגען דער דייטשער מאַסע דעם „סאָציאַליזם" און די באָלשעוויסטישע „באַפרייאונג". — — —

אַ סך ליגנט וועגן דער לאַגע אין דייטשלאַנד האָבן אויך פאַרשפּרייט די דייטשע קאָמוניסטן, וואָס האָבן זיך אויפגיהאַלטן אין סאָוויעטישן פאַרבאַנד. — מיר זענען נאָך גיפאָרן אַ גאַנצע נאַכט, און ענדלעך אָנגיקומען אין דער הויפּט־שטאָט פון דער רויטער מלוכה.—לאַנג האָבן מיר גימוזט פרעגן, ביז מיר האָבן גיפונען דעם פּאַלאַץ, פון דעם פאָלקס־קאָמיסאַר פאַר קולטור, „כאַווער" לונאַטשאַרסקי, וואָס איז גישטאַנען אויף דעם סרעטענסקי־בולוואַר. פון בערלין האָט מען וועגן אונדז שוין מודיע גיווען, און דער מאָסקווער עולם האָט אויף אונדז שוין גיוואַרט. איינער פון די רוסישע „כאַווירים" האָט גירעדט אויסגיצייכנט דייטש און אונדז מיט גרויס פריינטשאַפט וועגן אַלץ צו־וויסן גיטון. נאָר איידער פאַן דיטמאַר איז גיקומען האָבן מיר גאָר נישט גיקענט אָנהייבן עפּיס צו טון וועגן אונדזער ווייטערדיקער אַרבעט.

[ד]

דער דייטש־רעדנדיקער „כאַווער" פון „נאַרקאָמפּראָס" — פון פאָלקס־בילדונג־קאָמיסאַריאַט — האָט אונדז גיזאָגט, אַז אין מאָסקווע איז איצט זייער שווער צו באַקומען אַ שטיבל. וואָרן קיין מאָסקווע זענען די לעצטע יאָרן אָנגיקומען זייער אַ סך מענטשן, סיי פון גאַנץ רוסלאַנד, סיי פון אויסלאַנד, כדי דאָ צו אַרביטן אָדער צו שטודירן. — אָבער היות איך און וואָלשט זענען דייטשע „כאַווירים" וועט שוין דער „נאַרקאָמפּראָס" זען אַלצדינג צו טון כדי צו באַקומען אַן־אָרנטלעך שטיבל פאַר אונדזערט וועגן.

שטילערהייט האָב איך גידאַנקט יאַקובאָוויטשן פון דער בערלינער סאָוויעטישער אַמבאַסאַדע, וואָרן אָן קאָמוניסטישע פּאַרטיי־לעגיטימאַציעס וואָלט זיך אויף אונדז דאָ קיינער נישט גיווען אומגיקוקט. אויך וואָלשט איז גיווען צופרידן, וואָס ער קען זיך רופן „כאַווער".. מיר האָבן אויך גיהאַט אויסזיכט באַלד אויפגינומען צו ווערן פון קולטור־קאָמיסאַר לונאַטשאַרסקי און פון קאָמיסאַר ראַדעק. (אַ גאַליציאַנער ייד, מיט זיין אמתן פאַמיליע־נאָמען: סאָבעלזאָן, אַ גיבוירינער פון טאַרנע). מיר האָבן זיך בכלל זייער גיפרייט, וואָס מיר האָבן גימאַכט די נסיעה, וואָרן גידאַכט האָט זיך, אַז פאַר אונדז עפנען זיך גאָר הערלעכע פּערספּעקטיוון.—

אַן־אויטאָמאָביל פון „נאַרקאָמפּראָס" האָט אונדז אַוועקגיפירט צו דער מאַלאַיאַ־בראָנאַיאַ־גאַס נומער פיר, דאָרט איז פאַר אונדז שוין גיווען רעזערווירט אַ צימער. די געגנט איז גיווען אַ שטילע, נישט ווייט פון טווערסקאַיאַ בולוואַר, וואָס האָט גיהערט צו די גרעסטע גאַסן פון מאָסקווע. אין זעלבן הויז איז אויך גיווען אַ רוסישע פּטיילונג פון דער אַמעריקאַנישער „גיזעלשאַפט צו העלפן סטודענטן". דער פאָרזיצער פון דער הילף־חברה איז גיווען אַ סעקרעטאַר פון דעם באַוואוסטן פאָרשער פּריטיאָף נאַנסען. דער סעקרעטאַר האָט אונדז זייער פריינטלעך אויפגינומען און אונדז צוגיהאָלפן ביים אַריינציען אין אונדזער שטיבל.

דריי טעג שפּעטער איז אָנגיקומען פאַן דיטמאַר, און מיט אים האָבן מיר זיך אין מאָסקווע זייער גיך און זייער גרינג אָריענטירט. מאָסקווע די שטאָט, האָט גאָר אַן־אַנדער פּנים ווי די שטעט אין מערב־אייראָפּע. הונדערטער פאַרביקע תּיפלות מיט זייערע מאָשטע־אַרטיקע „ציבעלעס"־טורעמס שפּיגלען זיך אין די שטראַלן פון דער זון, און ברענגען אַריין לעבעדיקייט אין די גאַסן. אַלטע צופאַלינע הייזער, וואָס האָבן באַקומען „קלעפּ" פון דער רעוואָלוציע, שטייען אין שכינות פון פּרעכטיקע פּאַלאַצן. די גאַסן זענען נישט אַזוי גיפלאַסטערט ווי ביי אונדז, און אויף די טראָטואַרן מוז מען אויך גיט אַכטונג געבן, כדי נישט אַריינצופאַלן אין די גריבער און לעכער... בעטלערס אָן אַ שיעור זענען גישטאַנען ביי די סטאַנציעס פון די טראַמווייען און גיבעטן נדבות. גאָר מאָדנע האָט אין אונדזערע אויגן אויסגיזעען דער האַנדל אויף די גאַסן. צו באַקומען אַ פּאַסטן ביי דער סאָוויעטישער מאַכט איז זייער שווער, מע מוז האָבן אַ סך קאָמוניסטישע פּראָטעקציעס און אַ קאָמוניסטיש פּאַרטיי־ביכל.. זענען די דעקלאַסירטע עלעמענטן גיצוואונגען זיך צו זיכן זייער אָרים שטיקל ברויט אויף דער גאַס. שטייען אויבסט־„סוחרים" אויף די רוישיקע ערטער פון דער שטאָט, מיט קיישלעך עפּעלעך אָדער ווינטרויבן און מיט קולות און גישרייען רופן זיי אויס זייערע „סחורות". דער עולם קומט צו, באַטאַפּט און באַשמעקט דאָס אויבסט, וויל מען נישט קויפן, לייגט מען די פּרוכטן צוריק אין קיישל. הינט, קראַנקע שמוציקע, דרייען זיך צווישן די קיישלעך, וואַרפן אים דאָס ביסל אויבסט, די פּירות וואַלגערן זיך אין דער בלאָטע און אין שמוץ פון דער גאַס, די הענדלערס שרייען, פאַרטרייבן די הינט, לייגן דאָס אויבסט

הודפס מתוך הארכיון היהודי

צוריק, אין די קיישלעך פארשטיקט זיך, אז אונדז איז פארגאנגען דער אפעטיט עפיס צו קויפן פון די דאזיקע פירות.

[ח]

אויף אונדזערע מאסקווער שפאציר-גענג האבן מיר געזען א סך שייגע געביידן פון דער צארישער צייט: א גרויסע צאל פון זיי האט מען אין דער גיך איבערגיאנדערשט אויף סימבאלן פון דער רעוואלוציע. אומיטום האבן מיר גיזען גרויסע און קליינע בילדער, גידענקמעלער און אנדערע גידענק-צייכנס וואס דערמאנען אן לענין, און דער לענין-קולט, די לענין עבודה-זרה, ווערט גיטריבן נישט נאר אין מאסקווע גופא, נאר אין אלע שטעט פון דער סאוויעט-וניע.

א צאל שטעט ווערן אנגירופן אויף לענינס נאמין, און אן א שיעור קלובלאקאלן, פאבריקן, שולן, גאסן און פלעצער טראגן זיין נאמין.—אויף בוכארישע טעפיכער, אויף פארצילייענע שיסלין, אויף קעשינע-טיכלעך, אויף פאפיראסןפאפיר, אויף שפיל-קארטן און כדומה, אומיטום זעט מען דאס טיפישע קאלמיקישע פנים פון דעם רוסישן רעוואלוציאנער.

ביי דער שטארקער נייגונג פון די רוסישע מאסן צום מיסטיציזם, האט מען גאר באלד גיקענט דערקענין, אז עס וועט זיך גרינג איינגעבן, זיי צו דערציען צו דער לענין-עבודה-זרה, צום לענין-געצנדינסט. דאס זעט באשיימפערלעך בשעת א באזוך אין דעם „לענין-מוזאלעום" (אזוי הייסט דער בנין וואו לענינס גוף געפינט זיך, און ווערט געוויזן פאר יעדן).

לענינס בארימטער „אוהל" שטייט אויף דעם היסטארישן „רויטן פלאץ", לעבן דער מויער פונים קרעמל.—אזוי האבן די קלוגע באלשעוויקיס פארשטאנען צו פארבינדן די אלטע געשיכטע פון רוסלאנד מיט דער נייער... נאנט פון לענינס קבר, געפונען זיך די קברים פון די צווייט-מדריגה-דיקע „העלדן פון דער רעוואלוציע" „די טויטע פון אקטיאבער" און באוווסטע סאוויעטישע „גדולים". צווישן זיי, דער אין יאר 1926 פארשטארבענער גרינדער און פירער פון דער טשעקע (רוסישע געהיים-פאליציי) דער רויטער תלין, פעליקס עדמונדאוויטש דזשערזשינסקי (א פוילישער קאמוניסט). נישט ווייט פון זיין קבר, איז דאס קבר פון לענינס פריינט, זשאן ריד. ריד האט „זוכה געווען" צו דעם דאזיקן „כבוד", ווייל ער איז געווען דער ערשטער מערב-אייראפעער, וואס האט פארשטאנען לענינס סיסטעם און אין זיין בוך „צען טעג וואס האבן אויפגירודערט די וועלט" האט ריד באקאנט געמאכט דאס „נייע לעבן" אין רוסלאנד.

צו לענינס קבר קען דאס ברייטע פובליקום צו קומען אין די נאכמיטיק-שעהן און פארנאכט. מע מוז אבער צונערשט זיך פארשאפן א בילעט אין דעם „קבר-ביורא". פאן דיכמאר, וואס האט געקענט גוט רוסיש, האט אונדז גיך באזארגט די קבר-בילעטן, ווען מיר זענען געקומען צום קבר, האבן מיר דארט דערזען א געוואלטיקע מענטשן-מאסע. דער גאנצער „רויטער פלאץ" איז געווען פול געפאקט מיט מענטשן. פון דער באזיליוס-קאטעדראלע ביז צום עק פון דער קרעמל-מויער, איז דער עולם געשטאנען שורות-ווייז, זיך דערנענטערט צום קבר, און פאמעלעך אריין אין דעם בנין. — צוויי שעה האבן מיר גימוזט ווארטן, ביז מיר האבן געקענט צוקומען צום קבר. אויף הילצערנע טרעפ זענען מיר ארויף, פלוצים האבן מיר דערזען א ברייטן געוועלב און אין זיין מיט איז געווען אויפגעשטעלט דער גלעזערנער קאסטן מיט דעם קערפער פון דעם קאמוניסטישן אפגאט...

דער טויטער איז ביז צו דער ברוסט געווען צוגעדעקט מיט א שווארצער פלאכטע. מען האט זיין פנים און דעם גוף, געקענט זען פון דער ווייטנס. פאמעלעך איז דער עולם פארביי געגאנגען פאר דער גלעזערנער טרומנע. צו קאפנס און צו פוסנס פונים טויטן, זענען געשטאנען רויטארמעער, גרויסע געזונטע זעלנער, און געהאלטן די „ערן-וואך"... דער גאנצער עולם איז געשטאנען בלויס קעפיק און געשוויגן, און איך האב געזען ווי א פויער האט זיך געצלימט ווי מע צלימט זיך פאר א תלוי...

שלש סעודות אינים סעמינאר

*

ד'ל זון איז שוין לאנג פארגאנגען. זי האט זיך שוין ארונטערגעריקט ווייט אונטערן „קאפיעץ". נאר איינצלנע רויטלעכע שטראלן זעען זיך ארויס פונים עק הארויזאנט. מיט יעדער מינוט ווערט אלץ פינצטערער. אויף די לעצטע פייער-פאסן פארשווינדן שוין פון דער ווייסל-פלאך, וואס שלענגלט זיך אונטער די פענצטער פון אונדזער הויז.

אינים עס-זאל, וואו מיר זיצן איינער איבערן צווייטן אנגילענט, איז שוין שווער עמיצן צו דערקענין. דא איז שוין כמעט נאכט. אין אט דער געדיכטער פינצטערניש איז זייער שווער צו צוימען די געדאנקען. נישט ווילנדיק טראגט זיך איבער יעדערס מחשבה אין דער אלטער היים. ס-מאלן זיך אויס פארשידינע בילדער. מע דערמאנט זיך די צייט, איידער מ-איז אינים סעמינאר געקומען. ווי גרויס איז דער אונטערשיד פון די דעמאלטדיקע השגות צו די איצטיקע! ווי שטארק האבן זיי זיך עס געענדערט! ווי היימלעך פילן זיך דא פיל אין דער נייער היים! און ווי שווער איז נאך פאר א טייל צו פארגעסן אין די אמאליקע צוקונפטס-חלומות!

אנדערע ווידער, די תלמידות פונים עלטערן קורס, זענען פארזונקען אין אנדערע שטייגער מחשבות. פאר זייערע אויגן שטייט שוין די קינפטיקע שול, וואס דערווארט זיי אויפצונעמען. ס-ווערט זיי א ביסל אומהיימלעך. אין געציילטע טעג דארף מען דעם סעמינאר פארלאזן. גרויס איז דער עול, וואס פאלט יעצט אויף זיי. שווער איז די אויפגאבע, וואס זיי נעמען אויף זיך. לערערנס מוז מען ווערן, דערציערנס פון יונגע קינדער. און א שטילער זיפץ טראגט זיך איבער פון איינער צו דער צווייטער. איז מען דערצו דערוואקסן?—פרעגן זיך א טייל.

און אין אט דער טויט-שטילקייט, פארחלומטקייט און שטאק-פינצטערניש דערהערן זיך שטילע, קוים הערבארע קלאנגען, ווערטער, גאנצע זאצן. ה' א. האט אנגיהויבן זיין רעפעראט. די פארכמורעטע הימלען, די שווערע געדאנקען הייבן אן צו פארשווינדן. אלע קאנצענטרירן זיך אויף די רייד פונים רעדנער. און די רייד—מיט יעדער מינוט אלץ שטארקער, אלץ נענטער און אלץ איינדרינגלעכער אינים הארץ. די ספקות צולויפן זיך און די נשמה לייטערט זיך אויס. אויפן הארץ ווערט רואיקער און הייטערער. אין אלע איברים דערפילט זיך א שטראם פון אמונה און בטחון. טראץ דער געדעכטער פינצטערניש דאכט זיך, ווי אלע פארכמורעטע פנימער צושטראלן זיך פאר פרייד.

וואס מער מיר דרינגען אריין אינים אינהאלט, וואס מער מיר פארטראכטן זיך איבער די ארויסגעזאגטע רעיונות, אלץ שטארקער ווערט דער הייליקער כוח, אלץ מער פילט זיך אונדזער דערפרישונג.

דער רעפעראט האט זיך געענדיקט. די שטימונג איז לגמרי אן-אנדערע. אלעמענס געמיטער זענען מונטער און אויפגילעבט. ה' א. פארלאזט דעם זאל. הונדערט דרייסיק מיידלעך אן ע"ה רופן אויס מיט איין אטעם: „תורת השם תמימה". און ריינד איז דאס קול. פון טיפן הארצן טראגט זיך עס אין דער לופט. לויטער, ריין און הייליק קלינגט אפ יעדער טאן. ניין! מע זינגט נישט ס-איז מער א תפילה, ווי א געזאנג מע בעט, אז די גאנצקייט, די הייליקייט, די ריינע אמונה זאל לאנג אנהאלטן, זאל אייביק ביי אונדז בלייבן.

און מע גייט איבער פון זמר צו זמר, פון נגון צו נגון — שטיל אבער דאך לעבעדיק. הערצער בינדן זיך מיט הערצער, נשמות פאראייניקן זיך מיט נשמות. מע פארטראכט זיך שוין נישט אין אייגענע, פערזענלעכע מחשבות. אלע זענען מיט איין געדאנק פארנומען — וטהר לבנו לעבדך באמת! ס-פייניקט שוין קיינעם נישט די פארגאנגנהייט, ס-פרעגט שוין נישט מער די לאסט פון דער צוקונפט. איינס זענען מיר. פאראייניקט זענען מיר, שטארק זענען מיר, צו איין געמיינזאמען ציל גייען מיר.

א. ב. שילערן פונים ב"י-סעמינאר

הארכיון היהודי

די אנערקענטע לערן-ביכער פאר די בית-יעקב-שולן

„יידיש לשון" ערשטער און צווייטער באנד צונויפגישטעלט דורך נטע בערלינער, אליעזר ש נדלער און א. ג. פרידנזאן.

„עברי אנכי" צונויפגישטעלט דורך א. ז. פרידמאן

„יידיש לעבן" צונויפגישטעלט דורך י. ל. ארלעאן און א. ז. פרידמאן

שול-געשיכטע ערשטער טייל צונויפגימישט מיטן צווייטן פון מ. בוימבערג זענען צו באקומין אין אונדזער אדמיניסטראציע

באשטעלונגען ווערן רעיעל אויסגיפירט!

אדרעס: „Bajw Jakow" Łódź, Kilińskiego 44 P. K. O. 67.795

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 16 מתוך 20

גרויסער מאַניפעסטאַציע אָוונט פאַר דער בית-יעקב-אידעע

לכבוד 15 יאָר בית־יעקב־באַוועגונג און הונדערט נומערן בית־יעקב־זשורנאַל

די גיזעלשאַפט „פריינט פון דער בית-יעקב-באַוועגונג" אונטערן פראטעקטאָראַט פון פרעזעס פון דער יידישער קהלה אין לאדזש, סיים-דעפוטאַט ל. מינצבערג, ארדנט איין אי"ה דינסטיק כ ה שבט (21 לוטי) אין לאדזש, אין גרעסטן טעאַטער-זאַל סקאַלע אַ גרויסן מאַניפעסטאַציע-אָוונט פאַר דער בית-יעקב-אידעע.

דער דאזיקער אָוונט קומט פאר אין שייכות מיטן דערשיינען פון הונדערטסטן נומער בית-יעקב-זשורנאַל און צוגלייך מיטן אויספאַלן דאָס פיפציטע יאָר זינט די באַוועגונג איז אנטשטאַנען.

דאָס פראגראַם פון אָוונט וועט זיין אַזוי: 1) עפינונגס-רעדע, דעפוטאַט י. ל. מינצבערג, 2) גיזאַנג-נומערן אויסגיפירט דורך אַ ספּעציעל כאר אונטער דער לייטונג פון קאמפאזיטאר און חזן א. רן גאלדוואַסער. 3) רעפעראַט פון הרה"ג רמ"ח לויא, פרעשאווער רב (גיוו. שאַצער) א. ד. ט. „די יידישע פרוי אין ליכט פון קידוש-השם" 4) רעדיס מעגינא דיומא וועלן האַלטן: הרה"ג רש"ד לאַסק (סאמפאלנער רב) סעמינאַר-דירעקטאר י. ל. ארלעאַן, (קראָקע) דירעקטאר פון דער חינוך-צענטראַלע פון דער אגודה א. ז. פרידמאַן, (וואַרשע) רעדאַקטאר פון „יידישן טאָגבלאַט" א. מ. ראגאווי (וואַרשע), שריפטשטעלער בנימין מינץ (לאדזש), 5) אַווארט וועגן דער בית - יעקב - ליטעראַטור: רעד. א. ג. פרידנזאן און שול-דירעקטאר נטע בערלינער. 6) שלוס-רעדע: פרעזעס פון לאדזשער קהילה - ראַט פישל ליבערמאַן.

די פאַרזאַמלונג וועט פירן דער יושב-ראש פון דער „גיזעלשאַפט פריינט פון דער בית-יעקב-באַוועגונג" פרנס דוד הערש זילבערשטיין.

די ידיעה וועגן דעם אָוונט, האט אַרויסגירופן אַ גיוואַלטיקן אינטערעס צווישן די ברייטע יידישע מאַסן איבער גאַנץ פוילן און גאָר באַזונדער אין לאדזש. אַ באַזונדערע שמחה און אינטערעס רופט אַרויס דער אָוונט צוליבן באַטייליקן זיך פון די חשובע פערזענלעכקייט און בראשם די באַליבטע רבנישע אויטאָריטעטן פון פרעשאוו און סאמפאלנע.

ווער זאַל וואו עס קומט פאַר דער אָוונט, נעמט אריין קרוב דריי טויזנט מענטשן. אַלע לאזשיס, אַמפי-טעאַטער פון פאַרטער און שטאקן זענין רעזערווירט פאַר פרויען. די גאַלעריעס זענין רעזערווירט פאַר שילערנס פון די העכערע קורסן אין די בית-יעקב-שולן.

אין זאַל וועט זיך אויך גיפינין אַן אויסשטעלונג פון אַלע אויסגאַבן, וואָס דער פאַרלאַג „בית יעקב" האט אַרויסגיגעבן במשך זיין צען-יעריקן קיום.

ווי עס איז פאראויסצוזעען, וועלן קומין צום אָוונט ספּעציעלע דעלעגאַציעס פון דער לאדזשער סביבה.

עס ליגט אין אייגינים אינטערעס פון די דאזיקע גרופּיס, וואָס ווילן קומין צום דאזיקן אימפאזאַנטן אָוונט, זיך פריער צו באַזארגן מיט ספּעציעלע איינטריטס-קארטן. פאַר די דעלעגאַציעס, וועט קאסטן אַ בילעט צו 1 גילדן פאַר אַ פערזאן. די בילעטן זענין שוין צו באַקומין אין אונדזער אדמיניסטראַציע.

פון הונדערטסטן נומער אָן

זע, אַז דיינע פריינט און באַקאַנטע זאלן אַבאנירן

דאָס בית־יעקב־זשורנאַל!

די עפנטלעכע בחינה אינים בית-יעקב-סעמינאַר

דאנערשטיק כ"ג כסלו איז פארגיקומין אינים ב"י - סעמינאַר די עפנטלעכע בחינה פון די זעכציק תלמידות, וואָס ענדיקן יעצט זייער שטודיום אינים סעמינאַר. צו דער בחינה זענין גיוועזן איינגילאַדן די חשובים פון קראָקע, פארשטייער פון דער אגודת ישראל, קהלה און אָנגיזעענע פערזענלעכקייטן. באַזונדער פייערלעכקייט האט צוגיגעבן דער אָנקום פונים דר. דייטשלענדער, אַלס דירעקטאר פונים אַלוועלטלעכן קרן-התורה. די בחינה, וואָס האט גידויערט עטלעכע שעה האט גיגעבן גלענצנדיקע רעזולטאַטן. ס-איז גיוועזן צו באַוואונדערן די קלאַרקייט פון די תלמידות אין אַלע גיביטן פון גאַנץ חמשה חומשי תורה, נביאים, פרקי אָבות, גישיכטע א. א. אויף אַלע גישטעלטע פראַגן, וואָס זענין אגב גינוג קאמפּליצירט, האט יעדע גיענטפערט דייטלעך און אויספירלעך.

נאָך דער פריפונג האט דירעקטאר ה' ארלעאַן גיהאַלטן עטלעכע גילעגנהייטס-ווערטער, גימוטיקט די סעמינאַריסטנס צו זייער שווערער אויפגאַבע און אָנגיוויזן אויף דער קאלאסאַלער השתלמות זייערער אינים סעמינאַר במשך די צוויי יאָר. עטלעכע האַרציקע ווערטער האבן אויך גירעט די ה"ה קורצמאַן און שפירא מיטגלידער פון ב"י-קוראַטאריום און אַ שלוס-ווארט ה' ד"ר דייטשלענדער.

דער פייערלעכער אָפּשידס-אָוונט

מוצש"ק, די צווייטע נאַכט חנוכה, איז אין סעמינאַר יומטובדיק, מ-גרייט זיך צום פייערלעכן אָפּשידס-אָוונט, וואָס דאַרף פארקומין אינים גרויסן רויטן זאַל לכבוד די אָפּפאָרנדיקע נייע לערערנס. דער גאַנצער זאַל איז אויסגישטעלט מיט טישן, וואו ס-זיצן אַרום אַלע תלמידות מיט די דאצענטנס. ביים אַריינגאַנג שטייט אַ קליין טישל, וואו ס-לייכטן אַראָפּ די באַשיידינע צוויי חנוכה-ליכטעלעך. אויבן-אָן זיצט, ווי אַן-אמתע מוטער, וואָס פרייט זיך מיטן נחת פון אירע קינדער, די חשובע פרוי שענירער. אַרום איר אַלע דאצענטנס מיט דער קלאַסן-דערציערן און דאַצענטן פרוי פאַס (טייטלבוים) בראש. מיט אַ זייער רירנדער רעדע האט פרוי פאַס גיעפנט די פייערונג. ס-ווערן דערלאַנגט זיסיקייטן און נאָכן סיום פון חומש, נביאים רעט פרל. נ. בורשטין, אַ תלמידה פונים עלטסטן קורס, איבער דער ערנסטקייט פונים פייערונגס-מאָמענט, וואָס פאַלט יעצט אויס פאַר די נייע לערערנס. ווי ווייט ס-איז שטאַרק די צוגיבונדנקייט פון די תלמידות צום סעמינאַר, האט מין גיקאנט זעען פון דעם האַרציקן אויסרוף, מיט וואָס די רעדנערן האט פאַרענדיקט: „שטענדיק, שטענדיק וועלן* מיר בלייבן די תלמידות — מיר ווילן ווייטער לערנין. די איינציקע טרייסט אונדזערע — דער צוריקקום אויפן פארטבילדונגס-קורס קיין ראָבקע". אַ זייער שיינע באַגריסונג האַלט אויך אַ תלמידה פונים יונגערן קורס, פרל. הייטנער.

מיט לענגערע פייערונגס-רעדיס זענין אַרויסגיטרעטן די ה"ה דר. דייטשלענדער און דיר. ארלעאַן און מיט אַ שטאַרקער דערמונטערונג צו דער הייליקער אַרבייט ר' משה דייטשער, ווי נאָר די חשובע הערן פאַרלאָזן דעם זאַל, האט זייער ערנסט. מיט טרערן אין די אויגן גירעט די חשובע פרוי שענירער. דערנאָך ווערט גיפראַוועט די אמתע אָפּשידס - שמחה. מע זינגט מע טאַנצט און מע ווילט זיך ביז פאַרטאָגס.

וואָס מ-האט גיפילט אינים דאזיקן אָוונט לאזט זיך באמת אין קיין ווערטער נישט איבערגעבן. דער סיום פון חמשה חומשי תורה, נביאים ראשונים, פרקי אָבות אד"ג, די רייד פון די תלמידות, דער אויפריכטיקער אויסדרוק פון דאַנקבאַרקייט און אחריות, די גימיינזאַמע פרייד און טיפע ערנסטקייט, די רירנדע שלוס-ווערטער פון די דירעקט און דאַצענטנס קאנין נישט אָפּגישאַצט ווערן. אַזעלכע איינדרוקן מוזן ווירקן אויפן גאַנצן לעבן.

ביסט גיטריי די בית-יעקב-אידעע ?

צאָל איין כאטש 10 גילדן פאַר ווייטערע 25 נומערן „בית יעקב" פון הונדערטסטן נומער אָן!!!

באַזוך פון פראפעסאר פ. שניאורסאן אין דער ב"י-שול אין וואַרשע זיין קאנפ. מיט די ב"י - לערערנס.

ווי באַקאַנט האט לעצטנס גיווײלט אין פוילן דער באַוואוסטער פסיכאלאג פראפעסאר פישל שניאורסאן, וועלכער איז אויך ארויסגיטרעטן מיט אייניקע רעפעראַטן וועגן פסיכאלאגישע פּראָבלעמין.

אַלס אַן-אָפּשטאַם פון גרעסטן חסידישן יחוס (ער איז אַן-אייניקל פונים באַוואוסטן רב פון לאדי) האט ער שטאַרקע נייגונגין צום רעליגיעזן יידנטום. ער האט זיך דעריבער אָנגיהויבן פאראינטערעסירן מיט דער ב"י-באַוועגונג, וועגן וועלכער ער האט עפּיס גיהערט אין אויזלאַנד. און לבסוף האט ער דורך דער פאַרמיטלונג פון זיין פערזענלעכן פריינט ה' א. ב. עקערמאַן אָנגיקינדיקט זיינס אַ באַזוך אין אַ ב"י שולע און אַ שמועס מיט דער רעליגיעזער לערערשאַפט.

דינסטיק פרשת וישב אין אָוונט האט דער פראָפ. שניאורסאן אין באַגלייטונג פון ה' עקערמאַן באַזוכט די ב"י-שולע אויף טוואַרדא 35, ווי ער איז גיוואָרן אויפגינומין דורכן דירעקטאר ה' א. ז. פרידמאַן און דורך די פאַרזאַמלטע לערערנס פון אַלע ב"י-שולן אין וואַרשע. ער האט ביי-גיוואוינט אַ לעקציע חומש אין העכערן קורס, פון וועלכער ער איז גיוואָרן מלא התפּעלות. זיין דאזיקע התפּעלות האט ער אויסגידריקט בעת דעם שמועס מיט די לערערנס דערקלערנדיק, אַז דאָס

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דאָס וואונדערס, אים אין דער דאזיקער באוועגונג איז דאָס, וואָס קיינער וואונדערט זיך גישט איבער איר... בעת מיר שאפן אזא גרויס היסטאריש ווערק, קוקן מיר דערויף אזוי נאטירלעך אזוי ווי מע קוקט אויף א גרויס שיינעם וואלד אין וועלכן עס וואקסן גרויסע שיינע צעדרעד-ביימער.

ער אנטוויקלט דאן די הויפט-באדייטונג פון ב"י אוריק צו שאפן די הארמאניע און גאנצקייט אין דער יידישער פאמיליע און אויסצולייזן פון גלות די אמאליקע אמתע יידישע פרויען-תמימות, וועלכע איז לעצטנס פארוואנדלט געווארן אין אומוויסנהייט.

די בית יעקב-באוועגונג איז אויך וויכטיק פון אלגעמיינעם מעדיצינישן שטאנדפונקט, ווייל ס-איז פעסטגעשטעלט, אז די נערוועזיטעט, וואָס באפערשט אזוי שטארק די יוגנט פון היינטיקן דור, איז א רעזולטאט פון די ריסן אין דער פאמיליע און פון די גייסטיקע אונטערשידן צווישן פאטער און מוטער.

נאָכדעם ווי עס אנטוויקלט זיך א שמועס איבער פארשידענע פעדאגאגישע פראגן, וועלכע די לערערשאפט בארירט, האט פראפ. שניאורסאָן געהאלטן א לענגערן רעפעראט איבער די יסודות פון דער אידעאלאגישער פעדאגאגיק, וועלכע דארפן זיין: אמת, באשיידנהייט און מסירות נפש. דאָס זאָגן שטענדיק פארן קינד דעם אמת, דאָס ווייזן מצד דער לערערשאפט די געהעריקע באשיידנהייט, אז ס-זענען פאראן ענינים, וואָס זיי, די דערוואקסענע ווייסן אויך נישט, און דאָס כסדרדיקע מסירות נפש, נישט אפשרעקנדיק זיך פאר פארשידענע מיסערפאלגן און מכשולים אין דער טאג-טעגלעכער ארבייט. אט דאָס זענען די עקרים פון יעדער אידעאלאגישער פעדאגאגיק און מזל-טבן פון דער ב"י באוועגונג, וואָס שאפט זיך אן-אייגנארטיקע פעדאגאגישע מעטאדע, פאר וועלכער ער איז פול מיט פארוואונדערונג.

פראפ. שניאורסאָן האט אויסגידרוקט זיין באדויערן, וואָס צוליב זיין אוועקפארן פון ווארשע קאָן ער זיך נישט ברייטער און טיפער פאראינטערעסירן מיט דער באוועגונג און זאָגט צו צו שטעלן זיך אין פארבינדונג מיט די ב"י עסקנים און מיטהעלפן דער באוועגונג. ער האט זיך אויך פאראינטערעסירט מיטן בית יעקב-זשורנאל און געבעטן אים צו צושיקן א קאמפלעט פון אלע דערשיגענע נומערן.

ווי מע גיט איבער האט פראפ. שניאורסאָן ביים אוועקפארן זיך אויסגידרוקט, אז נאָכן באזוכן די ב"י-שול ווייסט ער ערשט צו וואָס ער איז געקומען נאך ווארשע...

וויכטיקער פראיעקט צו העלפן די ארטאדאקסישע שולן

נאך מיט פיר יאָר צוריק, אויף דער צווייטער כנסי' גדולה, האט דער פרעשאווער רב און ראש-ישיבה הרה"ג ר' משה חיים לויא, גיגעבן אַ פראיעקט וועגן פאַרקויפן שבת-ליכט דורך די ארטאדאקסישע שול-ארגאַניזאַציעס און דערפון, זאָל זיין אַן-הכנסה צו העלפן די רעליגיעזע שולן. ליידער איז אבער פון דעם פלאַן עד-היום נאך גאָר נישט גיווארן

הרב לויא, וועלכער איז אבער בלב ונפש איבערגיגעבן דער זאַך, און האַלט אַ די אונטערנעמונג איז מעגלעך אַדורכצופירן, שטייט דעריבער אין כסדרדיקער פאַרבינדונג מיט חינוך-עסקנים וועגן דעם דאזיקן ענין.

סוף כסלוו, איז הרב לויא גיוועזן ספעציעל וועגן דער זאַך אין ווין און קאנפערירט מיט די פירער פון דער וועלט-צענטראַלע פאַר די עניני החינוך.

ווי מיר דערוויסן זיך, האַלט ענדלעך דער פלאַן ביים דורכגיפירט ווערן. זייענדיק אין פוילן, ווי באַקאַנט, אין סוף חודש שבט (ביים גרויסן מאַניפעסטאַציע-אָוונט פאַר דער בית-יעקב-אידעע אין לאדזש) וועט דער חשובער גאַסט זיך באַמיען, אַז דאָס זאָל דורכגיפירט ווערן דאָ אין לאַנד און די הכנסה דערפון זאָל גיין פאַר ת"ת און בית-יעקב-שולן.

אַ נייער נומער „אויפשטיג"

אין אונדזער רעדאקציע איז אָנגיקומען אַ נייער נומער (12) פון דער עולים-שריפט אין דייטש „אויפשטיג", וואָס גייט אַרויס שוין קרוב דריי יאָר אונטער דער רעדאקציע פון ד"ר נתן בירנבוים.

אין דעם העפט ווערט גינומען שטעלונג צו אַלע אַקטועלע פראגן אין יידישן לעבן פון גאַר דער וועלט. אַלע מאמרים פארנעמען זיך מיט די חיכטיקסטע דערשיינונגען אין דער וועלט, וואָס האבן נאר אַ שייכות צום דת און צו יידן. פארשטייט זיך, אַז פון יעדער שורה סיי אין די מאמרים סיי אין טרעפלעכע שלאָגפערטיקע נאטיצן, קומט צום אויסדרוק די חשקה פון עלי', וואָס נאר גייענדיק אויף דעם דרך, זעט פאר ד"ר בירנבוים אַ תיקון צו אַלע קלקולים.

עס איז ממש אַ חוב קדוש אויף יעדן באַוואוסטזיניקן ייד, צו לייענען דעם „אויפשטיג" און דער עיקר די רעליגיעזע יוגנט איז מחויב זיך צו פאַרטיפן אין די גיזונטע רעיונות פון די „עולים", בפרט אַצינד, ווען עס איז לײַדער נישטאָ קיין עולים-שריפט אין יידיש, דאַרף מען לפחות לייענען דעם „אויפשטיג".

אין פוילן קען מען אַבאנירן דורכן איינצאָלן אויף פ. ק. א. 412.373

S. Koynitzer, Kraków

פערדער לאַנד-צוזאַמענפאַר פון אַגודת-ישראל אין פוילן

חמשה-עשר בשבט וועט אין ווארשע פארקומען דער פערדער לאַנד-צוזאַמענפאַר פון דער אַגודת-ישראל אין פוילן. אויפן צוזאַמענפאַר [illegible] באהאנדלט ווערן די אַקטועלסטע פראַגן פון יידישן לעבן בכלל און פון רעליגיעזן לעבן בפרט.

אַקציע צו העלפן די בית-יעקב-שולן אין פוילן

אויף איינע פון די לעצטע ועד-הפועל-זיצונגען פון דער אגודה אין ווארשע, איז באריכות ארומגירעדט גיווארן די פראגע פון העלפן די בית-יעקב שולן אין פוילן, וואָס ראנגלען זיך פאַר זייער קיום ממש מיט די לעצטע כחות. אין די וויכוחים ארום דעם ענין האָבן זיך באַטייליקט: הרב ר' י"מ לעווין, די שול-דירע טארן א"ז פרידמאַן, יואל אונגער, ב"ז הענדעלעס און אויך רעד. א. ג. פרידנזאָן. עס איז באשלאסן גיווארן, אַז נאָכן פאַרשטענדיקן זיך מיטן פירער פון דער קרן-התורה-צענטראַלע, ד"ר דייטשלענדער, צוצוגרייטן אַ דעלעגאַציע, וואָס זאָל פאָרן קיין אַמעריקע און אונטערנעמען אַ רעטונגס-אַקציע פאַר די בית-יעקב שולן אין פוילן.

זאַמלונג פון יידישע פרויען פאַר „ישיבת חכמי לובלין" אין בענדין

דאָ איז גיגרינדעט גיווארן אַ פרויען-קאָמיטעט מיט הרבנית הצדיקת צירל פייגע שפירא תחי' אין דער שפיץ צו זאַמלען וועש און בעט גיוואַנט פאַר די תלמידים פון „ישיבת חכמי לובלין".

די ערשטע זאַמל-אַקציע איז אַדורכגיפירט גיווארן מיט דערפאָלג. פאלגענדע פרויען האבן גישפענדיט:

רעכל יענטל רינסקי—6 לאַלעכער; בלומע פישער—17 מעטער לייוונט; שיינדל גלייטמאַן—6 לאַלעכער; אסתר רחל ווייסבראדט—6 האַנטיכער; דאַיע פישער—7 מעטער האַנטוך-צייג; יוטא ווערדיגער—1 טישטוך, 1 לאַלעך; רבקהלע ציגערמאַן—2 לאַלעכער; כאַוועשע גלאַזער—2 לאַלעכער; פייגעלע זאַלצבערג—2 קאפן; חנהלע זילבערשטאַך—2 טישטעכער; אשת ר' משהלע שפירא—6 האַנטיכער; פרוי ריכטער—3 לאַלעכער; גיטעלע שפירא—1 לאַלעך; חוה שענבערג—2 האַנטיכער; גאַלטשע ערליך—2 ליילעכער; בינא-לע ערליך—2 ליילעכער; גאלדעלע ערליכמאַן—2 לאַלעכער; פרוי טעלנער—1 לאַלעך; צבי' שלעזינגער—2 ציכלעך; ראַניא הורוויטץ-סחורה אויף 4 ציכלעך.

די אַרבייט פון קראָקעווער ארטאדאקסישע פרויען

אין בנין פון סעמינאַר איז גיעפנט גיווארן אַ פרעבעל-שול, וואָס אַנטוויקלט זיך זייער גוט. אויך איז דאָ גישאַפן גיווארן אַ העברעער קורס פאַר די תלמידות, וואָס האבן גיענדיקט 7 קלאַסן פאָלקס-שול. דער [illegible] פראָגראַם פון לימודי-חול און אַ גרויס ארט ווערט אָפגיגעבן פאַר לימודי קודש.

ביי דער קראָקעווער ב"י-שול איז גישאַפן גיווארן אַ מיכטיקער פרויען-קאָמיטעט, וואָס טוט זייער אַ סך אויף. דער קאָמיטעט האַלט אויס 30 אָרימע קינדער, וואָס ווערן אַ גאַנצן נאָך מיטיק גיהאַלטן אין אַ וואַרימער שטוב, און עס ווערט זיי גיגעבן לעקציעס, עסן און הלבשה.

אין חנוכה האט דער קאָמיטעט איינגיאָרדנט צוויי גרויסע אָוונטן, וואָס האָבן גיבראַכט הכנסה 200 גילדן. דער קאָמיטעט באַשטייט פון: הרבנית איגרא-ערן-פאַרזיצערן, פרוי פרייליך—פאַרזיצערן, פרוי קאָן—וויצע, פרוי דייטשער—סעקרעטאַרן, פרוי ליטער קאסירערן און די פרויען: גאַנג, פינקלשטיין, גרינבערג, האַמער, קאַלענדער, שטייגהויער, נאָטאַנזאָן, לעבלאַוויטש, וואולקאַן, אבערבוים און הירשהאָרן.

אויסצייכענונגען פאַר די וואָס האָבן פאַרדינסטן פאַר דער בית-יעקב-ליטעראַטור.

אין שייכות מיטן ארויסגיין פון הונדערטסטן יובל נומער פון בית-יעקב-זשורנאַל, וועלן גיגעבן ווערן חשובע אויסצייכענונגען פאַר די, וואָס האָבן פאַרדינסטן ביים פאַרשפרייטן און העלפן די דאזיקע ליטעראַטור. זייערע נעמען און וואָס עס וועלן זיין די אויסצייכענונגען, וועט באַשטימען דער אויספיר-קאָמיטעט פון דער גיזעלשאַפט „פריינט פון דער ב"י-באַוועגונג" און וועט באַוואוסט ווערן פאַרגילייענט אויפן גרויסן מאַניפעסטאַציע-אָוונט אין לאָדזש.

אָוונטן פון בית-יעקב-זשורנאַל—אַ לעבעדיקער נומער אין יעדן אָרט

די גיזעלשאַפט „פריינט פון דער בית-יעקב-באַוועגונג" אין לאָדזש, וואָס פירט אָן מיט די פייערונגען לכבוד דערשיינען פון הונדערטסטן נומער, שיקט פונאַנדער צו אַלע בית-יעקב-שולן גינויע אָנווייזונגען, איינצואָרדענען אין יעדן אָרט, אָנהייב חודש שבט אַ ספעציעלן אָוונט פון בית-יעקב-זשורנאַל, צוזאַמען מיט אַ נומער פון „בית יעקב" אין לעבידיגן וואָרט.

עס ווערן אָנגיוויזן די מאמרים, לידער און דערציילונגען, וואָס זאָלן פאַרגילייענט ווערן און בכלל ווי אַזוי דאָס דורכצופירן. די באַריכטן פון דעם אָוונט וועלן זיין גידרוקט אין הונדערטסטן נומער.

דאָס איינאָרדנען די אָוונטן, וועט זיין גאָר אַ נוצלעכע פראָפּאַגאַנדע פאַר דער אידעע פון בית-יעקב און בנות בכלל.

שריפטלעכע באַגריסונגען

צום גרויסן מאַניפעסטאַציע-אָוונט פאַר דער בית-יעקב-אידעע לכבוד 15 יאָר בית-יעקב-באַוועגונג און הונדערט נומערן בית-יעקב-זשורנאַל, וואָס קומט פאָר אין לאָדזש אי"ה מיטוואָך כ"ו שבט דאַרפן צוגישיקט ווערן אויפן אַדרעס פונים פרעזעס פון דער „גיזעלשאַפט פריינט פון דער בית-יעקב-באַוועגונג" פרנס פון דער לאָדזשער יידישער קהלה ר' דוד צבי זילבערשטיין.

D. H. Zylbersztejn Łódz
Kamienna 17

אַלע באַגריסונגען וועלן פאַרגילייענט ווערן אויפן מאַניפעסטאַציע-אָוונט.

פון דער פראָווינץ

לאָגעוו: כ"ו כסלו ה. י. האָבן מיר צוזאַמען מיט יום-טוב ח.ופה גיפייערט דעם דריי-יעריקן יובילעאום פון דער ב"י-שול און 2-יעריקן יובילעאום פון דער בנות אגודת ישראל אין אונדזער שטאָט. אין דער חגיגה האָבן זיך באַטייליקט פיל געסט. די פאַרזיצענדערן פון אָוונט איז גיוועזן די לערערן פרל. הירשבערג. מיט רעפעראַטן זענען אַרויסגיטרעטן: פרל. רענקאַשינסקא וועגן דעם 2 יעריקן יובילעאום פון בנות, שילע'ן הענדל וואַלדמאַן וועגן דעם 3 יעריקן ב"י-יובילעאום. עס האָבן גאַנגירעט וועגן חנוכה, וועגן יידנטום און העלעניזם און וועגן די דעמלטדיקע פרויען-העלדינס אַלס ביישפיל פאַר אונדזערע פרויען און טעכטער פאָלגענדע חברות: צימער, גאָלדמאַן, איצקאָוויטש און איוואַניסקאַ. די בתיח-קינדער האָבן דעקלאַמירט פאַרשידענע לידער, גישפילט „חנה מיט די זיבן זין", גיזונגען פריילעכע יידישע לידער. אַלע קינדער האָבן זיך זייער גוט אויסגיצייכנט אַ ספעציעל האָט זיך אויסגיצייכנט די ב"י-שילערין

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 18 מתוך 20

פון פערדן קורס גראסמאן. ביי א פריילעכער שטימונג זענען די פארזאמלטע זיך פונאנדערגעגאנגען.

מינסק-מאז. נאך לאנגע באמיאונגען איז ענדלעך געלונגען די היגע אגודה-עסקנים צו עפענען א בית-יעקב-שול אין אונדזער שטאט. אלס לערערן איז אנגאזשירט געווארן פרל. יהודית קאמינער אויס גריצע. ביי אונדזער שול עקזיסטירט א קאמיטעט מיט ה' ליבעגסגאלד און פייערשטיין בראש. דער קאמיטעט האט אדורכגעפירט אלע נייטיקע זאכן ווי דאס דינגען א שיינעם לאקאל אין צענטער שטאט ווי אויך אלע שול-מכשירים אויפן בעסטן אופן. עס איז אויך געווען א גרעסערע פרויען-פארזאמלונג, אויף וועלכע ס'האט געהאלטן א גייסטרייכן רעפעראט פרל. קאמינער. צו דעם רעפעראט זענען געקומען די פראמינענטסטע פרויען פון שטאט. ר"ח כסלו איז פארגעקומען די עפענונג פון דער שול ביי א צאל פון העכער 100 קינדער (כ"י) לויט דער סימפאטיע און אינטערעס צו דער שול ביי דער היגער יידישער באפעלקערונג איז צו האפן, אז די שול וועט זיך מיט דער צייט גוט שיין אנטוויקלען און די צאל תלמידות וועלן זיך וואס אמאל פארגרעסערן.
י. מ. החנוכי.

לאנאוו-לוב. אין צוזאמענהאנג מיט דער אנווייזונג אינעם צוגעשיקטן ארבעטס-פלאן פון צ. ס., איז ביי אונדז פארגעקומען אן אלגעמיינע פארזאמלונג, אין רעזולטאט, וואס עס איז געוועלט געווארן א נייע פארוואלטונג, וועלכע באשטייט: חוה געלערנטער — פרעזעס; פייגע פאבריקאנט — סעקרעטארן; פייגע דיאמאנט — קאסירערן; ביבליאטעקארנס: ש. ט. רויט, ג. דיאמאנט און חוה פאבריקאנט. ארץ-ישראל-קאמ: ז. פינקעלשטיין. מיר האבן אויך איינגעארדנט א חנוכה-אוונט מיט זייער אן אינהאלטסרייכן פראגראם. איבער דער באדייטונג פון חנוכה ווי אויך איבערן דריי-יעריקן יובילעאום פון דער היגער ב"י שול און „בנות" האבן רעפערירט: לערערן צ. זינגער, חוה געלערנטער און פייגע פאבריקאנט. מיר האבן אויך איינגעארדנט א פייערלעכן געזעגענונגס-אוונט לכבוד דער שילערן און מיטגלידערן ביילע דראמאנט צו איר אפפארן אין בית-יעקב-סעמינאר. ביידע אוונטן זענען אויסגעפאלן זייער אימפאזאנט, וואס וועט לאנג בלייבן אין זכרון ביי די, וואס האבן דאס בייגעוווינט.
פארוו. באי".

קראשניק: נאך מיט א צייט צוריק איז דורך אונדזער ל. לערערן די אויבנדערמאנטע פרל. בלוט באשטימט געווארן איינצוארדנען א פראפאגאנדע-אוונט פאר „בנות" און גראד האט מען פון צ. ס. אין לאדזש אויך דערהאלטן אזא אויפפאדערונג. דער אוונט זונטיק ג' טבת האט זיך זייער גוט איינגעגעבן און עס האבן זיך דעקלארירט נייע 20 חברות. עס זענען געהאלטן געווארן אינטערעסאנטע, וויכטיקע און באלערנדע רעפעראטן אויף פארשידענע טעמעס דורך דער לערערן בלוט און בנות-חברות. בכלל ארבעט אונדזער ארגאניזאציע [...]ער אינטענסיוו אויף אלע געביטן און בפרט אויפן ארץ-ישראל-געביט. אין שפיץ פון דער [...]רבעט שטייט פרל. בלוט. לכבוד חנוכה האט [...]ונדזער ב"י-שול איינגעארדנט א חגיגה, וועלכע [...]' גלענצנד געלונגען. אויך אונדזער בתיה-[...]ארבאנד מיט די מחנכות ארבעטן זייער טיכטיק און מעג באמת זיין א מוסטער פאר אנדערע.
י. מ. ר.

[...]אריסאוו: מיטוואך פ' מקץ איז אין היגן [...]ייערלעכן-זאל געווען א גראנדיעזע חנוכה-[...]ארשטעלונג אויסגעפירט דורך די היגע בית-יעקב [...]ילערנס, די פירונג האט זיך אנגעהויבן מיטן [...]נדן חנוכה ליכט. דאס קינדער-כאר זינגט „הנרות [...]לו", „מעוז צור" און דאן האלט א רעפעראט [...]נינא דיומא די לערערן פרל. וואקסמאן. נאך דעם [...]ילן די קינדער „יהודית", דעקלאמירן און פירן [...]יס א ריי דיאלאגן, צוו. אנד. האבן זיך אויסגע[...]: חי' שרה זילבערשטיין, נחמה לעדערמאן, [...]אלדי מלאטעק, גאלדע גאליאסקע, אסתר [...] שטייבלאט, שוועסטערן גוטקינד, שוועסטערן [...]למאן, שוועסטערן מיראווסקי, פ. באזשאוויטש, שטיינבלאט, העלמער. צום סוף דאנקט פרל. חי' עלקע גלאטשטיין דער לערערן וואקסמאן פאר איר ארבעט ביים אדורכפירן די פייערונג. שלוס-ווארט האלט פרל. וואקסמאן און דערמיט ווערט די חגיגה פארענדיקט. ביי געלעגנהייט דריקן מיר אויס אנערקענונג און דאנק אונדזער ח' לערערן פאר איר מסירות-נפשדיקע טעטיקייט, פארשטענדיש און איבערגעגעבנקייט לטובת די שול, וואס האט צו פארצייכענען גרויסע ערפאלגן פארן יידישן רעליגיעזן באוואוסטזיין ביי די בית יעקב קינדער.
ה. מ. ל.

קאלושין: זונטיק פ' ויגש איז ביי אונדז פארגעקומען א פארזאמלונג, אין וועלכע ס'האבן אנטייל גענומען אלע בנות-חברות. עס זענען געהאלטן געווארן רעפעראטן אויף די טעמעס: „פרעסע און ליטעראטור", „דער ציל פון בנות", „אסקעטיזם און יידנטום". אויך האט אונדזער ארג. באשלאסן מיטצוארבעטן פארן קיום פון דער בית-יעקב-שול, און מיר ארבעטן אויך זייער אינטענסיוו פארן צופאלג פון קרן-הישוב און תרומת-חברה. דער אוונט האט זיך פארצויגן ביז שפעט אין דער נאכט און אינטער די געזאנגען פון בנות-הימן זענען מיר זיך צוגאנגען ביי א באגייסטערטער שטימונג.

פיבטשעוו: מיטן אנקומען פון אונדזער ל. לערערן פרל. שטאקמאן האט זיך איינגעגעבן דאס שאפן ביי אונדז א בנות אגודת ישראל ארגאניזאציע. די גרינדונגס-פארזאמלונג איז געווען ג' דחנוכה ביי א צאלרייכן עולם. די פארזאמלונג עפנט פרל. יוזעפאוויטש, וועלכע איז גלייכצייטיק די פארזיצענדערן פון אוונט. עס קומען פאר באגריסונגען א. נ. פון אג[...] פון ב"י קאמיטעט—ה' שווארצבערג. עס איז אויך געלייענט געווארן א שריפטלעכע באגריסונג פון צ. ס. אין לאדזש, א. נ. פון די ב"י תלמידות האבן באגריסט די שילערנס פון פערדן קורס: ראטנבערג און איצקאוויטש. נאך דעם ווי עס האבן באגייסטערטע רעפעראטן וועגן די אויפגאבן און צילן פון בנות די פאר-וו.-מיטגלידערנס פרל. לעוו, אבניעוויטש, רעט פרל. שטאקמאן א. ט. „דאס סאציאלע פראבלעם לויט דער תורה", וואס האט געמאכט א שטארקן רושם אויף די צוהערער און באשאנקען געווארן מיט לאנג דויערנדע אפלאדיסמענטן.

אונדזער געוו. ל. לערערן פרל. יהודית קאמינער ווינטשן מיר א הארציקן מזל טוב צו איר פארלאבונג מיט ה' פרושינסקי (ווארשע). זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזער אידעאל אויף די בערג פון ציון!

ניישטאט — בנות אגודת ישראל, בתיה פארבאנד, פרוי מאצנע, פרוי פאדעמפאוויטש

אויך איך מיין פריינדן ווינטש דיר דאס זעלבע.
לערערן שעראדזקא

דעם טיפסטן מיטגעפיל דריקן מיר אויס
אונדזער חברטע חוה פילצעוויטש
צוליבן טויט פון איר מוטער ע"ה.
זאוויערטשע — ביילא וויל און איר גרופע

שידלאוויעץ: העכסט אימפאזאנט זענען אויסגעפאלן די בחינות פון דער היגער בית-יעקב-שול, וועלכע זענען געווען אין זאל פון דער קהלה מוצש"ק פ' מקץ. צו די בחינות זענען געקומען די פראמינענטסטע פרויען-פערזענלעכקייטן פון שטאט. די חגיגה עפנט אונדזער ח' לערערן, די טאלאנטפולע פעדאגאגין פרל. רבקה הארוויץ און זי שטעלט די קינדער פראגן, אויף וועלכע זיי ענטפערן טרעפלעך, און אייניקע קינדער דעקלאמירן. דאן רעט פרעזעס ר' שלמה נייבערג, וועגן דעם הויכן גייסטיקן ניוואו פון דער שול און וועגן דער מסירת-נפשדיקער ארבעט פון דער לערערן, און נאכדעם ווי די קינדער זינגען א דריי קינדער-לידער ווערט די בחינה 2 א זייגער ביינאכט געשלאסן. די צווייטע בחינה, וועלכע איז געווען צומארגנס זונטיק פ' ויגש פאר מענער האט גאר איבערגעשטיגן אלע דערווארטונגען. ס'האבן זיך באטייליקט אלע נכבדי העיר, פרנסים, ראטמענער מיטן היגן רב, הרב ראבינאוויטש (אדמו"ר מביאלאבזשעג), ווי אויך די מוצי"ם ר' אלעזר גערטנער און ר' ישראל וועלטפרייד בראש. לערערן הארוויץ עקזאמינירט די קינדער אויף די לימודים: תפילה, חומש, געשיכטע, פירוש המלות, דת, דינים, דיקדוק א.אז.וו. די קינדער האבן זיך זייער גוט אויסגעצייכנט און עס איז קענטיק געווען דעם גרויסן איינפלוס און געלונגענע ארבעט פון די ח' לערערן אויפן גייסטיקן און עטישן צושטאנד פון די קינדער. באגריסט האט די לערערן עלקע ליכט. און דעקלאמירט האבן די שילערנס: גאלדע אלפעכט, פייגע גרינשטיין, רויזעלע נוסבוים יענטע מלאך א. א. דער רושם פון דער בחינה איז געווען אזוי גרויס, אז ביי א סך פון זיי האבן זיך געוויזן טרערן אין די אויגן פאר שמחה, צוזעענדיק די קינדערס איבערגעגעבנקייט צו די הייליקע אידעאלן.

עס רעדן נאך הרב גערטנער און קהלה-פרעזעס ר' שלמה צימערמאן, וועלכע ווייזן אן אויף די פאזיטיווע ערציאונגס-פאלגן פון דער שול און אפעלירן צו די פארזאמלטע נישט צו לאזן אליין דעם פרעזעס ר' שלמה נייבערג ביי זיין ארבעט, נאר מיטהעלפן אים מיט וואס נאר מעגלעך. מו"צ גערטנער דריקט אויך אויס א. נ. פון אלע פארזאמלטע א הייסן דאנק די איבערגעגעבענע אידעאליסטן פרל. הורוויץ און פרעזעס נייבערג ווינטשנדיק זיי הצלחה אין דער ווייטערדיקער ארבעט. נאכדעם ווי ס'ווערט אויסגעדריקט די בעסטע יישר-כוחות דעם פרעזעס נייבערג מיט זיין פרוי שרה און דער לערערן פרל. הורוויץ פאר זייערע לייסטונגען לטובת דער שול, ווערט די בחינה ביי א געהויבענער שטימונג פארענדיקט.

חנוכה האט אונדזער ב"י שול געמאכט א פארשטעלונג ספעציעל פאר קינדער. די אויספירער: לאה אשפיס, פעסל אניעלעוויטש, גיטל ראזנבוים, ציפע ראזנבערג, רבקה אדלער, ר. רובינשטיין, מאסלאוויטש, אסטזשעגא, צימערמאן, מלאך און רויזעלע נוסבוים האבן זיך גוט אויסגעצייכנט און די פארשטעלונג איז אראפ מיטן גרעסטן דערפאלג.

כעלם: מיטן אנקומען פון די לערערן פרל. קריפלאנסקא האט זיך דער מצב פון אונדזער שול פארבעסערט אין אלע פרטים. די צאל תלמידות דערגרייכן בערך 200 (כ"י), די שול האט די סימפאטיע פון דער גאנצער היגער יידישער באפעלקערונג. מיטוואך, ב' דחנוכה האט די ב"י שול איינגעארדנט א גרויסן חנוכה-אוונט אין גרעסטן זאל פון דער שטאט מיט זייער א רייכן פראגראם. דער זאל איז געווען איבערפולט. דעם אוונט עפנט די ח' לערערן פרל. קריפלאנסקא מיט אן אינהאלטסרייכן רעפעראט איבערן מהות פון „בית-יעקב", וועלכער האט געמאכט אויף די פארזאמלטע א טיפן רושם און איז באגלייט געווארן מיט הילכיקע אפלאדיסמענטן. דאן צינדט חנוכה-ליכט די שילערן שטערן און די ב"י שילערנס פירן אויס פארשידענע געזאנג-נומערן און פאלגנדע שילערנס דעקלאמירן ביי גרויס בייפאל. ראבינאוויטש קאץ, האניגבלום, שעכטער און רויטמאן. נאך דעם טון די שילערנס אויפפירן די אקטוואקים: „די שנייעלעך" „דער כוס", „קידוש השם" און „יהודית". די אלע זאכן האט יעדעס קינד פאר זיך אויסגעפירט מייסטערהאפט און מיט טאלאנט, און דער עולם איז געווען שטארק בת[...], פון די קינדערס מאס וויסן און פעאיקייטן. א באזונדערן רושם האט אויך געמאכט אויף די פארזאמלטע דער רעפעראט פון דער 10-יעריקער שילערן [...]רה שאך. ביי פיל פרויען האבן זיך געוויזן טרערן אין די אויגן פאר פרייד, דאס טראץ דער קורצער צייט, וואס די שול איז טעטיק, זענען די קינדער שוין אדורכגענומען מיטן רעליגיעזן באוואוסטזיין. אויסגעצייכנט אין שפילן האבן זיך די קינדער: שאוומאן (יהודית אין קידוש השם), ראזענבוים („מתתיהו"), אסאלקא (די מאמע), גראדזיצקא, פרידמאן, בידערמאן, פינקעלשטיין, גרינוואלד, שיפמאן, פיינשניט, פאפיער, בערינוואלד, בלאס, שאק, שטערן, פערעל און האניגבלום. אין א געהויבענער שטימונג שליסט די חשובע לערערן שפעט ביינאכט דעם אוונט: די זעלבע פארשטעלונג איז צומארגנס געווען נאכאמאל אין דער פרי פאר שול-קינדער. עס זענען אנוועזנד געווען פיל הונדערטער קינדער פון פארשידענע שולן און פיל פון זיי האט עס דערנענטערט צום בית יעקב. ביים אדורכפירן די פארברייטונגס-ארבעטן, ווי ביים מוסטערהאפטן ארדינונג האלטן האבן זיך אויסגעצייכנט די היגע בנות-ארגאניזאציע, דער פרויען-קאמיטעט און גאנץ באזונדער די פרויען גראדזיצקא און ראטמאן. פארוואס זיי פארדינען א גאב א הארציקן יישר-כח.
מ. ל—ס

אזשאראוו: חנוכה איז ביי אונדז אין שטאט איינגעארדנט געווארן א גראנדיעזע פארשטעלונג, אויסגעפירט דורך די קינדער פון ב"י-שול. ביי א פול געפאקטן זאל באגריסט די אנוועזנדע אונדזער ל. לערערן פרל. ר. ליפער, וועלכע האלט דערביי א העכסט-אינטערעסאנטן רעפעראט איבער ב"י, מענינא דיומא, וועלכער איז באשאנקען געווארן פון אלע צוהערער מיט לאנגדויערנדע אפלאדיסמענטן. נאכדעם האט זיך אנגעהויבן די פארשטעלונג. דער זאל איז געווען שיין דעקארירט און אויסגעהאנגען מיט פארשידענע פאסיקע אויפשריפטן. די קינדער האבן געשפילט „עקידת יצחק", מתתיהו מיט די 5 זין", און אויסגעפירט פארשידענע גימנאסטישע איבונגען, טענץ און געזאנגען. די צושויער זענען געווען זייער אנטציקט. דאס אנפירן מיט אלים איז געווען דורך דער לערערן און ביי דער מיטהילף פון בנות-חברות. שפעט ביינאכט שליסט פרל. ליפער די חגיגה און די פארזאמלטע צעגייען זיך אין א געהויבענער שטימונג. אויך אונדזער בתיה-פארבאנד האט איינגעארדנט אן אימפאזאנטן חנוכה אוונט, אויף וועלכן ס'זענען געווען פארבעטן די בנות-חברות און דער פרויען-קאמיטעט. דער אוונט איז אויסגעפאלן זייער שיין. אונדזער ל. לערערן האט אונדז באשאנקען מיט א גייסטרייכן רעפעראט.
א בנות-קע

הודפס מתוך הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

ŁÓDŹ 1 styczeń 1933

BAJS JAKOW

פרייז 60 גראשן

Rok XI zeszyt 98-99

Adres Redakcji: „BAJS JAKOW"

Łódź, Kilińskiego 44.

Telefon 109-77.

צו אַלע חשובע לערערנס אין די ב״י־שולן

צען יאָר האָבן די בית־יעקב שולן נישט געהאַט קיין ריכטיק ביכל פאַרן יידיש־לימוד. ביי אַלע לערערן־קאָנפערענצן, האָט מע זיך געזשאַליוועט אויף אַ דוחק אין ביכער צום לימוד אין יידיש. ביז עס האָבן אָבער געקאָנט די גוטע ביכער, און דער עיקר, פון רעליגיעזע מחברים, האָט עס געמוזט גידויערן. עס זענען נישט געווען פריער די שרייבער פאַר קינדער, און מאַכן ביכער פרעמדע קוועלן האָט מען נישט געטאָט און געמוזט וואַרטן.

די פאַרשטייער פון אונדזער פאַרלאַג „בית יעקב" אין לאָדזש האָבן זיך צוגעהערט צו די אַלע גירעכטע פאַרלאַנגען פון דער לערערשאַפט, און אַט האָבן מיר ב״ה שוין די שלימותדיקע ביכער:

„יידיש לשון."

דערווייל זענען דאָ צוויי חלקים, אָבער אויך די איבעריקע טיילן געפונען זיך שוין אין דרוק און דאָס ציכע דערשיינען וועט זיך אין יעדער לערערן אַליין.

עס גילט נישט קיין שום תירוצים, „יידיש לשון" מוז ווערן איינגעפירט אין יעדער שולן די, לערערן, וואָס זאָגט זיך אָפּ פון איינפירן „יידיש לשון", טוט אַ גרויסע עוולה די גאַנצע בי באַוועגונג. פירן יידיש־לעקציעס אָן ביכער — איז קעגן די עלעמענטאַרסטע פּעדאַגאָגישע פּרינציפּן. אַ לערערן, וואָס לערנט אָן אַ בוך קען נישט אַרויסרופן צו זיך קיין שום דרך־ארץ, נישט מצד די קינדער, נישט מצד ווער עס זאָל זיין.

אונדזער לערערשאַפט מוז אַרויסווייזן דאָס מאָל אַן־ענערגישע שטעלונג און מחייב זיין די קינדער צו לערנען פון „יידיש לשון", ווי דאָס האָבן שוין געטון די וויכטיקסטע שולן. גראָד אַצינד אין סאַמע גרעסטן קריזיס, מוזן אונדזערע לערערנס פאַרשטיין, ווי צו הייבן דעם פּעדאַגאָגישן ניווא פון די בית־יעקב שולן.

פאַרגעסט נישט, אַז איגנאָרירנדיק די ביכער „יידיש לשון" הייסט, פּשוט, צוגילייגט אַ האַנט, חלילה, אונטערצוגראָבן די גאַנצע בית־יעקב־ליטעראַטור, ווייל אויב אפילו די קלענצטע צאָל לערערנס וועלן נישט איינפירן די ביכער, וועט געהאַמיוועט ווערן די אַרבייט פון אַרויסגעבן וועלכיס עס איז לערן־בוך פאַר בית־יעקב!

פאַרשטייט־זשע אייער חיוב, טוט דערפילן אייער פליכט!

פאַרשטענדיקט זיך מיט אונדז, ווייזט אונדז אָן אויף די שוועריקייטן און מיר וועלן אייך העלפן זיי באַזייטיקן!

איילט צו מיט אייערע באַשטעלונגען!

יעדע לערערן באַקומט אויך צוגעשיקט די ספּעציעלע מעטאָדיק פאַרן יידיש־לימוד!

פון פאַרלאַג „בית יעקב"

דער הונדערטסטער נומער פון בית־יעקב־זשורנאַל

דער קומענדיקער נומער בית־יעקב־100 דערשיינט אין די ערשטע טעג פון חודש שבט. אַ ספּעציעלע רשימה פון דעם רייכן תוכן און די בילדער, וואָס גייען אַריין אין דעם אויסערגעוויינלעכן רייכן נומער, וועט באַזונדער צוגעשיקט ווערן.

פריינט און סימפּאַטיקער וועלן זיכער דורכפירן אַן אַבאָנענטן־אַקציע אויף וואָס אַ גרעסערע צאָל נומערן. דער הונדערטסטער נומער וועט גילטן פאַר דריי נומערן.

די געזאַמלטע שריפטן פון שרה שענירער

צוליבן זיין שטאַרק פאַרנומען מיט די הכנות צום הונדערטסטן נומער, ווערט אָפּגעלייגט דאָס אַרויסגיין פון די געזאַמלטע שריפטן אויפן חודש אדר. לענגער וועט דאָס דערשיינען פון די געזאַמלטע שריפטן שוין נישט ווערן אָפּגעלייגט. מיר וועלן אויך ברענגען אין הונדערטסטן נומער אַ רשימה פון די פּרענומעראַנטן.

דער אינטערעסאַנטער שלמה בירנבוים־נומער

ווערט אויך אָפּגעלייגט צוליבן אַרויסגיין דערווייל פון הונדערטסטן נומער. די ידיעה וועגן אַרויסגיין פון בירנבוים־נומער, האָט אַרויסגערופן אַ גרויסן אינטערעס אין דער ברייטער יידישער וועלט. עס קומען אָן וואַרעמע בריוו, מיט אָנערקענונג־אויסדרוקן, פאַר דער דאָזיקער אידעאַלער זאַך.

דאָס מאַטעריאַל פאַר אָט דעם ספּעציעלן נומער, ווערט געזאַמלט מיט גרויס ישוב־הדעת, כדי עס זאָל דערפון אַרויסקומען כבוד פאַרן בעל־היובל, וואָס האָט גרויסע פאַרדינסטן פאַר די חשובסטע קניינים פון יידישן פאָלק.

דריטער באַנד פון „יידיש לשון"

דאָס דריטע חלק „יידיש לשון" ווערט שוין געזעצט. עס זאַמלין זיך כסדר אָן די אינטערעסאַנטסטע מאַטעריאַלן פון שירים, דערציילונגען און בילדער פון יידישן לעבן. די קינסטלערישסטע שאַפונגען פון יינגן אַרט. שרייבער וועלן פאַרנעמען דעם אויבן־אָן אין דעם דאָזיקן וויכטיקן בוך. אין די קרייזן פון דער לערערשאַפט ווערט דאָס בוך דערוואַרט מיט גרויס אינטערעס.

ביכער־מתנות פאַר די זאַמלערנס פון תרומת־חבֿרה פון פאַריאָרדיקן יאָר.

אין די חנוכה־טעג איז פאָרגעקומען אַן הגרלה אויף די ביכער־פּרעמיעס פאַר די זאַמלערנס פון תרומת־חבֿרה פון פאַריאָרדיקן יאָר תרצ״ב.

זוכה בגורל געווען האָבן פאָלגענדע פּערזאָנען:

1) בעלכאַטאָוו: מלכה קאַדזשיאַל — „די העלדין פון געטאָ" 2) ריישע: אסתר שמידט—„די העלדין פון געטאָ", לערערן קירשנבוים—„יובילעאום־בוך לכבוד ד״ר נתן בירנבוים. 3) סענדזשאָוו: פּרל. ראָכל פרענקעל—קאַמפּלעט פון קינדער־גאָרטן. 4) רימאַנאָוו: רחל גינצבערג—„די העלדין פון געטאָ" 5) ראַזוואַדאָוו: „צווישן דום—צווישן גליק און אומגליק" פון ד״ר לעמאַן. 6) סקערניעוויץ: פּרל. פּאַפּאָווער—„ביאָגראַפיע פון ד״ר לעמאַן". 7) בלאַשקי: חנה טרויבע—קאַמפּלעט פון „קינדער גאָרטן". 8) באַרזאַנאָוו: פּיינע רייכגאַט—„דער יידישער אַפּיציר". 9) דאָבזשין־דרעווו.—„די העלדין פון געטאָ". 10) פּרזשאַנאָוו: פּרל. געלדווערט—„די העלדין פון געטאָ". 11) שעראַדז: פּרל. באַסאַלאַרזש—קאַמפּלעט „בית יעקב". 12) סאָסנאָוויעץ: שרה האַכמאַן—„מאָדערנע דרשות". 13) פּלאָצק: שרה זימאַן—יובילעאום־בוך פון ד״ר נתן בירנבוים. 14) אָזאָרקאָוו: נעמי מאַרדאָוויטש—„די העלדין פון געטאָ". 15) טומאַשאָוו: רבקה באַמער—„די יידישע נשמה" אויף לוקסוס־פּאַפּיר. 16) אַלקוש: פּרל. טשאַמאַנסקאַ—„די העלדין פון געטאָ". 17) בעליץ: צפּורה דרענגער—„די העלדין פון געטאָ". 18) קאַליש: מרים בערגמאַן—קאַמפּלעט „קינדער־גאָרטן". נעצקאַ ווייץ—5 לייען־ביכער פון ד״ר מ. לעמאַן. 19) טאַרנאָוו: רחל טייטלבוים—געבונדענער קאַמפּלעט פון ימים־טובים־אַלמאַנאַך. 20) טשענסטאָכאָוו: פּרל. לעווענהאָף—10 לייען־ביכלעך פאַר קינדער. 12) אָזשאַראָוו—חנה מינץ. 22) שעדלעץ: פּרל. לצווין. 23) ווישקאָוו: פּרל; ברעסלער. 24) פּיליץ: פּרל. זעלדער. 25) טשעכאַנאָוו: פּרל. עטינגער — די אַלע דאָס בוך „די העלדין פון געטאָ".

די ביכער זענען שוין פאַנאַנדערגעשיקט געוואָרן.

ארכיון תשובות

פאַרלאַג גאָלדער וואַרשע

שוין דערשינען

בעש״ט־סימפאָניע

פון ש. נאַדלער

(לוקסוס־אויסגאַבע מיט אַ קונסט־הילע)

פרייז 3.60 גילדן: געבונדן אין אַ שיינער פּראַכט־באַנד 5.20 גילדן. פּאָרטאָ 30 ג.

מיט באַשטעלונגען זיך ווענדן צום: פאַרלאַג „אונדזער בוך" וואַרשע

דזשעלנע 20, וו. 24.

געלט שיקן אויף P. K. O. № 20.094

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער געטרייער חבֿרה פּרל. ריבטשע פּינק צו איר תנאים מיט ה׳ קלאָגסבאַלד (ראַדאָמישל) זאָל אייער צונויפבונד זיין געבענטשט מיט אַ ... הימלישע ברכות.

בנות־אַגודת־ישראל

(קשאַנאָוו) לערערן קליין

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. בנות־חבֿרה הינדע לאה ראָזענבערג (טורעק) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ ווינטער (טורעק) זאָל דער אַלמעכטיקער אייער צוקונפט מיט אייביקער הצלחה און צופרידנהייט בענטשן און איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער עה״ד אין גייסט פון דער תורה.

לערערן ח. ש. נרינבערג

(טורעק) בנות־אגודת־ישראל.

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער אידעען־שוועסטער פּרל. ליבא טאַץ מיט ה׳ יעקב טאַץ (ליפּנאָ) ווינטשן מיר, אַ הערצלעכן מזל־טוב. זאָל דער אויבערשטער אייך בענטשן מיט אַן־אייביקער האַרמאָניע און דאָס אש־דת פון אונדזערע פייערדיקע געזעצן זאָל שמידן אייער עתיד!

לערערן ה. שידלאָווסקאַ

שערפּץ. בנות אגודת ישראל.

אַ הערצלעכן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער גנה לערערן פּרל. יהודית טראַטנער (לסקאַ) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ מענדל ראָזנבערג (אָסטראָוויעץ) בויט אייער עתיד נאָך אייערע פאַרלאַנגען אין גייסט פון אונדזערע אידעאַלן.

בנות אגודת ישראל

קלימאָנטאָוו. יוגנט־גרופּע.

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזערע חבֿרה צו זייער חתונה: פּרל. רחל גראָסמאַן מיט ה׳ קאָרען און פּרל. מנוחה ציעשינסקאַ מיט ה׳ באָרוך.

אייער צוקונפט זאָלט איר זוכה זיין צו בויען אויף די בערג פון ציון און ירושלים אין גייסט פון אונדזער אידעאַל.

אָטוואָצק. בנות אגודת ישראל

פרוי עדעלמאַן, פ. שרעמער, ט. אונגער, ט. מיימין און פאַרזיץ. פ. שטערנפעלד

אַבאָנאַמענטס־פּרייז: אַ יאָר (18 נומ.) 7 גילדן, אַ ½ יאָר (10 נומ.) 4 גילדן אַ ¼ יאָר (5 נומ.) 2 גילדן

אַנאָנסן־פּרייז: אַ גאַנצע זייט 200 גילדן, אַ האַלבע זייט 100 גילדן, אַ פערטל זייט 50 גילדן, אַן־אַכטל זייט 25 גילדן.

דער אַבאָנאַם. מוז געצאָלט ווערן פריערדיק געלט שיקן P. K. O. 67.795

אַ גראַטיס־אַנאָנס ביז 20 ווערטער 3 געלט פאַר אַנאָנסן פריערדיקס!

Red. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon.

Druk. J. Diament Łódź, Kilińskiego 50.

הודפס מתוך הארכיון היהודי